

**Дьылбаттан
кэхтибэтэх олох**

2

**Телевидение
программат**

3

**Сунмуур
сырдыктаах дьон**

4

**Хайыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар**

**Биһиги индексит
Р0063**

**E-mail:
gaz_han@mail.ru**

**Хайыат 1940 сыл сэттинини 7 күнүттэн тахсар.
Атыыга көмүс сыаналанар**

6+

**№ 31 (11 4583)
2018 сыл ыам ыйын 4 күнэ, бээтинсэ**

ХАНТАЛАС

Информационнай-аналитической хаһыат

Сонуннар

Бэлиэ түгэн

Абалар кыттаннар

**Өктөмнө общественной
түмсүүлэргэ анаан МТС
музейыгар сыһыары
быһытынан балаһан
тутуугар субуотунньук
тэриллинэ.**

Манна абалар сэбиэтэрин
көбүлээһиннэринэн Рустам Егор-
ович Захаров салаататынан эл-
бэх эр дьон кытына.

**А. АНИСИМОВА, "Өктөм"
историко-краеведческой
музей салайааччыта.**

Фольклор фестивала ыытыллар

**Г.В. Ксенофонт
төрөөбүтэ 130 сылыгар
анаммыт "Үйэлээх үгэспит
туруурдун" дьин фольклор-
най көрүү-фестиваль улуус
бары нэһиликтэригэр
ыытыла турар.**

Бу фестиваль саха төрүт кул-
тууратын, фольклорун, үгэһин
үйэтитэр сорукутаах ыытыллар.
Кулутура салаатата иһитиннэрби-
тинэн, нэһиликтэрин кэхтөөхтүк
кыттар, дьону-сэргэни сомоһо-
луур тэрээһиннэр үрдүк таһым-
наахтык ааһаллар. Бастың музы-
кальнай нүөмүрдэри анал ха-
мыһыһа улуус ыһыаһар таһыа,
фестиваль кыайылаахтара эмиэ
ыһыахха билиэхтэрэ.

Күөх маайы көрүстүбүт

**Ыам ыйын 1 күнүгэр
улуус үрдүнэн араас тэ-
рээһиннэр ыытылынылар.**

Покровскаяга тэрилтэлэр па-
радтаан хаамтылар, ырыалаах-
тойуктаах кэнсиэрт тэрилиннэ,
босхо киинэ көрдөрүлүннэ.

БИҢИГИ КОРР.

**Сылаас сиккиэр тыаллаах, чабылхай күн
өрөспүүбүлүкэбит өрөгөйдөөх күнүгэр бырааттыы Павел
уонна Гавриил Ксенофонттар сквердэригэр миинтингэ
хаһаангытааһар да элбэх киһи муһунна. Бу ураты күн,
ытык дьоммутугар сүгүрүйэн аалай кыһыл сибэкки
дьөрбөтүн уурдуубут.**

**Миинтин, улууспут баһылыга
Г.Ю. Алексеев тыл этинтинэн арый-
да.**

- 96 сыл анараа өтүүгэр, 1922 сыл
муус устар 22 күнүгэр, ВЦИК Саха
АССР туһунан декрет таһаарбыта. Ии
сыл бэс ыйыгар П.А.Ойуунускай са-
лайааччылаах саха бастакы бырабыы-
талыстыбата тэриммитэ. Оччолорго
саха дьин патриоттара олус эдэр дьон
этилер, П.А.Ойуунускай -29, М.К. Ам-
мосов - 25, И.Н. Барахов -24, С.М. Ар-
жаков - 23 эр саастаахтара. Сахабыт

биэскэй социалистической өрөспүү-
бүлүкэтин тэрийэргэ олобун анаабы-
та. Ордук чуолаан, Саха сирэ экзэ-
миэчскэй тутууга суох буолуутугар
дүүлүспүтэ. Ханталастар өрүү ииники
күөһүгэ сылдарбыт, ол сахалары
төрүттээчи Тыгын Дархан, сиэнэ
Маһары Баһыакап, хос-хос сиэнэ Сол-
пуруон Сыраанап буолаллар. Солпу-
руон Сыраанап (кириэстэммитин кэн-
нэ Василий Вениаминович Сыранов)
300 сааһын кэлэр сылга бүтүн
өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн бэлиэтиэх-

Өрөспүүбүлүкэбит өрөгөйдөөх күнүгэр

сирэ сайдыытыгар 1923-1925 сс.
ВЦИК Президиумун иһинэн, Саха
өрөспүүбүлүкэтин бэрэстэбиитэли-
нэн үлэлээбит М.К. Аммосов
көбүлээһининэн ССРС Наукатын Ака-
демиятын Саха сиригэр экспедицията
тэриммэн сүгүкөн үлэ ыытыллан
өрөспүүбүлүкэбит атаһар туруутугар
төрүт уурбута, дьонун кылааты килэр-
битэ. Бүтүн, биһиги бырааттыы Павел
Васильевич уонна Гавриил Васильевич
Ксенофонттар пааматынньыктары-
гар сибэккилэри уурдуубут. Гавриил Ва-
сильевич төрөөбүтэ 130 сылын туол-
ла, элбэх тэрээһиннэр ыытылаллар.
Манна даһатан, П.В.Ксенофонтон
туһунан этиэм этэ, киһи бэйэтин кэмин
үрүтүтэн олоһу киһи буолар, Саха сэ-

пит. Биһигин Ил Дархан ыйааһа бэлэм-
нэнэ сылдьар. Сайдыы күүскэ барар,
улууспутугар, улууспут киинигэр По-
кровскаяга тутуулар ыытылаллар.
Аны биһир ыйынан, 240 миэстэлээх
"Ромашка" оҕо үлүүһүнэн саҥа таас
дьинтин тутуута сабаланыа, - дьин бу
күн олус үөрүүлээх сонуну иһитиннэр-
дэ.

Салгыы, "Биһир ньыгыл Россия" пар-
тиятан Б.П. Протопопов, РФ ком-
мунистической партиятынан Ф.И. Ле-
бедев, СӨ Кулутурага уонна духобу-
най сайдыыга министриин солб. Н.А.
Макаров, сүрүяаччы П.Н. Харитонов
- Ойуу, сүрүяаччы, драматург, чин-
чийээчи В.Е. Васильев - Харысхал тыл
этилер.

**Харысхалтан судаарыстыбан-
найы тэрийингэ Ханталас дьонун
оруолун туһунан санаатын үлэстэ-
ригэр кэрдэстүм.**

- Ханталас улууһа былыр-былыр-
гытан, Тыгын Дархантан сабалаан, са-
ха судаарыстыбатын төрүттээбит
улуус буолар. Бэйэбит судаарыстыба-
бытын, земствоны олохтоспут дьон-
нортон биһирдэстэринэн Широких
Алексей Дмитриевич, аны туран феде-
рализм туһунан сокуонга федерализ-
м партияларын эмиэ земствоны ту-
ругурдууга улаханньык үлэлэспит
киһинэн Гавриил Васильевич Ксено-
фонтон буолаллар. Онтон суверени-
теты ыһыныбытыгар уонна бу кон-
ституция туһунан сокуон ыһыныбы-

гар, бүгүҥү күнүгэр үлэбит-хамнас-
пыт сабаланытыгар, саамай улахан-
нык биһигин салайыбыт-түстээбит
киһитинэн Михаил Ефимович Нико-
лаев буолар. Чуолаан бу, муус устар
27 күнэ Ханталас улуутугар биһир саа-
май кэрэ-бэлиэ күн дьин тус бэйэм
этэбин, - дьитэ саха саарынарарын үйэ-
тигингэ үгүс үлэни ыһа сылдьар Васи-
лий Егорович Васильев - Харысхал.

Миинтин, ырыаһыт Афанасий Атла-
сов толоруутугар "Биһиги баарбыт"
дьин дьону-сэргэни сомоһолуур
ырыанан түмүктэннэ.

Улуу убайдарбыт тэлэбит-аспыт
суоларынан киһиэхэтик айааннаа-
мыт, хас биһирди киһи тус үлэтигэр эл-
пийэтинэстээхтик сыһыаннаһабына
биһиги өрөспүүбүлүкэбит ииникитин
өссө үүнэр-сайдар кэскиллээх!

**Уйбаан УЙГУУРАЛ,
Василий МАРКОВ
хаартыскага түһэриитэ.**

Халаанга бэлэмнэнии

Муус хамсааһына Покровскаяга ыам ыйын 14-16 күннэригэр куутуллар

- Гидрометкини билгэлээһининэн
Өлүөнэ өрүс 3-5 хонугунан эрдэ эс-
тэр туруктаах. Биһиэхэ саамай кы-
лаабынайа билигин, ууга барар кут-
талаах нэһиликтэригэр, арыыга
баар учаастактарытыгар сүрүн
болжомтобутун уурабыт. Итиннэ
олорор дьон бэлэм буолалларын
ситиһиэхтээхпит, сэрэтэр үлэни
күүскэ ыытабыт. Тэрээһиннээх
хаһаайыстыбалар уонна кэтэх
сүөһүлээх дьон сүөһүлэрин стра-
ховкалаһахтаахтар. Муниципальнай
эбийиэктэр бары страховкаланан ту-
раллар. Онтон күнү-дьылы кэтээн
көрөр метеорологтар сылыктылаа-
рынан, ыам ыйа уонна сайын куйаас
буоланнар, ойуур баһаара элбэх
буолуон эмиэ сөп. Манна былаан-

**Муус устар 25 күнүгэр дьаһалта дьэтигэр, улахан
тэрилтэлэр салайааччылар, нэһиликтэр баһылыктара
кыттыылаах халаантан сэрэтэр уонна баһаарга
бэлэмнэнии мунньаһын улууспут баһылыга, ыксалаах
быһыыга-майгыга уонна баһаартан сэрэтиигэ хамыһыһа
бэрэссэдээтэл Г.Ю. Алексеев сүрүннээн ыппыта.
Биллэрих курдук, улууспут сиригэр-уотугар муус харыыта
тахсыан! сөптөөх сэттэ сир баар, онтон икки сиргэ сылын
аайы муус харыыта буолар.**

наах үлэни ыытабыт. Тыа хаһаайысты-
батынан дьарыктанааччылар, бааһы-
най хаһаайыстыбалар, тэрилтэ са-
лайааччылар сааскы өртөөһүнү
көнүлүүргэ кэрдэспүтэрэ. Ол бы-
һыытын быраап нурмаларын ба-
рытын бэлэмнээбиппит. Бэйэбит
этиилэрибитин өрөспүүбүлүкэтигэр

ыксалаах быһыы-майгы хамыы-
һайатыгар ыппыппыт, онно оло-
буран бу ый 30 чыһылаатыгар дьэ-
ри көңүл биэрбиппит. Онон, миэс-
тэтигэр үчүгүйдик көрөн-истэн
өртөөһүн ыытылына, - дьин мун-
ньахха Гаврил Юрьевич этэн турар.
Онтон муус устар 28 күнүгэр СӨ

нэһиликтэрин олоһор кутал суоһаа-
батын хааччылар Государственный
кэмитет бэрэссэдээтэл Юрий Зай-
цев салааталаах халаанга бэлэмнэ-
нии хамыһыһа бийиги улууска кэ-
лэн мунньахтаата. Бырабыыталыс-
та бөлөһүр "Сааскы халаан содула-
рын туоратыга уонна чөлүгэр
түһэрэр үлэлэри тэрийиигэ толоруу-
лаах дирекция" салайааччыта Гаврил
Слободчиков, СӨ Россия ыксалаах
быһыыга-майгыга министристибэ-
тин кылаабынай управлениетын на-
чаалынньыгын солб. Роман Плато-
нов, "Ленское бассейновое водное
управление" салайааччытын солб.
Федот Пермяков кытынылар.

Улуус баһылыгын бастакы солб.
Федор Ноговицын оройуон сааскы
халаанга бэлэмнэниитин туһунан
билиһиннэрдэ. Ол курдук, Тойон
Арыыга ынах, сыгы сүөһүнү үрдүк
сиргэ үрүүгэ үөрэх ыытылыбытын,
Хоточуга уонна Өктөмгө страхо-
вой хампаанньалар нэһиликтэрин
кытта көрсүһүүлэри тэрийэн, бааһы-
дуолу страховкалаабыттарын иһи-
тиннэрдэ. 23 нэһиликтэни элээх
пуунга нэһиликтэни ыксалаах
түгүһүгэ сэрэтэр комплекснай сис-
тема туруорулуубутун, ол эрэри 9
нэһиликтэ бу тэрил үлэлээбэтин эт-
тэ. Маны таһынан, ууга барар кут-
алаах нэһиликтэргэ дьону олохтуур
пууннар, ас-үөл, эмд, иһэр уу сап-
пааһа баарын эттэ.

(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

Үтүө дьыала

Хайыһарынан
сүүрүүлэр

Быйыл атырдьах ыйын 21 күнүгэр Саха АССР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, Аба дайду Улуу сэриитин бэтэрээнэ, авиация полковнига, сахалартан бастакы летчик-истребитель, 5 бойобуой уордьан хаһаайына, Арбаа Хангалас улуунун III Малдьаҕар нэһилиэгэр Харыйалаах арыыттан төрүттээх Иван Афанасьевич Федоров төрөөбүтэ 100 сыла. Кини 1966-1975 сс. Саха Өрөспүүбүлүкэтін байыаннай комиссарынан үлэлээбитэ.

Покровскайга муус устар 22 күнүгэр Албан Аат булгун-һаҕар Харыйалаах арыыттан хайыһарынан туруммут түөрт бэтэрээн спортсменнары үөрүүлээхтик көрүстүбүт. Бу сүүрүүнү, хайыһар спордун, милииссийэ үлэтин бэтэрээнэ, И.А. Федоров биір дойдулааҕа, майор Георгий Самсонов көбүлээн тэрийэн идэз сырыпта. Кинини кытта хайыһар спорда дьин баран "мунука ыһаабыт" Аркадий Лиханов, Дьокуускай куорат хайыһар спордун сөбүлээччилэр "Чыс-хаан" кулууп чилиэннэрэ эмиэ 70-тан тахсыбыт бэтэрээннэр Иван Селцов уонна Юрий Филиппов сырыттылар.

Г. Самсонов кэспиринэн муус устар 21 күнүгэр сар-сыарда 7.30 ч. Чкаловскай И.А. Федоров аатынан оскуолаҕа тийбиттэр. Онно оскуола оболорун кытта көрсөн, кэспэ-тэн-ипсэтин, оболор ырыаларын-тойуктарын истэн-көрөн астынан Тийт Арыыга тахсан Покровскай диэки туруммут-тар. Улахан Аанга кээн оскуола оболорун кытта көрсүбүттэр. Хайыһарга оболору эрчийэр В. Яковлев үс оботун кытта Атласов Арсалан, Трофимова Ньургяна (8 кыл) уонна Архипов Вася (7 кыл) буоланнар кинилэри Бул-гуннахтаахха дылы атаарбыттар. Бу оболорго "Участник пробега" дьин өйдөбүннүк мэтээл туттарбыттар.

Покровскайга көрсүһүтэ улуустаагы ИДМ Хангалас-таагы салаатын начальнига В.П. Родионов үлэһиттерин кытта кинилэри ытыс тыаһынан көрүстэ. Кини кэнниттэн эбэрдэ ты-лы Н. Федоров, улуус дьаһалтатын аппаратын салайааччы, куорат коммунистарын аатыттан Ф. Лебедев, куорат бэтэ-рээннэрин аатыттан сөбүт бэрэссэдээтэлэ В. Федоров уонна оройун байыаннай комиссар Н. Весвало үөрэ-көтө этиэлэр. Хайыһардытарга барыларыгар Махтал сурук, дьобус сувенир туттарылына. Бүтэһигэр бары И.А. Федо-ров паамытынныгын таһыгар хаартыскаҕа түстүбүт.

Хомолтолообо дьин оскуола обото да, эдэр ыччат да кытыбыта. В.П. Федоров этэринэн улууспут телевидениета аны НВК көңүлээтэҕинэ эрэ устар буолбуттар. Оттон оболору, эдэр ыччаттары манньык тэрээһиннэргэ үөһэттэн (төһө үрдүктөн буолла) суругунан көңүлээх эрэ буоллаха кытынналар эбиккин.

Бэйэм И.А. Федоровы мохсобоомоох оскуолатыгар 1994 с. НВП учууталынан үлэһи сылдьан көрсүбүтүм. Улахан кулутураах кини этэ, бэл, фортепианога оонньоон учу-таллары соһуппугун өйдүүбүн. Урукка кириэн оболору кытта кэспэллэгэ уонна үчүгэйдик үлээтэ дьин миигин албаа-быта. Онон пенсияҕа тахсыахпар диэри НВП, ОБЖ учууталы-нан үлэлээбитим.

Ф.А. ЛЕБЕДЕВ.

Түмэл судаарыстыбаннас саалатыгар "Харананы кыайыт хахыах" дьин су-руйааччы кинигэлэрин, хаартыскалары-нан быыстапка, истиндэ көрдөрүүгэ турда.

Мунньабы хангаластар тумус туттар киһибит Павел Николаевич Харитонов - Ойуку уонна бибилиэтиэкэ Валентина Николаевна Колесова илээн-сөбүлээн ыттылар. Павел Николаевич кылгас да-кылаатыгар Георгий Иванович олобун сырдатта уонна "Чолбон" сурунаал бый-ылгы 3-с №-гэр тахсыбыт "Кинигэтин ал-гыһын ылбытым" дьин ахтыһыттан быйа тардан кэспээтэ.

СӨ Кулутураҕа уонна духуобунай сайдыыга министриин солб. Н.А. Мака-ров:

- Биһиги, хангаластар, кэнники сыл-

Г.И. Борисов төрөөбүтэ 100 сылыгар

Дьылҕаттан кэхтибэтэх олох

Бу курдук ааттаах общественность мунньаҕа Саха өрөспүүбүлүкэтін күнүгэр Г.В. Ксенофонтов аат. кыраайы үөрэтэр түмэлгэ суруналыыс, прозаик, буруйа суох 15 сыл устата "норуот остуоҕо" ааттаммыт, репрессия ыар ытарчатыгар ылларан түүрүмэ, лааһыр нүбэр олобун билбит биір дойдулаахпыт Георгий Иванович Борисов 100 сааһыгар ананан ыытылына. Санатан эттэххэ, Георгий Иванович улууспут төрүт аата төннүүтүгэр биір сүнгээн оруолаах, ону ааһан билигин кизн тутта ыллыыр Хангалас улуунун өрөгөй ырыатын тылларын ааптара буолар. Бу күн мустубут улуус саалтата, дьоно-сэргэтэ, Георгий Иванович кытта алыспыт дьон - суруналыыстар, биллэр суруйааччылар, аймак-билэ дьон, биір дойдулаахтара сүһүөхпүтүгэр туран "Хангаластар буолабыт" ырыаны толору, өрө көтөҕүллэн ыллаан дуораһаппыт, санаабар, тэрээһини орауик суолталаан биірдэ.

ларга сүргэбит көтөбүлүбүтэ лаппа бил-лэр, кестер. Саха норуота барыбыт да кизн туттар биір дойдулаахтарыт аап-тарын үйэтиитигэ үлэ ыытылара сөптөөх, манньык дьонун ааттары үйэтиитигэ, исто-рия чэхчылларын үөрэтиигэ үлэ тохтоон хаалбакка салбаныахтаах. Инникитин да дьоммут аатын өрө тутуобун, инники күөһүгэ сылдьабын, - диэтэ.

Билэрбит курдук, Николай Афанась-евич улуус дьаһалтатыгар үлэһир кэмигэр духуобунаска, төрүт историябын үөрэ-тиигэ, биллэр биір дойдулаахтарыт аап-тарын төнүннэригэ (ол иһигэр Ксено-фонтовтары) үлэлэспит дьонтон биірдэс-тэрэ, улуус дьаһалтатын дьэтиин аччыгы мунньахтыыр саалатыгар (билигин Мэти-риэттээх саала дээр) улууспут бас-көс, биллэр дьонун мэтириэттерин уруһида-тыга эмиэ кини үлэлэспитэ.

Саха өрөспүүбүлүкэтін народнай су-руйааччыта, поэт, суруйааччы, литерату-раны ырытааччы С.А. Попов-Тумат, дра-матург, прозаик В.Е. Васильев-Харыскал, поэт, литератураны ырытааччы, тылбаас-чыт Н.Е. Винокуров-Урсун, поэт А.Г. Ста-ростин-Сизн Кынат Георгий Борисовы кытта алыспыт сылларын истинник ахтан аһардылар. "Эдэр коммунист" хаһыакка биіргэ үлэлээбитин туһунан суруналыыс В.Н. Угарова долгуна кэспээтэ. Театро-вед Н.О. Осипова аба табаарыһа театр көрэ эйгэтигэр сирдээбитин туһунан эмиэ сүрдээх истинник абынна.

Бу тыл эпипит дьон бары даҕаны Геор-гий Борисов эдэрди эрчимин ыһыкты-бакка, ааспыт аас-туор олобун биірдэ даҕаны кэспээн ыһыахтаммат этэ дьин эт-тилар. "Эдэр сааһын сыллара хатыылаах хааһыга ааспыт буолан эдэрдэри кытта алыстахпына олобун ыар сылларын таһыччы умнан кэбиһэбин, эмиэ эдэр-сэ-нэх буола түһэбин", - диір этэ дьин абын-нылар.

Бу күн Г.И. Борисов хаан-уруу аймах-тара эмиэ кээн ыалдытаатылар. Ол курдук, сизн балта Венера Ковалева аймахтар ааттарыттан тыл эттэ уонна Георгий Иванович оболоро, аймахтара мустут кинигэлэрин, ыстатыйаларын, су-руктарын музейга анаан туттарда.

Кииннэммит бибилиэтиэкэ суруйааччы төрөөбүтэ 100 сылынан биобиблиогра-фическай ыһыныннык онорон таһаарбы-тын туһунан Альбина Наумова билиһин-нэрдэ. Суруйааччы, СӨ кулутуратын үтүөлээх үлэһитэ А.Е. Варламова-Аныс-хаана бу бүгүнгү көрсүһүүгэ кэспэммит истин ахтылары мунньан кинигэ таһа-рар наадалаабын эттэ.

- Үтө-мааны киһибит туһунан умнар сатамат, бүгүнгү көрсүһүүгэ кэспэни-либит бу саала иһигэр хаалан хаалбакка

тарбаныахтаах. Онон биір киһини анаан ахтылары хомуйтарыабын, кинигэни таһаартарыабын, - дьин кини ыһырыы таһаарда.

Көрсүһүү иннинээҕи күн Георгий Ива-нович уолаппара Владимир, Евгений Бо-рисовтар Василий Бочкарев скульпторга онорторбут, гипсэттэн оноруллубут, бо-руонса кырааскалаах аҕаларын бюһун аҕалан тиксэрбиттэрэ мунньах өссө биір үөрүүлээх сонуну буолла.

Бэстээх нэһилиэгин депутата, олох-тоох бибилиэтиэкэ сэбиэдиссэйэ Лариса Бочоева:

- Биһиги Георгий Иванович төрөөбүтэ 100 сылыгар ыам ыйыгар ахты кизэтиин тэрийэр былааннаахпыт. Аны сайын, бэс ыйыгар Чаран олохтоммута 80-н уонна суруйааччы 100 сылынан ыһыах ыһыах-пыт, - дьин нэһилиэк былаанын билиһин-нэрдэ. Оттон Покровскай куорат депута-тарын аатыттан Г.А. Шишигина куорат де-путаттара соторутаагыта ыытылыбыт сессияга Георгий Иванович Борисов аатын Кыыл Бастааха сага уууссаҕа ингэрэр туһунан быһаарыны ылынны-быт дьин мустубут дьону үөртэ. Онон су-руйааччы төрөөбүт улуунугар аата үйэти-тилиннэ.

Улахан Аантан мелодист Николай Се-менов кээн Георгий Борисов тылары-гар бастакы "Ырыа-тойук дуорайдын" дьин ырыата айылыбытын кэспээтэ уон-на икки ырыаны көрөөччүлэр ытыстарын тыаһын ортоугар толордо.

Георгий Борисов эмиэ биір дойду-лааҕа, суруналыыс Марина Трофимова Улахан Аантан төрүттээх суруналыыстар, бэйэлэрэ да уонча буолан, Дьокуускайга түмсүүлээхтэрин, оскуолаларыгар эдэр корреспонденттар куруһуоктара үлэлээ-битэ 40-ча сыл буолбутун, онтон куорсун анньыммыт суруналыыстыка идэтигэр үөрэммиттэр түмсэн 2016 сылан айар куттаах биір дойдулаахтарыгар, чуолаан, оскуола үөрэнээччилэригэр анаан Г.И. Борисов аатынан бириэмийэни олох-тообуттарын этэн туран, быйылгы бириэ-миэйэни үөрэх туйгунугар, араас науч-най-практическай кэмпириэнсийэлэргэ, куонкурустарга ситиһилээхтик кыттар үөрэнээччилэргэ, "Хангалас Кэрэ Куота" ааты ылбыт Айыына Пудоваҕа туттарда.

Бу истин иһирэх көрсүһүүнү Наталья Борисова-Нарыйа биір дойдулаахтары-гар, Хангалас чулууларыгар анаабыт "Добдурба сабаҥа" хоһоонун ааҕан түмүктээтэ.

Ольга ГЕРМОГЕНОВА,
ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ.

Историяны сэгэтэн

Дьонун суолу хаалларбыт үөрэхтээх

Хаһыаппыт кулууп тутар 30 күнүнээҕи 22 №-гэр "Григорий Попов - бастакы идэтибит историк, педагог, кыраайы үөрэтээччи" дьин ааттаах ыстатыйаны Людмила Аммосова суруйан турар. Григорий Андреевич Попов - 1887 сыллаахха Өкөтөм нүүчча таһара үлэһитин дьиз кэргэнигэр төрөөбүт, 1911 сыллаахха духовнай семинарияны, Казань куоракка духовнай академияҕа монголлар историяларын үөрэтэр салааҕа үөрэнэн "История христианского просвещения якутов" дьин кандидатскай үлэни суруйбут биір бастын үөрэхтээхпит буолара биллэр.

Муус устар 26 күнүгэр Г.В. Ксе-нофонтов аат. Кыраайы үөрэтэр му-зейга Григорий Попов төрөөбүтэ 130 сылынан "Саха сиригэр исто-рическай үөрэхтээһини көбүлээччи Г.А. Попов" дьин интэрэһинэй төгүрүк остуол ыытылына.

Бу 54 эрэ сыл олобу олобрут, ол эрээри бэйэтин кэнниттэн дьонун суолталаах үлэлэри хаал-

ларбыт биір дойдулаахпыт туһунан "Өкөтөм" кыраайы, историяны үөрэ-тэр уолсастыба бэрэссэдээтэлэ Антонина Анисимова сүүрэн-көтөн, үлэ ыттан Григорий Попов аатын дьонго-сэргэҕэ биллэрбит үтө өтөлөөх. Кулун тутарга Өкөтөм нэһилиэгин Чапаев сэлиэннэтигэр баар улуустаагы Үөрэҕири музейы-гар Г.А. Попов олобугар, научнай

үлэтигэр аналлаах быыстапка арыл-лыбыта. Национальнай бибилиэтиэкэ үлэһиттэрэ, Өкөтөм, Уулаах Аан, Төхтүр бибилиэтиэкэлэрин үлэһиттэ-рэ, учууталлар, үөрэнээччилэр кы-тыбытара. Оттон бу сырыыга Г.А.

Попов сизнэ, эмиэ историк-учо-най Людмила Николаевна Жукова, ГЧИ арктическай секторын сэбиэ-диссэйэ, и.н.д., Сардана Ильинична Боякова, ГЧИ Саха сириин история-тын салаатын сэб., и.н.к. Егор Пе-

трович Антонов, и.н.д., ГЧИ кыл. научнай үлэһитэ Андриан Афанас-ьевич Борисов, научнай үлэһит Пантелеймон Пантелеймонович Пе-тров, Национальнай художествен-най музей научнай үлэһитэ Ефре-синья Семеновна Ноговицына кэ-лэн бастакы историк олобун, науч-най үлэтин, айымныларын суолта-тын туһунан мустубут дьонго, кы-раайы үөрэтээччилэргэ, сырдатты-лар.

Эһэтин "туяабын хатарбыт" Ли-дия Жукова Поповтар дьиз кэргэттэ-рин туһунан билиһиннэрдэ. Григо-рий Попов кэргэниннээн, учуутал идэлээх Мария Яковлевналыын икки кыыстаахтар эбит. Кыра кыыстарыт-тан Августа Григорьевнаттан төрөөбүт Лидия Николаевна били-гин Саха сиригэр соботох хаалбыт, атын аймахтара дойдун кини куорат-тарыгар олохсуйбуттар. Ол туһунан бэйэтэ "миссиябын толороору хаал-быппын" дьин күлэ-күлэ кэспиир.

(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

Поэзия күөх хонуутугар

Сүһүмнүүр сырдыктаах дьон

Бу күннэргэ РФ суруналыыстарын Сойууһун чилиэнэ, Хаҥалас улууһун бочуоттаах гражданинна, СӨ үөрэтириитин, култууратын туйгуна, СӨ идэлээх Сойуустарын бэтэрээне Виктор Григорьевич Тапиев сырдык аатын үйэтигэр соруктаах "Сааскы таммахтар" диэн поэтической түһүлгэ, өрүү буоларын курдук, улууспут кииннэммит библиотэикэтин дьэтигэр-уотугар ытылыһына.

Дьүүмүүр сүбэ уон киһи айбыт айымньыларын, сүрүбүт сүрүүлэрин утары уунулар. Ол курдук Покровскай куораттан Т.М. Петрова-Мойуу Кыһыла, Н.П. Харлампьев, Г.Д. Семенова, Р.С. Жукова-Мичийэ Хатын, А.Н. Колесова, О.В. Острельдина-Уокка Куо, Хоточчупан И. Васильева-Ыдыа Хоточчу, Кэрдэмтэн Г.И. Иванова-Айтыына Уран, Уулаах Аантан А. Колесова-Дьөгөгөй Дьөгөгэтэ, Дьокуускайтан Вилена Ефремова. Бириэтэн бири айымньыларын бэркэ кичэйэн билсистибит. Сүрүүс сокуонун төһө тутулубутун, айар алыптаах күүс төһө хамсаабытын, танараттан табырыһынаах чачы кыахтаахтары быһаарыы буолла. Киһи сөбүөх, бары айар куттаахтар сүбэлэспит курдук таһымнара үрдүгэ, ийилиээхтэрэ, эрчимнээхтэрэ бэлиэтэннэ. Кими да өрө тутан күлүмнэтэн таһааран бу бастакы, бу иккис, бу үһүс дири улахан уустуктардаах буолла. Ол да буоллар улахан мөккүөрү таһаарбака гран-при хаһаайынынан Галина Иванова-Айтыына Уран айымньыларын сиппиттэрэ-холлоппутара бэлиэтэннэ. Литератураны сайдыытыгар саҥа тымыр тардыллыбыта көһүннэ. Дэлэбэ даҕаны биллилээх поэт Христофор Горохов-Элгэстэй киһини сүрүуааччылар Сойуустары-

гар мэхтиэлээбитэ мээһэбэ буолбатах эбит. Бастакы истиэпэннээх дипломунан истин айымньылардаах Илья Васильев-Ыдыа Хоточчу наһараадаланна. Бу сааскы сарсыарданы сайабаастык сайа туйубут кыгас лирическэй хоһоон строкалара тобусуу сү-хүөхтээх. Бэйэтэ ырыа буолан сааскы күнү кытта куустуһа түстэ. Иккис истиэпэннээх дипломна Антониана Колесова-Дьөгөгөй Дьөгөгэтэ Виктор Тапиева анаабыт айымньыта холкудук хол гына түстэ. Үһүс истиэпэннээх дипломунан Острельдина Ольга-Уокка Куо айымньыта сэргэхтик сэгэс гына. Ырыа буолан ыланар, дабы-далыгар уйдаран Эркээни Эбэ үрдүнэн көтөн тэлээрэр кыахтаах эбит дэһистибит. Анал аат хаһаайынынан Галина Дмитриевна Семенова буолла, айымньыларын бөлөбүн улахан мөккүөрү тардыбака истинник биһирээтибит. Айылбаттан айдарылаах уруһуйдаыт, олоху ураты харабынан көрөр уйуулаах киһи баарытан үөрэбит, кизн туттабыт диэн кэрэмэс тыллары ээтибит. Түмүктүүр түһүмэххэ эдэрдэртэн Вилена Ефремова элбэби эрэннэрэр эдэр киһи эбит диэн киһи айбыт айымньыларын сылаас ытыспытыгар сыһыары тутта сылдьан аахтыбыт.

Бу дьүүмүүрү эппипит курдук, бары айымньылар мээстэлээр кыахтаахтар, сахалыы тыыннаахтар эбит. Ол да иһин буолуо үгүс ааптардар айымньыларын ылаан аямалара бэлиэтэннэ. Николай Харлампьев "Ньургуннар" диэн хоһоонноро улахан-нык муусуканы эрэйбэккэ эрэ, сонно

тута, ырыа буолан ыланар кыахтаах диэн санааны бары ылынныбыт. "Элиэ кэлиэ", "Дыгын оонньуулар" диэн айымньылар бу улахан дьобурдаах, баай ис хоһооннох киһи сыдыарын бэлиэтээтибит. Киһи поэзия өҥ хонуутугар, хатын чараннарыгар "дьаарбайбыта" ырааппыта биллэр. Саҥа бэчээттэнэн тахсыбыт кинигэтин имэрийэ тутта сылдьан хоһоон аахпыт Р.С. Жукова-Мичийэ Хатын айымньылар бэйэлэрэ туспа суолланан, ылыктанан дьон сүрбэр ааспыта ол ураты, туспа кыайы. Айар киһи дьоло, кэскилээх кэрэ соргута. Хомойуох иһин мичийэ Хатын хоһооннорун кумаабыга түһэрэн дьүүмүүр сүбэ туттарбатах эбит. Ол иһин анал көрүүгэ-истиигэ кирибэккэ хаалла. Людмила Николаевна Колесова

хоһооннорун дьон иһингэр аахпыта гынан баран дьүүмүүр сүбэ баар буолан анал дьүүлгэ кимлэрбэтэ. Киһи айымньылар "Чолбон" сурунаал сыһыарытынан таһаарылар "Сэмсэ" хомурунньука кирибиттэрэ. Аабааччылары бэркэ сэнээрдибит-тэрэ.

Аан дойдуга хоһоон барахсан айыллар алыбыгар сүгүрүбэтэх омук суох. "Биһиги кэлэр көрсүһүбүтүгэр поэзия араастарыгар тохтохпун, олохтоохтук сэнэргэһип", - дьэ Христофор Горохов-Элгэстэй.

Билигин поэзия күөх хонуутугар үктэннэрбит, биһигини ытыран дьаарбаппыт талааннаах Хаҥалас ыччартарыгар барба улахан махта тылын ээтибит. "Барыгытын танара таай-дара төбөбүтүн имэрийбит, сүһооххутун өрбүт сүһүмнүүр сырдыктаах дьон эбикиит", - диэн этииһинэн бэлиэтээһиннэрбитин түмүктүүбүт.

Дьүүмүүр сүбэ чилиэннэрэ Людмила КОЛЕСОВА, Христофор ГОРОХОВ-ЭЛГЭСТЭЙ, Екатерина ГОРОХОВА-ЧӨМЧҮҮК.

Историяны сэгэтэн

Дьоһун суолу хаалларбыт үөрөхтээх

(Бүтүүтэ. Иинин 2 стр. көр).

Кырдык, эһэтин төрүүбүтүн көрбөтөх, ол эрээри эбээ сылаас эйгэтигэр улааппыт кыыс Григорий Андреевич туһунан кыра сааһыттан истэ-билэ сылдьан улааппыт. Идэ талар кэмигэр өр толкуйдуу барбака историк идэтигэр үөрэммит.

- Эһэм 20 сыл историянан дьарыктаммыта. Ол түмүгэр киһи дьоһун суолталаах үлэлэри хаалларбытын мунньан-хомуһан, чөлүгэр түһэрэн, бири идэлээхтэри кытта сыраллаахтык үлэлэһэн Г.А. Попов 8 томнаах кинигэтин таһаартардым, - диэн Лидия Николаевна эттэ. Киһи улуус музейыгар, улуус дьаһалтатыгар, оскуолалар библиотэикэлэригэр анаан бу кинигэлэри бэлэх туттарда.

Поповтар төрүүчүлэрин туһунан П.П. Петров иһитиннэриннээх кытыһына. Ол курдук Поповтар нуучча төрүттэрэ 18-с үйүбэ Сунтаар сирингэр кэлэн олохсуйбуттар, таһара үөрбэ тарбанытыгар туспа суолу-иһин хаалларбыт удьуор аймах эбиттэр. Оттон Г.А. Попов историческай үлэлэри суолтатын туһунан Егор Антонов, 8 томнаах кинигэтин таһаарыта үлэлэспит киһи быһыытынан биллиһиннэрдэ. Григорий Попов дьоһун суолталаах үлэлэринэн "Якутские князцы и Екатерина II", "Очерки по истории Якутии", "Якутский край (природа ЯАССР)", "Якутский край (население и народы ЯАССР)", "Народности Севера Якутии в XVIII в." о.д.а. буолаллар.

СӨ Национальнай художественнай музейа учуонай төрөөбүтэ 130 сылынан сүрдээх дириг ис хоһоонноох, былыргы хаартыскаларынан фотоальбом таһаартарбытын Ефросинья Ноговицына кэпсээтэ.

Бу курдук бэйэтин кэмнэтин быдан урутаан сайдыбыт, өссө да элбэби айыах-тутоох киһи Г.А. Попов 1937 сыллааха репрессия ыарытарчатыгар хабыллан 1942 сыллааха Карагандага өлбүтэ. Киһи аатын үйэтигэр төрөөбүт улуунугар бюст эбэтэр барельеф туруордубут диэн баҕа санаатын сэнэ Л.Н. Жиркова мунньах түмүгэр эттэ.

Ольга САМСОНОВА, ааптар хаартыска түһэриптэ.

Сахалыы тыллаах "Хаҥалас" хаһыакка сурутун!

Сахалыы тыллаах "Хаҥалас" хаһыакка сурутуу сибээс бары салааларыгар, редакцияга салҕанар.

Быйыл хаһыаты тарбатыга почта өҥөтө улааппытынан сурутуу сыаната бары хаһыаттарга, сурунаалларга, ол иһингэр биһиги "Хаҥаласпыгар" үрдээтэ. Ол курдук, сыл анарыгар сурутууга биридиэлэн дьонго - 526 солкуобай 38 харчы, үс ыйга - 263 солкуобай 19 харчы, тариалээргэ - сыл анарыгар - 752 солкуобай 70 харчы буолла.

Улуус, республика сонуннарын, Хаҥалас күннэбэ олобун билиэххитин бабарар буолааххытына, хаһыаты сурутун.

Редакция.

Покровскайга "Эргис-1" СОТ өрүс биэрэгэр турар даачаны атылыбытын. 8-914-173-6928.

Ытыктабыллаах коллегатыгар Матрена Ивановна Парфенова таптааллаах кыһа ПАРФЕНОВА Лидия Яниславовна эдэр сааһыгар соһумардык олохтон туораабытынан дьно кэргэнигэр, аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрлэбит.

Ой орто оскуоланын коллектива.

Хаҥаластаагы акушерскай-гинекологическай киһи операционнай блогар биһигэ үлэлэбигэр доһотурун аатыттан Матрена Ивановна уонна Янислав Васильевич Парфеновтарга таптааллаах оҕолоро ЛИИЛИККА күн сириттэн суох буолбутунан дириг кутурбаммытын тиэрлэбиг.

Халаан бэлэмнэни

Муус хамсааһына Покровскайга ыам ыйын 14-16 күннэригэр күүтүллэр

(Бүтүүтэ. Иинин 1 стр. көр).

1-кы Малдыбар нэһилигин баһылыга Денис Уваров Тойон Арыыга күн бүгүн 153 регистрациялаабын, онтон 106 киһи олохторун, ол иһингэр 35 оҕо, 22 бизнесиэлээх уонна 7 инбэлиит баарын иһитиннэрдэ. Киһилэри эвакуациялыырга мобилинай этэрээт тэриилэбит, сүөһүнү хаайар сиргэ 5 тонна от, 0,2 тонна сүөһү букаас аһылыга уонна 0,1 тонна эбиз саппааһа бэлэм диэн нэһилиэк баһылыга отчуоттаата.

Федот Пермяков иһитиннэрбитинэн, муус устар 20 күнүгэр Өлүөнэ мууһун халыһа Өлүөхүмэ куоратын

анныгар 74 см тэн эбит. Бу нурматтан 8 см намыһах көрдөрүү. Покровскайга 121 см (11 см нурматтан намыһах), Табаба - 145 см (3 см намыһах), Дьокуускайга - 148 см.

Ленскэй уонна Өлүөхүмэ улуустарыгар өрүс эстигэ, быһа хоһоон, ыам ыйын 4-12 күннэригэр күүтүллэр. Бу нурматтан 3-4 суукка эрдэ. Покровскайга муус хамсааһына ыам ыйын 14-16 күннэригэр күүтүллэр. Оттон Сангаарга - ыам ыйын 19-21 күннэригэр. Муус харыыта Өлүөхүмэ, Хаҥалас, Нам улуустарын территориятыгар уонна Дьокуускай атыгар тахсын сөл диэн сабадалаһын баар. Хаҥалас улуунугар

эбэ мууһун хараардыы үлэстэ 44 гектар иэннээх сиргэ ытылыбыт.

Хаһыыһыа муньабын түмүгэр Юрий Зайцев улуус салаалатыгар туһаайан испэсэлиистэр этиилэрин учуоттуурга эттэ, нэһилиэнэни сэргэтигэ суһалык дьаһанарга сүбэлээтэ. Улуус сирингэр-уотугар баар гидротехническэй тэриллэр, эбийиэктэр үлэлэрин конторуолга тутарга, ыксааах быһыыга бары өтүнэн бэлэм буоларга соруудаата.

Уйбаан УЙГУРОВ, Василий МАРКОВ.

Түбүкүн таһаараччылар: Саха Фронтубулуктун Биһирбаммытыгар, "Саха Фронтубулуктун Хаһыас улуун "Хаҥалас" ("Хаҥалас") хаһыатын редакцията" автономнай тэриитэ. Оҕолор, бүтүүтэ таһаараччы "Саха Фронтубулуктун Хаһыас улуун "Хаҥалас" ("Хаҥалас") хаһыатын редакцията" автономнай тэриитэ. Кыһалбаһа редактор А.Е. ГОРОВ. Телефона 43-3-32.

Хаһыат маасабай информация туһунан сокуоннары тутуууу конторуолуур, регистрациалыы федеральнай сулууса Саха Фронтубулуктун эдэр управлениытыгар 2015 сыл олунуу 13 күнүгэр регистрациалыы. Регистрациалыы нүмэрэ ПИ № ТУ 14-0230.

Суруналыыстар телефоннара: редакторы солбуйааччы, эппиэттир секретарь Людмила Аммосова - 43-7-04, Ольга Гермогенова, Мария Константинова - 43-8-63, бухгалтерия - 43-9-32 (факс). "СР Хаҥалас улуун "Хаҥалас" ("Хаҥалас") хаһыатын редакцията" АУ типографиятыгар бэчээттэнэ. Покровскай, Никольск уул., 4 №-ро. Автордар сурутарыгар этилэр сааһа хайаан да хаһыат тутуууу позицияты кытта сөл түбүкэр буолбатах. Маныах бэлээтэ матырыйаллар редакция ыларбыгар олохуран бэчээттэнэлэр. Редакция ис хоһоонун өһөн элэнтэһиһэ рекламаны биэрэччи сүгэр.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы автордук-улаах уонна бэчээтэ талар. Оффсетнай бэчээт. Кэмбэ - 16 л. Нүмүрү бэчээткэ биэрэн график быһыытынан 16.00. Бэчээткэ биэрлиһэ - 15.30. Тиража 460 экз. Сахалыы нүмүр - 31.

Редакция, бэчээткэ оҕолор таһаараччы. ТИНОГВАФИЯ АЛДЫСТАА: 678000, Саха Республика, Покровскай куорат, Николаев уул., 4 №-рэ. Хаһыат нүмүрүгэр дьулурунай - О. ГЕРМОГЕНОВА.

**Өлүү айабын оңойо
сылдыан**

2

**Уот сэрин
ынырык ыллара**

3

**Нуучча дуобата -
ой уонна интеллект**

4

**Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытылаах**

**Биһиги индексит
Р0063**

**E-mail:
gaz_han@mail.ru**

**Хаһыат 1940 сыл сэттинин 7 күнүттэн тапсар.
Атыыга көнүл сыаналанар**

6+

**№32 (11 585)
2018 сыл ыам ыйын 8 күнэ, Олутурумньук**

ХАНТАЛАС

Информационной-аналитической хаһыат

Улуу дьаһалтатыгар

**Дьарыктаах
буолуу тула
кэпсэтиилэр**

**Ааспыт нэдиэлэбэ РФ
Государственной
Думатын депутаты Галина
Данчикова Ханталас
улуугулар кэлэн үлээлээт.**

Күн бастакы анаарыгар дьаһалтабыа тьа сириин олохтоохторун, инбэлииттэр дьарыктаах буолууларыгар туһуламмыт министиэристибэлэр, биедэмэстибэлэр салайааччылары кытылылаах муньах ытылына. Бастагынан РФ Нолуок кодексыгар уонна федеральнай сокуонга уларытыы киллэрэн туран кэтэх хаһаайыстыбалаах гражданныр бэйэ дьарыктаахтарынан аабырга диэн өрөспүүбүлүкэбэ. Нэһилиэннэ дьарыктаах буолуутун Департамена туруорсар ыйытытын тула кэпсэтии барда. Департамент испэсэлииттэрэ этэллэринэн, күн бүгүн кэтэх хаһаайыстыбалаах дьонно үлээлэбит сыларын ыстааһа аабылмыбат, онон бизнэс, ыйлэригэр эмиз ноһоотуулар. Ол эрээри бэйэ дьарыктаахтарынан өгөнү онгорор эрэ физическэй сирэйдэр билимилэлэр. Кэтэх хаһаайыстыба бу категорияга хапсыбат.

Галина Данчикова бэлиэтээн эппитинэн, бэйэ дьарыктаах гражданныр икки сылынан урбааньыт ыйытыгынан регистрация ааһыахтаахтар. Маны таһынан, билигин гражданныр бэйэ дьарыктаах буолууларыгар Думаба сокуон бырайыага оһоһулар, онон өрөспүүбүлүкэ бэйэтин этиилэрин киллэриэн сөп.

Салгыы муньах кытылылаахтар инбэлиит дьон үлэ булууларыгар туох уустугу көрсөмөрүгэр тохтоотулар. Дьарыктаах буолуу Департамена бу хайысханан бырагыраамманы үбүлээһини үрдэтэргэ уонна үлэ миэстэтин таһаарааччылар нуорманы толорботохторуна миэрэни кытаатыннарарга диэн эттэ.

Күн иккис агарыгар Галина Илюкентьевна тус ыйытылылаах гражданныр кытта көрүстэ. Дьон-сэргэ үксэ хаарбах дьээтээн көһөрүү, инбэлииттэри олоһор дьизэннэ хааччылыы, арыгы атылылааһынын, олохтоох оһорон таһаарыыны сайыннарыы туһунан ыйытылар, эппиэт-харда ылылар.

**Ханталас улуунун
дьаһалтатын пресс-сулууската.**

Улуу Кыайыбы куннунэн!

Ытыктабыллаах бэтэрээннэр! Ытык-мааны Саха сириин олохтоохторо!

Мөлүүһөнүн дьон олоһун күһүннэри толуктообут, сүүһүнэн куораты урускалаабыт, очтоотуу колүөнэ чулуу дьонун олоһун быдыабыт Аба Дойду Улуу сэриитэ бүтүбүттэн 73 сыл ааста. Тоһо да уһун кэм аастар, тоһо да элбэх колүөнэ уларыыдар ыам ыйын 9 күнэ биһиги сүрэхпитигэр Ытык күн быһыытынан өрүү баар буолуоба. Норуоппут фашизмы сууларбыт хорсун быһыытын, сэбиэскэй дьон героизмнарын уонна модун сакааларын туһунан өйдөбүннүгү үйэттэн үйэбэ сүтэрбэккэ тириэрдэр биһиги ытык испит.

Саха сириин олохтоохторо Улуу Кыайыга бэйэлэрин дьонун кылааттарын киллэрбиттэрэ. Кинилэр сэриин уоптаах сымарыгар Ийэ Дойдуларын иһин хорсуннук сэриилэспиттэрэ, түүннэри-күнүстэри бэйэлэрин харыстаабакка тыылга үлээлэспиттэрэ, фронт туһа диэн промышленнай тэриэлэлэргэ, колхуостарга көмүс, таас чох, сүлүүдэ хостообуттара, балыгы, түүлээби бултаан судаарыстыбага тутарбытара.

Сэрии сымарыгар Кыһыл армия кэккэтигэр Саха сириттэн 62 тыһыынчаттан тахса киһи ыгырыллыбыта, ол иһигэр 418 дьахтар. Айылбаттан булчут буолан саха дьонно бэргэн ытааччы быһыытынан киэн билиниини ылытара. Снайпердар Федор Попов, Иван Кульбертинов, Алексей Миронов, Дмитрий Гуляев, Егор Петров онтон да атыттар ааттара Аба Дойду Улуу сэриитин историятыгар кыһыл көмүс буукубаларынан суруллубуттара. Ураты хорсун быһыыларын иһин Саха сириин 24 олохтообор Сэбиэскэй Союус Геройун урдук аата ингэриллэбитэ.

Бу бырааһынныгы киэнник, үөрүүлэх быһыыга-майгыга бэлиэтээн, биһиги дойдубут туһугар ураты эппиэтинэни сүгэрбитин өйдүүбүт, ааспыт көлүөнэлэр дьаһаларын салбаан, дойдубут чэчирии сайдарын туһугар үлэлиибит.

Ытыктабыллаах бэтэрээннэр, ытык-мааны Саха сириин олохтоохторо!

Ис сүрэхпиттэн эһиэхэ эйэни уонна этэнгэ буолууну баһарабын! Чэгиэн-чэбдик уонна дьомлоох буолун!

Кыайыыны уһансыбыт буйуннарга уруй-айхал!
Улуу Кыайы кунунэн!

Саха өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана Егор БОРИСОВ.

Ытыктабыллаах Ханталастар!

Биһиги быһыл ыам ыйын 9 күнүгэр Аба дойдуга сэриитигэр Улуу Кыайыбыт 73 сылын бэлиэтиибит. Бу биһиги дойдубутугар, бүтүн Аан дойдуга бэлиэ бырааһыннык. XX үйэ саамай ыар сэриитин содула күн бүгүгүгү дьэри биһиги өйдүбүтүгэр-санаабытыгар баар.

Кыайыыны уһансыбыт сэриин, тыыл бэтэрээннэрин оһолоро туһунан да сыаналымат. Аһыах аһсааннаах нэһилиэннэлэх хотуу өрөспүүбүлүкэтигэр, Саха сириттэн, сэриигэ 62000 киһи ыгырыллыбыта, оһор истэригэр 2194 ханталастар. Бу дьонтон 38000 саха киһитэ сэриин хотуутугар сөһөйдүү аһтыбыта, ким эрэ сураба суох сүппүтэ. Биһиги 1134 биһир дойдулаахтарыт торобут Нүс сүрдүгэр тоһуобуттээн эрэ...

Кыайыы туһугар олохторун толук уурбунтара - үйэлээх өйдөбүт. Биһиги бэтэрээннэрибит иһиллэригэр тоһоһомт иһтээһинит. Нүс дойдуга чэчиригэр, көнүл буоларыгар туруулаһыт хорсун буйбуттарбытын, ил-эйэ туһугар сыраалаһан үлээлэспиттэри биһиги хаһан да унутуохпут суоҕа.

Кыайыы күнэ - үөрүү уонна хомолто күнэ. Бүгүгү күнүгү үөрэ-көтө оһоробут туһугар олохторун бириһиттэр сырдик ааттарыгар диригник курутуулабыт. Кинилэр хорсун быһыыларыгар сүгүрүү - хас биһирди гражданни ытык иһэ.

Ытыктабыллаах бэтэрээннэр! Эһиги сэриин ыар сыларыгар Аба дойдугутугар бэриһигит, кыайыыга дьулуургут биллиги колүөнүгү үтүө холобур буолар. Эһиги дьээһин куруук сылааһынан, сүрдүгүһүн толору буолун! Эһиэхэ дьолу-соругу, чол доруобуйаны, уһун үйэни баһарабын! Биһиги эһигит киһи туттабыт.

"Ханталас улууна" МО баһылыга
Г.Ю. АЛЕКСЕЕВ.

Бэлиэ түгэн

"Тойон Кыыл" киинэ айар болобун кытта көрүстүбүт

Сааланы толору Покровскайтан, чугас нэһиликтэргэ дьон-сэргэ, оһуола оһолоро тобуоруна мустан кыайылыахтарбытын - Немүгүтэн төрдүлээх, киинэ туруорааччы-режиссера Эдуард Новиковы, худуоһунньук Саргылана Скрябинаны, абатынан тиит-эбэ, продюсер Сардаана Саввинаны уонна сүрүн оруолу толорооччуна, Күөрдэмнээби народнай театр ар-

тыыһын Степан Петровы, айар бөлөх сүрүн сүбэһитин, кыраайы үөрэтээччи, Ой орто оһуолатын дириэктэрин научнай үлэбэ солбуулааччытын Прокопий Ноговицыны өрөгөй ырыатынан уруйдуу-айхаллы көрүстүбүт. Бу биһир дойдулаахтар истин көрсүһүлэрин Күөрдэмнээби "Ситим" Кулутура киинин дириэктэрэ Александра Иванова иилээн-сабалаан ыпта. Кэпсэтии, буо-

Бээтинсэбэ улуус дьаһалтатын аактабай саалатыгар үбүлүүдээх 40-с Москватаабы Норуоттар икки ардыларынаабы киинэ фестивалыгар кыттан "Кыһыл көмүс Сибэтиэй Георгий" наһарааданы ылыт, фестиваль Гран-при лауреата буолбут "Тойон Кыыл" киинэни устубут айар болобу кытта көрсүһүү тэрилиннэ. Сахаларга быйыл Хотой Айыы сыла, онуоха сөп түбэһиннэрэ уонна, өрөспүүбүлүкэбит күнүн баттаһа, хотой кыыл тотемнаах Ханталас улуунун талааннаах ыччаттара айан-тутан онорбут киинэлэрэ атын араас улахан дойдулары куоһаран, мунутуур кыайылыах буолбута туһунан дьикти, бэлэ, сөбүмэр түгэн буолар.

ларын курдук, киинэ хаһан, хайдах уһуллубутун сабалаһа.

- Киинэбит сценарийын Семен Ермолаев - Сизэн Өкөр Василий Яковлев "Тэһгэ кырадыбыт тэһгэ тиитим" кэпсэтинэн өссө 90-с сыларга суруйбут этэ. Киинэ этитинэн айымньыны ааһан, билсэн баран 2015 сылан сабалаһан, "Сахафильмга" кэккэ уларытылар кирибитэрин кэннэ, тутар тэрилинэн хааччылыы, өйөбүл баар буолан киинэни устан сабалаабыппыт, диэн Эдуард Алексеевич билиһиннэр-

дэ.

Биллэрин курдук, киинэ хотой туһунан. Онон манна хотойу булан устат улахан уустуктардаах буолан, режиссер операторунаан Семен Аманатовтыын хас да сылы быһа сыраалаһан, бэл, Киргизияда тийэс бараннар элбэх дьону кытта алтыһан, үлээлэһэн бу киинэ симигин ситэриһтэр.

(Бүтүүтүн 3 сир. көр).

П.ВИНОКУРОВ,
Аллагаа Бэстээх, бэтэрээн сэбизин
салайааччыта.

Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат

Ким умнуой сэрин
ыар тынынын,
Эдэркээн куттарын
сүтэрбит,
Ийэ сирбит иннигэр
Кыайы суолун тутуһан
Сырдык суолбут туһугар
Толук уурбуттарын
умнуллубат
Умнуллубат ийэлэр
сайыспыт харахтара,
Кыайы туһугар
саллааттарбыт
Утуһар ууларын умнаннар
Түүнэри тыллыыга,
уораанга сэршээ кимэн
кирэллэрэ.

Хаһан да умнуохнут суоҕа
Хааннаах сэрин сылларын,
Эһэлэрбит, убайдарбыт
Дьоллоох олобу билбэккэ,
Сырдык күнү корбэккэ.
Сылаас аһы аһаабакка,
Ичигэстик таптыбакка
Сэршээ охтубуттарын.

Арахсыы түгэнэ

Эдэркээн саастардаах
уоланнар,
Кытайдыйыт кыталык
кыргыттар
Арахсыы чүгүк түгэннэр
Утары корсон тураннар,
Эдэркээн саастарын
билбэккэ,
Эрэлээхтик,
эрчимнээхтик
Эйэ, дьол, Ийэ сир туһугар
Кыа хааннаах сэршээ
тэринэн бартарын.
Сайыспыт харахтарын
уутун кыаммакка
Ободуу ытастылар...
Бу күнгө, бу кэмгө
Хараҥа хаһаан хаанынан
ытыыра,
Сир-дойду күл-көлөр
буолбута,
Буудба ыйылыы которо
Эдэркээн сүрэхтэр
хаанынан сууналара.

Анастасия ЮЩЕНКО-
АНГЫСТАНА.

Саас кэллэ!

Күөх солко былаатын
бүрүтүн,
Кулунуу сандаара
мичээрээн,
Кууттүлүх саас кэллэ дии!
Кыдааннаах кыһыны
кыйды үрүн,
Кыыс оҕолу килбиктик
кыбысты мичээрэн,
Саас кэллэ, саас кэллэ!
Үөрүбүтүн-көтүбүтүн,
Саастытын айхалдыы
бараади тахсыбыт,
Биһир тэтик хаалсыабыт.
Былааттар тылга
тэлимин хамсыылар,
Үлүһү кийини эйэргин
туойаллар,
Дьон-норуот үөрүүнэ
үкээтэ.
Туруур, Ниэрибэй Маай!
Дыкты саас үөрүүлүх
күтүбүт!
Корсубуун - Күөх Маайы,
Уруйдаан ырыата
ыллыабыт,
Добордуу иһиттэн
ылсыабыт!
Эйэ-дьол холууба кыраиы
көтүөхтүн!

Лайаана ГАБЫШЕВА,
Покровскыдаабы
1-кы №-дээх орто оскуола
үөрэнүүчүтэ, "Туораанчык"
юнкорпост.

Санаа ситимэ

Харах уулаах Кыайы күнэ... Эр да кэтэстилэр этэ бу түгэни билигин абылай
хаалбыт бэтэрээннэрбит барахсаттар, сэрин сылларын оҕолоро, фронна охтубут
чугас дьоннорун ахта-саныы, тоҕон-хатан, ачыктыгыр, сылайар-элэйэр, хоргуя да
сыһар муугун көрөн. Сэрин сиртибэтэ олус улахан, бүтүн хас да көлүөнэ
сарбыллыыта, мөлүһөнүн киһи олоҕо айгыраабыта. Хайдахтаах дууһа
кылаанытынан, ой-санаа айманытынан кэлбитэй бу өрөгөй күн! Сорох сорохтор ону
умна быһыытыдылар, сана сэрини күөртүүлэр. Аһыы даһаны!

Уот сэрин Ынырык сыллара

Ыам ыйыгар сүдү айаныгар кыһыны быһа хам
ылан турбут мууһун өрө көтөҕөн түс хоту устаары
иһиэн турар Өлүөнэ эбэбин көрдөхпүнэ сэрин кэ-
мигэр көмүстээх Алданна обуоска сылдыбыт хол-
хуостаахтар барахсаттары санаан кэлэбин. Суруна-
лыыс бурбаладытын кэтиэхпиттэн ыла түөрт уонтан
тахса сыл төһөлөөх сэрин, тыыл бэтэрээннэр кытары
сирэй көрсөн кэлэстэн ааспытым буолуой, аахпыт
суох. Оччолорго уот кутаа ортотунан ааспыт
субурууну фроннарга сыдыан уордубан, мэтээл
иһинэн кэлбит буюуннары эр сандардыы өрө ту-
тан чистиир-бочуоттуу буолалара, Илин сылды-
быт, дьоппуннары кытары хабыр охсууларга кири-
сибит сэриниһтэр ааһыа ахтылыбат кэмнэрэ этэ.
Онтон тыыга үлээбиттэргэ болҕомто кэмчигэ.

Өлүөнэ эбэ мууһун даҕата, ырбылыы кэтэ-
манана турдабына бу ыам ыйын бастагы күннэригэр
ат көлөлөөх өлөр-тиллэр кыһалбатыгар кириэн
өрүһү туораабыттарын биһир дойдулаахтарым Ма-
рия Николаевна Тимофееваах кэлсипилэрин
сөбөрүм. Тэһгэ үөрэрим бу Кыайы күнүн
бааһынаҕа сир хорута сыдыан истибиттэр өрө
тылыммытарын ахталарыгар, урукку кэм бэрээдэ-
гинэн бэлиттээн үгүкү, аһылык тэрийбиттэрин, хор-
муоска тыһаабытын, харах уулаах өрөгөй күнэ
үүмүтүн.

Онтон түөрт унньуктаах үһүн сыларга ааспыта
эбээт хара холоруктуу сөрөөн эрэй, сор, кыһалба.
Сэрин кытыылаахтара ити кэми кэлсипилэрин
сөбүлээбэттэрэ, "онно туох да үчүгэй суох этэ"
дэллэлэрэ, киһи тыыныгар турууну улаханник аһы-

ыргыыр буолалара, төһө даһаны тыын-тыынга
харбас кэмнэр аасталлар. Кэлэстэн ааспыт дьоммун
санаан хараастан ыабын. Кытыл дьурааттан дэриэ-
бинэҕэ Сыһааҕа суох Өлүөскэ диэн уот сэрин ор-
тотунан ааспыт, сыһааһын былаатынан баана сыл-
дыар оһохтот маанытын, уон оҕо олобу бэлэтээ-
бит Алексей Петрович Миронов, эбэтэр дьэтин
аанын харбырынан баттатан, оҕолорун ыалларга
хаалларан икки төгүл фронна барбыт, хара нүүрү
суох туруу үлэһит, эмиз элбэх ыччаттамыт Николай
Николаевич Петров, отой саната кэмчигэ өссө биһир
үлэһити Николай Кузьмич Петров, самурайдары
кытары кыргыспыт Николай Дмитриевич Капитоно-
вы, Синэптэн сэрингэ иһитин эчэтэн баран быра-
тыас онгоһон от охсор Алексей, убайа Егор Трофи-
мович Леверьевтары, Ньургунтан сэриниһтэ Нико-
лай Афанасьевич Гаврильевы баттыктаах кэлбитин,
атабын ыарыытын мөлүрүтэ түһэри маар уугутар
угар буоларын кэпсирин, Мохсобоһомоһтон Алек-
сандра Яковлевна Уварованы, Уулаах Аантан Потап
Николаевич Кузьмины, Иван Иванович Лихановы,
Өкөтөһөн Спиридон Дмитриевич Ивановы, Иһиттэн
Николай Федотович Прохоровы, Иннокентий Нико-
лаевич, Афанасий Павлович Соловьевтары о.д.а.,
билиһингэ түбэһэн эрэйдэммиттэри, оккупация ыар
тыынын билбиттэри...

Сэрин эргиччи издээн. Аһа хайдах долгуйбакка
истигиһи. Дьура дьааһын ыанньыксыта Елена Ко-
лесникова кырдыан олоһон ытаныйа-ытаныйа
көһөрүүгэ кэлбит финн омук дьонно ачыктыан
өлбүттэрин кыһалбанан биһир иһингэ кемпүттэрин

кэпсирин, сүүс сааһын аһа олоһот Александр
Семеновна Адамова кэргэнин, сэтэ оҕотун сүтэрэн
чорон соҕотох хаалар даһаны үлээһэн-хамсаан
сэринтэн иһэлэит буолан кэлбит төрөөбүт убай-
ын Гаврил Реевы бүөбүйдээн, ыччаттарыгар сыстан
дьоллоохтук олоһотун ахтарын, эбэтэр бэйэм
ийэм Агния Львовна Мордовская ачык-туор
олоһотун ийэтэ хоргуя сыһан испит атабын иһэри-
нэ олоһотун ахтарын, ачык кыһы үлүһүт хап-
пыыста сэринтэн куула нэһилээ сүтэн истэбинэ
оччолорго да топпут тойон уола түһэри садыһан
аһарын...Эбэтэр Тумула Татьяна Степановна Ам-
мосова, тулаайах хаалан колхуос үлэтигэр эрмэлэн
аһыга буулаабыт сэрин бастагы сылларыгар үөнү
тохтоору бааһынаҕа ханааба хаһан таһаһынан
күөйэ тулан сүрэн сордоһоморун, муустаах ууну
кэһэ сыдыан мааһа уһааралларын, өрүс уһугор Ха-
чыкаат суолун тутууттар сору-мугу көрбүт бэтэрээн-
нэр ахтыларын, Үөдэйгэ Харитина Прокопьевна
Кангаласова хара тыанан булт соноругар сылды-
бытын...

Сэрин диэн итинник, эриэ дэхси буолбатах.

Биһиги редакциябыт бу кэлингэ 15 сылга
"Хангаластар Аба дойду Улуу сэринигэр" диэн үс ки-
нигэни аһаарда аһааба бэчээттэммит маты-
рыйаалларга олоһуран кэриэтэ таһаарбыта. Су-
руйан, түмэн дьоммутун үйэтиппиппиттэн астына-
быт. Сорох ыччаттар чугас дьоннорун сэрин кэми-
нээҕи ахтыларын бу кинигэлэргэ эр аһар
кыһаллаллар. Дьоммут тыынаахтарыгар ыйы-
талаһан хаалбаккабыт дьэччи элбэх. Оннооһор мин,
күннэтэ уруучука тутта сыдыар киһи биһиргэ олоһон
ийэм ахтытын наһаан олоһон суруйбатах хомол-
тоһохтун...

Бэтэрээннэрбит барахсаттар! Төһөлөөх эрэйи-
муну аастахтык. Хорсундук, тулуурдаахтык. Үгүстөр-
гит кыһалбата суох олох диэн тутун билбэккэ аастах-
хыт, тоҕхойо кырдыааха дээр үлэ үөһүгэр, обону,
сизини киһи ғынар түбүгэр. Сүдү сыананан кэлбит
эйлээх олобу мүчү ыһыктыбат, сайыннарыы буо-
лар - биһиги хардабыт. Кыайыы күнүнэн!

Людмила АММОСОВА.

Бэлиэ түгэн

"Тойон Кыыл" киһинэ айар бөлөбүн кытта көрүстүбүт

(Бүтүүтэ. Иһини 1 стр. көр).

Улаһирибит туһары суолбут
арылан, кыһалба ыларбака та-
былан истибит. Сүрүн көстүүбүтүн
дойдубар манна, дьэр Урүг Баһыгар
тахсан булгуннаах диэн сиргэ уһулу-
бут. Сирин-уоту Прокопий Романович
билэр буолан сирдээн биһирдээ дии,
- дири режиссер. - Бу фестивалга
кыттар былаан улахан суох этэ. Ону
продюсербит Сардаана Саввина
көбүлээн, фестивал буолуон икки ый
иннинэ, киһинэ монтажанан бүтэ да
илигинэ, "хара" үлэни сүүмэр-
дээһингэ ыһан кэбиспитэ.

Оннук. Мин бу киһини улахан
түһүгүгэ таһаараары икки сыл кэтэ-
тим, - диэн салгыы киһинэ бу фести-
валга кыттары туруорсубут Сар-
даана Саввина кэпсир. - Манньик ис
хойоонноох, таһымнаах киһинэ тас
дойдуларга сыаналаныа диэн испэр
бигэ эрэллээх этим. Дьингэр, киһинэ
фестивала эрэ элбэх, оттон бу Мос-
кватааҕы Норуоттар икки ардылары-
нааҕы киһинэ фестивала "А" кылаас-
таах, о.э. манна миэстэлэстэххэ аан
дойду биһирээбилин ыларын. "Хара"
үлэни ыһытыым кэһинэ, соһууом
иһин фестиваль тэрийэр хаһыһыһа-
тыттан эрийэннэр кууһун тутар 12-гэр
дылы киһинэтин онгоро охсон
ыһыт диэн көрдөөбүттэрэ. Онуоха
дээ эрэх-турах сананан, ыһым бириэ-
мэ иһигэр озвучкалаан, музыкалаан
бэлэм онорбуппун. Киһинэбит сүрүн
куонкурсу аһан, 16 бастыһнар ах-

сааннарыгар кирибитэ. Түмүккэ, дуол
да кыһылаах табыстыбыт. Бэлиттэ-
эн эттэххэ, Россия киһинэ бу фести-
валга тоһус сыл устата биһир да бири-
истээх миэстэҕэ тиксиктээх кэллэ.
"Тоһус сыл буолан баран эһиги, саха-
лар, киһинэбит Россия киһинэтин
чэһин эрэлээхтик көмүскээбитин
иһин барба махтаһ!", - диэн билии-
лээх кинематографистар биһирээбил-
лэрин эттилэр. Кыайыы үөрүүтүн бил-
бит дьон, билигин салгыы элбэх кино-
фестивалларга кытыаххыт диэн эрэ-
нэбин. "Тойон Кыыл" аны күһүгүтүтэн
киэн эйгэҕэ, кинотеаттарга көстүөх.

Саха киһинэ түспүс сааһаах-
истээх. Ону бу дьонун кыайыы толо-
ру биһиргэтэр. Эдуарда, Саргылаана
биһир дойдулаахтарбын аһан, өссө
оскуолаҕа үөрэллпит оҕолорум. Онон
туох эмэ ыйытылаах буоллахтарына
сүбэ-ама буолабын. Эдуарда автор-
скай киһини устубатаҕа ыраатта,
онон манньик киһинэ устан эрбэт дьэ-
битигэр үөрүүнэн сөбүлэспитим. Ки-
ни бу иннинэ кытыгас режиссердаан
устубут хас да киһинэрдээх, онтука-
лара эмиз дьонун ситиһилэрдээхтэр.
Кэлсээбитин курдук, бэл, ахсын-
ныһа булгуннаах тийэн баҕалаах
масытын, сирбитин булан киһинэбит
уһулуубута. Аны туран, хара маннай-
гытан сүрүн оруолга Ыстапана эрэ
өйбөр ойуулаан көрбүтүм. Артыыс
наада буолбуттар, Куердэмтэн По-
кровскайга тахсан дуобатты оло-
рор киһини ойутан таһааран, икитэ-
үстэ хаартыскалаан баран ыһан кэ-

биспитим, - диэн Прокопий Рома-
нович сүрүн оруолу толорбут Степан
Петровы бэрт көрдүүөстүк булбу-
тун кэпсээтэ.

Степан Дмитриевич бэйэтэ би-
лиминтинэн:

- Барыта эмиз да илэ курдук, эмиз
да туу курдук. Иккис дойду онгоһу-
бут Хангалас сиригэр 1974 сылан
олорбун. Сыһааҕа бэрт кыра саас-
пыттан ылааһы-туойа үөрүйэхпин.
Күөрдэмнэ олохсуйуохпуттан олох-
тоох театрга оонньоон кэллим. Киһинэ
эйгэтэ таһыттан көрдөххө наһаа
үчүгэй, иһиттэн - ыарахаттардаах, уус-
туга элбэх. Биһир бэйэм үөрэхтээх,
идэлээх оҕолортон, айар
бөлөхпүтүн сөрү диэн сөхтүм: бу са-
табылларын, бу онгороморун! Тус
бэйэм Москваҕа барымаары дьирээ-
лэспитим да, дойдум дьонно, куулу-
тарым иннинбин ылан, кэпсир тэрийэн
үлэһэн-харчылаан дойду тэбэр
сүрүбэр ыһыттар, фестивалга кыт-
тар үөрүүнү, дьолу билэн кэллим.
Биһир дойдулаахтарбар өйөбүлүмүн
иһин, айар бөлөххө, Прокопий Рома-
новичка махтаһым муһура суох. Мин
тугу сатырыбын: ырыабын-тойуктун
дьоммор-сэргэбэр тизрээ саты-
бын. Онтон ордук дьоммор, норуоп-
пар, утары уунары суох.

Саха сирингэр соҕотох киһинэ
уонна тэлэбиндэһинэ худуоһунньука
идэлээх Саргылаана Скрывина:

- Мин Москвааҕы ВГИК-ы 2016
сылааха бүтэрбитим. Өссө үөрэнэ
сыдыан Эдуарды кытта билсэрим.
Кини оччолорго бу киһини устаары
гынабын диэн сценарийы ыппыта.
Ону аһан баран бэйэм көрүүбэр эс-
киэтэри онгору ыппытым. Киһинэ
1930-с сылардааҕы саха ыалын
олоһун көрдөрөр. Онон оччотобу
кэм тэрмилэр, сүрүн реквизиции-
тин "Самартай" музейтан, Саха теа-
трытан уларсыбылпыт. Бу барыта
диз ис-тас бараанын онгоробуттар,
артыыстар танастарын-саптарын
бэлэмниргэ улаханник туһалаата.
Билэн турар, үс оруолаах киһини
онгору техникэскэй өтүнэн уустук.
Ол эрээри Хотой Айыыбыт арчы-
лаан, араҥаччылаан толкуйдамыт
үлэ табылына.

Сэргэх кэпсэтии үс чаас салба-
на. Кыайыы көтөлөөх кэлбит бөлөбү
Лидия Харитоновна тойугуна,
"Хангаласчаан" үгүкү бөлөбө "Хотой"
үгүкүтүн, уолаттар ансаамбыллара

эбэрдэлээтилэр. Түмүккэ, улуус
баһылыгы И-кы солб. Федор Ногови-
цын кыайылаахтары эбэрдэлээн ту-
ран, манньик ситиһии барытыгар
өссө үрдүк чыпчаалларга сулуу тэ-
лэр, дьон-сэргэни сомоһолуур,
улуус билигин айар дойдуура сайын-
нарыга болҕомто уураа сөптөөх
суол буолар эбит диэтэ уонна Эду-
арда Новикова "Хангалас улууһун сай-
дытыгар кылаатын иһин" бэлиэтин,
улуустан өссө саһа киһинэ уһуларга
өйөбү диэн 250 тыһыынча суумма-
лаах харчынан сертификаты, Степан
Петровка "СӨ култууратыгар уонна
дуһуобунай сайдыытыгар кылаатын
иһин" бэлиэтин, айар бөлөххө Махтал
сурук, бэлэх туттарда. СӨ Консти-
туционнай суутун бэрэссэдээтэлэ
Александр Ким-Кимен "Сахаада-
спорт" Ассоциация аатыттан дипло-
маны Эдуарда Новикова, Степан Пе-
тровка, Прокопий Ноговицынга
көмүс мэтээл туттарда. Улуустааҕы
култуура управлениетын начаалын-
ныһа Саһааа Громова Эдуарда Нови-
кова кыл сэлээппэ, дэибиһир бэлэх
уонна.

И-с Дьөппөн нэһилиэтин баһылы-
га Александр Константинов Степан
Дмитриевич култуура эрэ олоһор
буолбакка, нэһилээк депутата буола-
ар, онон бары үлэҕэ, хамсааһынга
көхтөөбүн бэлиттээн туран "И-с
Дьөппөн нэһилиэтин бочуоттаах
олохтообу" ааты иһэрбиттэрин
туһунан биһиргэтэр бэлиэһэн
наһараадааһа, Покровскайга оло-
рор күөрдэмнэр, култуура үлэһиттэ-
рин идэлээх соһууһун аатыттан Ната-
лья Скрывина бэлэх-туһах туттарды-
лар. Немүгү нэһилиэтин баһылыга
Наум Устинов Эдуарда Новикова
"Немүгү нэһилиэтин бочуоттаах олох-
тообу" бэлиэтин туттарда уонна дьэ
туттарыгар уһааһа сирин анаабыт-
тарын туһунан эттэ. Эдуарда оскуолаҕа
биһиргэ үөрэммиттэрэ кэлэн эмиз ис-
тин тыллары эттилэр.

Бу кыайыы - өрөспүүбүлүкэ
бүтүүнүн ситиһитэ, өссө үрдүк чып-
чаалларга тахсар далаһабыт, тирэхпит
буолар. Оттон хангаластар инникигэ
эрэх-туран сананарбытыгар, инники
күөһүгэ тахсарбытыгар өссө биһир
дьонун туһу баар буола.

Ольга ГЕРМОГЕНОВА.

Онтон күнү сүлгү хамаанданан уонна бирдмилээн кыайыы ийин күрэхтэһии буола. Покровский 1 №-дээх оскуолатын хамаандата тэҥнээдин бу баата, көһөрүмэ сылдыар кубогы ылла. Таарыччы этпэхэ, Төхтүр дуобатчытара икки кубогы үстүү сыл субуруучу кыайыы-лаарынан тахсан ылды хаалбата, онтон Покровский 1 №-дээх оскуола

Нуучча дуобата - ой уонна интеллект

Кыайылыаахтар уонна бириистээх миэстэбэ тиксипитэр оҕо спортивнай оскуолатыттан дипломнарынанаһараадаланньылар, Якушевтар дьыа кэргэллэригэр лэтээллэри уонна бириистээри тутуулар. Покровской 2-с

Бу күрэхтэһии нуууча дуобата сайдаарыгар, кэскиллээх оонньуочуулар өссө оҕо уһууааннарыттан тахсалларыгар, уопут ылыыларыгар теһүү буоларын бэлэтиитиҥ. Холо-бур, Айсен Егоров өссө 2015 сылга оҕо саадыгар сылдыһабыттан күрэхтэһиилэргэ кытара. Бу күннэргэ талааннаах спортсмен, Россия түөрт төгүмүлэх чөмүлүйүэнэ, Турцияга Европа чабылдьанньы оонньуулаах күрэххэ чөмүлүйүүннээтэ кыйыыи ерөгөйүн билэ. Үчүгэй оонньууну араас таһымнаах турнирдарга 2-с №-дээх оскуолаптан Тимур Капитонов, Владимир Кельцинов, 1 №-дээхтэн Карина Тимофеева, Төхтүөтэн Сайаана Шадрина о.д.а. көрдөрөлмөр. Оҕолорбутугар, кинилэри дуобакка эрчийэр уһууааччыларыгар инникитин сагалатан сага ситиһиилэри баҕарыаһыҥ!

АЛЛА ТАРАСОВА.
Покровской.

Ыттанабыйт дуу, ынахтанабыйт дуу?

Селекционный выстиганысыбыты-
гар 1990 с. дэхи 22 ыал ынахтанан
сый-нат дээн олохбулут баары, күн
бүгүмүгэр 3 ыал төрүт дьарыктыыны
тутан хаалыбыгы. Ким эрз дуу, хайдах
дуу, бу дьылг чыччылазыхтык үлэһээн
апырар дьоннор кэнниги сылларга По-
кровский кустарыгар улахан
үөһүлүүтэ, туора көрүлүүтэ киирдэ-

Аныгы үйбэ сутурук саба кыра
ыттан сабалдан, торбос курадук сүүнэ
ыкка тийиэ ыттары иитэр, керөр-ха-
райар буолулар эрэри, дынг кыр-
дыгынан ылахха, керөөччүтэ керөр.

Ылты-куйу иппиттэн туһа тахсыбатын этэн тураамкын, ынахтан-сыгыттан тэйимээн диэн хаһыат аабааччыларыын ылыгырабын. Түс-бас, дуоспуруннаах дьоннор "Хаҥаас" хаһыаты сурутан, атылалар аабаларын билэр буоламмын этэбин.

Ермолай СКРЯБИН.

**Праздничная программа посвященная 73-й годовщине
Победы в ВОВ 1941 — 1945 г.г.**

8 мая

15:00 Праздничное чаепитие для ветеранов «С Любовью для Вас»
Место проведения: кафе ЦК и НТ «Саргы Туһунгэтэ»

9 мая. Курган Славы

10:30 Сбор колонн "Бессмертный полк" у Военкомата
10:30 Сбор участников парада у Гимназии
11:00 Начало движения колонны "Бессмертный полк"
Движение участников парада
Торжественный митинг
Концерт-поздравление «День Победы на века»
Народное гуляние: осуохай

ЦКИНТ "Саргы туһунгэтэ"

14:00 Показ фильма «А зори здесь тихие» (2015, экранизация повести)

21:00 Праздничный концерт «Имени! Гордимся! Благодарим!»

Акция «Свеча памяти»
Фейерверк «Салют Победы»

С ДНЕМ ПОБЕДЫ!

Ытыктабыллаах төрөлнүүттэр!

**"Хангалас улууһа" муниципальный оройуонун
"Г-кы Дьоннон уонсай үөрэхтээһин сүрүн санитарнай
интернат-оскуолата" 2018-2019 үөрэх сылыгар
5-9 кылаастарга өбөлөрү ылар.**

1-кы Дьонпөнөөбү санаторнай интернат-оскуола 1965 сылтан үлэ-
лиир. Бу кэм устата өрөспүүдүкүбүт араас улуустарыттан 3 тыһыынчат-
тан тахса оҥо үөрэһин, доруубуйатын көннөрөн билигин араас элгэрэ үлэ-
тин-үөрүнэ сыдыалар.

Бийнхн өсүулабыт промышленность дайныгыттан эмсэбэлээбэтх
ыраас салгынаах, кэрэ костүүлээх тыа сиригэр турар. Минна оёолор эмтэ-
ниини-чэбдигниини тэигэ үөрөбү дүөрлээн оёоролзор.

Оскуулагча үөрэх программата агын оскуулакарга курдук үөрэбизин федеральный государственный стандартынан барар. Элбэх интэриэһинэй, оёнуу сайынналар куруһуоктар, спортивнай секциялар үтэтиннэлэр. Оёлор спорт араас коругүнэригэр, ырыада, үтүкүүгэ, эбни үөрэхтээһин араас дьарыктарыгар бэйэлэрин сайынналар, арыыйар кыахтаныалар. Ыла- дыан, араас бичирчииннэгин үөрэбэр элбэх көтүтүүгүөх, хааныылаах оёолорго үөрэх предметтэрин үөрөтүн түс бэйтүн кытаа биргэ үтэтиэхтэрин ымыматынан ыгытылар. Молтох доруобуйааах оёолорго анылаах комплекснай (медицинский, психолого-педагогический, спортивный)чэбди- гирдэр, социальнай) онго ытытылар. Оскуола онуоха спорттоо аныгы прад- бингэ элнэгэтир коммунистай, үөрлэр, спортивнай, эмчир техника- нан толору хааччылыылаах. Оёолор үөрэх сылын устага учууталар, интээччилэр, эмчигэр, трендэр спорттоо корүүлэрин эр-истиннэригэр сыдытылар.

Санаторний ооскулажа үөрэнгүүччани ылыгыга мангык докумуонтар ирдэ-
тиллэжэ:

1. Төрөллүүт сайгабылыаньта;
 2. Оёо торөөбүтүн туһунай сибикигэлэистийбэ, наспорын хуоптуалара;
 3. Медицискэй докумуоннар (амбулаторный карта, 241 №-дээх медицинский карта, прививка туһунан карта, ана иэстэр түмүктэрэ, СЭС-тан эррор, үрэнээр сирэгэр инфекционный ыарыһахтары кытта алтыспатаҕын туһунан ыстыраанка, бырасе направления);
 4. Полис (медстрахование);
 5. СНИЛС;
 6. ИНН (баар буолуһуна);
 7. Үөрэнгөччи түс дыалаата;
 8. Үөрөгүн ситиһиигин бэчээтинин туохуламмыт биздэмэ;
 9. Олуктор сиринтэн дымэ кэрэги саппаайын туһунай ыстыраанка.
- Бу контаттаранын сифилис бадыксыһатын сол:

89991730863- дүрэгжээрийн шигшээр үүсгэж эсвд.
Васильева Саргьсгана Романовна;
89142206944- шигшээчн Яковлева Наталья Дмитриевна.
Оскулд түүхунд шгформацины бу сайтан бгдснт: sansch.ru
Телефоннар: 8(41144)40731, 40718
Санаторнай оскулд аадгьрына: Тушт Эбэ сэл.,
Ветеран Скрьбшннар уул., 2.
Электроннай почта: san_school@mail.ru

Төрийн төлөөлөгчдийн: Саха Оросуудын Бирдэбүтүлүстөөтөй, "Саха Оросуудун туһунан Хангала" ("Хангала") хамтын редакцига" автономий төлөөтөй. Онорон, бэчээтэй тайаарат: "Саха Оросуудун туһунан Хангала уулуун" ("Хангала") хамтын редакцига" автономий төлөөтөй. Кылабынай редактор А.Е. ЕГОРОВ Телефон 43-3-32.	Хамтын кыдабынай информация туһунан судуонары туһунан когнургуулуур, регистрациялар федеральнай судуоса Саха Оросуудун дүстүгүлээри уураа- лыгыгар 2015 жыл олууну 13 аунугор регистраламыта. Регистрациялар нүмэрэ ПН № ТУ 14-0230.	Журналистар телефоннара: редакторы солбуйлааччы, эмпиэттир секретарь Людмила Аммосова - 43-7-04, Ольга Гермогенова, Мария Константинова - 43-8-63, бухгалтерия - 43-9-32 (факс). "СР Хангала уулуун" ("Хангала") ("Хангала") хамтын редакцията" АУ типографиятыгар бэчээттээнэ. Покровский, Николаев уул., 4 №-рз. Астордар суруктарыгар этиллэр сипия тайаан да хайыат туугуар возмещение кытта сон түбүбэр буолбатах. Маганы бэлэстээх матырыйалдар рекламы быраабыгар оловурэ бэчээттээдлэр. Реклама нс хоһоонун аһып ээниэттээнэ рекламаны биэрээччи сугар.	Хайыат сахалыы, нууччалыы остуорунушка уонна бэстүүнүк тахсар. Оффсетай бэчээт. Кээмээ - 16. а. Нүмэри бэчээккэ бэриэ графия быһыытынан 16.00. Бэчээккэ бэриилэ - 15.30. Тирьдэ 460 экз. Сыааһын нүмэрэ - 32.	Редакция, бэчээккэ онорон тайаарааччы. Типография Адырыстар: 678000, Саха Республиката, Покровский куорат, Николаев уул., 4 №-рз
--	--	---	--	--

**"Номохо кирибит
рационализатор"**

2

**Телевидение
программа**

3

**Наука аян
Киинэ тылынан**

4

**Ханыакка сүрүтүү
ый ахсын ытылаар**

**Биһиги индексит
P0063**

**E-mail:
gaz_han@mail.ru**

**Ханыат 1940 сыл сэттинин 7 күнүттэн тахсар.
Атыга көнүл сыананан**

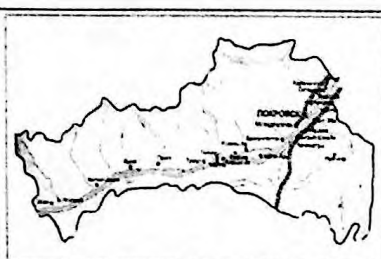
6+

**№ 33 (11 4587)
2018 сыл ыам ыйын 11 күнэ, бээтинсэ**

ХАНГАЛАС

Информационнай-аналитической хаһыат

Сонуннар

Кэмигэр биэнсийэ тийэр

"Почта России"
Ханаластаабы салаатын
начаалынньыгын солб.
Наталья Ощепкова
баһылык нэдиэлэтээби
былаанныыр муннабар
иһитиннэрбитинэн, муус
устар 30 күнүгэр
собуруу сытар
нэһиликтэргэ ыам
ыйынаабы биэнсийэ,
почта тиксэриллибит.

Оттон өрүс унуоргу
нэһиликтэри, үгэс курдук, Майа-
таабы почта салаата хаачыйар.
Онон нэһиликтэргэ халаан кэми-
гэр анаммыт харчыларын кэми-
гэр тутуохтара.

Итинни биэринини ыам ыйын 24 күнүгэр тохтотоллор

**"Ыам ыйын 24
күнүттэн ОДКХ
Ханаластаабы филиалын
хочуолунайдарга итинни
биэринини тохтотоллор. Бу
кэнниттэн бары
хочуолунайдарга
өрөмүөн сабаланыа,
оттон Снинэбэ, Тойон
Арыыга, Тинт Эбэбэ сага
хочуолунайдары тутууга
үлээһинэспит", - дири
тэриэлтэ сүрүн инженерэ
Александр Новиков.**

Немүгү хочуолунайа 1970-с
сыллартан уларыыбака үлээһин
кэллэ. Онон быһыл хочуолунай
дьеэтин сагардылар: сарайын,
олбуорун онорон бүтэрбиттэр,
аны хочуоллары, горелканы ула-
рытыахтара. Нэһиликтэргэ киин
ититэр ситимнэ сүүстэн тахса
дьиэ холбоноро былаанналар.
Онуоха анаан 50 мөл. солк. үп
көрүлмүбүт.

Быйылгы кыстык

**Муус устар ыйдаабы
дааннайынан улууска
11216 төбө ынах сүөһү,
12678 төбө сыгы баар.**

Билэрин курдук, Хангаласка,
өрөспүүбүлүкэ атын да улууста-
рыгар быйыл ыарахан кыстык
ааста. Аңардас биһиги улууспу-
тутар 55 ынах сүөһү, 144 сыгы
ингэмтиэлээх ас тиийбэтигэр
быста ыран өлмө. Ветеринарнай
сүлүүспэ 680 ынах, 248 сыгы ас
буһарар уорганнара ыалдьар
бэлиэтэммит диэн иһитиннэрэр.

Ольга ГЕРМОГЕНОВА.

Инаугурация

Владимир ПУТИН Россия Президентин дуоһунаһыгар өлөрдө

Церемония Рос-
сия Судаарыстыбан-
най былаабын, Прези-
дент Штандартын,
Россия Конституция-
тын уонна Россия
Президенин бэлиэтин
кыллэрииттэн сабалан-
на. Телевидениһинэн
быһа биэриигэ Влади-
мир Путин тус кабинэ-
тыттан, Кремль Баста-
кы корпунуттан тахсан
лимузин массыынанан
Ивановскай болуос-
саты ааһан Улахан
Кремлевскай Дыба-
рыаска кэллэрин дой-
ду бары олохтоохто-
ро сийлиһи көрөр
кыахтаннылар.

Владимир Путин Российской Федерация Конституция-
гар илиитин ууран андаарыытын кэннэ доһунгар-сэр-
гэтигэр махтанна, инники үлэтигэр наукаба, үөрэххэ, дору-
буяа харыстабылыгар, дьон олохун тутсарыга ордук
болгомото уурубуун иһитиннэрдэ.

"Россия кэми-кэрдиини кытары тэһнэ хаамсан иһиэх-
тээх, бири тийхтээхтик сайдан барыахтаах. Хас биридии
хайысхаба тобо аһыан инники күөһүгэ тахсыахтаахпыт, оттон
үгэскэ кубулуйбут хайысхаларбытыгар бастың буоларбыт
ирдэннэлэр. Онуоха харыны ньылларынан туран, үлэири-
бит-хамсыырбыт, олохпутун, сайдыыбытын бэриэбит илиби-
тигэр ылан, эппиэтинэһи хас биридиибит сүгэрбит наада.
Сайдыы хаһан багарар уустук буолар. Сүдүргү суол диэн
суох. Чуолаан биллгин, уларыта тутуу кэмигэр, олохтон хаа-
ларбыт табыллыбат", - диэн бэлиэтир кини.

Кутаммака инникитин дьэки дьулуурдаахтык харды-
лыбы, эппиэтинэстээх, дойдутугар бэринилээх буолабына
сайдыыбыт тэтимнээх буолуосун туһунан иһитиннэрдэ. "Аан
дойду сайдыытын кытары тэһнэ хаамсабыт. Ол сирдээх. Ол
эрээри бэйэбит үгэспитин, историябытын, культуурабытын,
олохпут онкулун умнарбыт сатаммыт. Биһиги күөспүт төрүт
үгэспитигэр уонна бири санаалаахпыттар сытар. Биһиги
ону дьэңкэтик өйдүүбүт. Төһөнөн бэйэ-бэйэбитигэр
көмөлөсүһүбүт, итэһэйбүт, эрэнэбүт, хас биридиибит дой-
дубут сайдыытыгар кылаатын киллэрсэр да, очсонон биһиги
күүһүрэн иһиэхпит. Биһиги үлэбитин туораттан кэлэн ким да

**Ыам ыйын 7 күнүгэр Владимир Путин дойду
Президенин дуоһунаһыгар официальнойдык
олордо. Инаугурация Москва бириэмэтинэн
оруобуна күн орто, күнүс 12 чааска Улахан
Кремлевскай Дыбарыаска буолла.**

оноруо суоҕа. Ону өйдүөххэ", - диэн этэр кини.

Владимир Путин судаарыстыбаннай уонна муниципаль-
най былааска туһаайан, нэһиликтэргэ хас биридии кыһалбаты-
гар, туруорсар болпурдуһугар ураты болгомотону уураарга
эттэ. "Олохтоохтор эһиэхэ тустаах кыһалбаларын быһаарта-
раары кэллэлэр, быһаартарыахтарын бабараллар. Дьон-
сэргэ кыһалбатыгар эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһы, кини-
лэр санааларын, этиэлэрин исти, аламабай, сайабаас буолуу
былаас хас биридии таһымыгар баар буолуохтаах", - диэн
бэлиэтир кини.

Ону таһынан инникитин үөрэххэ, доруобуйа харыстабы-
лыгар, ийэ уонна оҕо сайдыытыгар ураты болгомото ууру-
луосун туһунан эттэ. "Биһиги эрэббит - оҕолорбуттар, ыч-
чаппытыгар. Доруобай, үөрэхтээх ыччат үүнэн тахсарыгар
бары усулуобуйаны тэрийиэхпит. Ыччаппыт кэнэбискигин
инники күөһүгэ тахсыахтаах. Билигин оҕолор төрөппүттэри-
нээбэр өссө таһаарылаахтык үлэлиэхтээхтэр. Онуоха
көлүөнэлэр алтыһылар улахан суолталаах", - диэн этэр
дойду президентэ.

Уонна түмүккэ Владимир Владимирович: "Төтөрү-таары
бизэтиннирибитигэр бириэмэ суох. Россия тыһыынчанан
сылларга араас кэми барытын туораан ааспыт. Ол эрэн фе-
никс чыычаах курдук тиллэн испитэ. Россия үрдүкү чыпчаалы
дабайыта. Атыттар "кыаһыбат" диэбит суолларыгар, биһиги
санаттан сага түһүмэххэ тахсан испипит. Билигин да биһиги
өссө да үрдүк чыпчаалы ситиһиэхпит. Тоҕо диэтэргит, биһиги
бири хамаандабыт. Россия, дойдубут сайдарын, хас биридии
ыал доһун олохтонорун туттар мин, президент быһыыты-
нан, туох баар күүспүн-уохпун, дьаныарбын, дьулуурбун,
кыахпын барытын ууран туран үлэлиэбим. Бар дьоммор
быһаар кэмигэр бири санааны тутуһан миэхэ итэһэйбикит,
эрэмиккит илин истинник махтанабын", - диэн иһитиннэрдэ.

Ил Дархан Егор Борисов Москвага Владимир Путин
инаугурациятыгар сырытта. "Аан дойдуга саамай улахан дой-
ду салайыы - сыраллаах үлэ уонна улахан эппиэтинэс", -
диэн бэлиэтир кини.

Информациялар матырыйалларын.
Хаартыскалар Россия Президентин
официальной сайтыттан.

Кыайы күнүгэр

Сэри дуораана умнуллубат

Үчүгэй да этэ ыам ыйын
Тохсус сарсыардата,
Кэлэр үйэлэргэ суол ыйан,
Күмүт сандарбыта...

**Сыллар-хонуктар ааһан истэхтэрин аайы, ааспыт
үйэ 1941-1945 сылларыгар уот бууруда буолан, Аан
Ийэ дойдуну атыһахтаах уу курдук аймаабыт Улуу
сэри дуораана ырааттар-ыраатан иһэр. Ол эрэри
биһиги, орто саастаах көлүөнэ дьон, сүрэхпитигэр-
дууһабытыгар ааспыт сэрии ажалыт алдьархайа
хаһан да умнуллубатын инэн сылдьар.**

Улуу Кыайы буолбута 73-с, Ста-
линградтаабы кыргыһы 75 сылларын
өрөгөйдөөхтүк бэлиэтир үөрүүлээх
тэрээһинэ "Өлбөт үйэлээх полк" аах-
сыһа кыттылаахтара, Аҕа дойду Улуу
сэриитин буюунарынан эһэлэрин, хос
эһэлэрин мэттириэттирин көүрөччи
көтөбөн хаамыларынан сабаланна.
Албан Аат булгуннабар сэрии, тыл
бэтэрээннэригэр махтанан мийгин
ытылынанна, сэрии хонутугар охту-
буттарга сүгүрүйэн тыһынаах аалай
кыһыл сибээки дьөрбөтүн уурдулар.
"Кыайы күнэ - үйэлэргэ" эбэрдэ-кэн-
сиэр, итини сэргэ полковой кухня үлэ-
лээн, минньигэс гречка хааһынан
бадалахтары күндүлэттилэр. "Саргы
түһүлгэтэ" Култуура Киинигэр, "А зори
здесь тихие" уонна Г.В. Ксенофонов
аатынан түмэлэ "Они сражались за
Родину" уус-уран киннэлэри босхо
көрдөрдүлэр. Киһэ "Өйдүүбүт! Киэн
туттабыт! Махтанабыт!" бырааһын-

ныктыабы кэнсир
уонна салют ньириг-
дэ.

Аны икки сылынан
Улуу Кыайы 75 сыл-
лаах өрөгөйдөөх үбү-
лүөйүн бэлиэтиэхпит. Үөрүүлээх ми-
тин кыттылаахпыттан, педагогическай
үлэ бэтэрээниттэн 84 саастаах
А.А.Яковлевтан: "Улуу Кыайы күнүн
хайдах көрсүбүккүнү?" - диэн су-
раһабын.

- 1945 сыллаахха хоту Булун
оройуонугар Тинт Арыы диэн сиргэ
баар этибит. Сэрии бүтүтүн олус
үчүгэйдик өйдүүбүн. Арай биридэ,
эмиз манньк күн, киһэ түннүкпүт
таһынан, "Ураа-ураа" ди-ди-ди элбэх
бадаһы дьон ааһар. Тинт Арыыга бири
эрэ төгүрүк тэриэлкэ араадыһа баа-
ра, оно бары бараннар истэн кэлэн,
сэрии бүтүт, Кыайы буолбут диэ-
биттэрэ. Дьэ, үөрэн-көтөн, бука бары

митингэ барбыппыт, - дири, ол үйэ-
лэргэ умнуллубат үөрүүлээх түгэнин
санаан, ис-иһиттэн үөрэ сырдаан ту-
ран Любовь Афанасьевна.

Биһиги үгүстэр абаларбыт,
эһэлэрбит - Ийэ дойду көмүскэлгэр
фашист халабырдытарын урускал-
лаабыт фронтовик-салааттар, эһээ-
лэрбит-эбээлэрбит, ийэлэрбит,
эдьийдэрбит сэрии аас-туор ачык
сылларыгар, тылга Улуу Кыайыны
уһансыбыт колхуостаахтар этилэр. Ки-
нилэр сырдык мөссүөннэрэ сүрэхпи-
тигэр өрүү тыһынаах!

**Уйбаан УЙГУРАП,
ааптар хаартыскага түһэрмитэ.**

Иһитиннэри

Хангалас улуунун олохтоохторо!

**2018 сыл ыам ыйын
14 күнүгэр Саха
Өрөспүүбүлүкэтин
прокурорун бастаагы
солбуйааччыта Айдар
Лазаревич Иванов
федеральной сокуону
кэһини болпурдуһунан
Хангалас улуунун
олохтоохторугар тус
көрсүһүү ытар.**

Көрсүһүү 15.00 ч. 17.00 ч.
диэри Хангалас оройуонун про-
куратуратын дьэтигэр (Покров-
ская к., Быр. Ксенофоновтар
уул. 44, 7 каб.) буолуо.

8(41144) 43-274 уонна
8(41144) 43-149 телефоннары-
нан эрийэн уонна үөһэ ыйымы-
быт аадырыска кэлэн көр-
сүһүүгэ суруттарыахпыт сеп.

Сайаапкалаахтар паспордаах
кэлэллэрэ ирдэнэр. Тус көр-
сүһүүгэ кэлэргэ эрдэттэн суругу-
нан сайабылыанна суруллуох-
таах.

**Ш. НУРГАЛЕЕВ,
оройуон прокурора.**

Сага киһигэ

Эргис сиригэр

**Покровская Эргис
биэрэгэр туруоруллубут
14 сэриигэ баран
охтубут буюуттарга
анаан туруоруллубут
пааматынныкка урукку
нэһилик олохтоохторун
ыччаттара Кыайы
күнүгэр муһуннулар.
Үтүө үгэскэ кубулуйбут
тэрээһингэ элбэх киһи
кытынна.**

Бу күнү көрсө Покровскай
историятын туһунан альбом-ки-
нигэ күн сиригн көрдө. Манна По-
кровская 2 нүөмүрдээх орто ос-
кулатын 11-с кылааһын оҕоло-
ро үлээттилэр. Альбомга Эр-
гистэн төрүттээх ыччат политика-
тыгар уонна дьэ кэргэн дьыала-
ларыгар министириинэн үлээ-
бит А.С.Владимиров, куораттын
дьаһалтатын баһылыга П.П.Гер-
могенов уо.д.а. суруйуулар,
куорат историяттан ыстатыйалар,
элбэх хаартыска кирирдэ.

**Раиса ФЕДОРОВА,
кыраайы үөрэтээчи.**

Кэпсиэхпин багарабын

Тырахтарыыс
ЭДЬИЙИМ

"Төрүдүн-ууһун билбэт норуот инникитэ суох" дээн бэргэн этинэн снэттэрэн Хангалас улуһун Тумул нэһилиэгин олохтоохторо "Төлкөбүт төрө - Тумулбут" дээн кинигэ таһаарбытара. Онно "Тырахтарыыс кыыс" дээн ахтыы баарын ааһан, мин эбэм курдук саныыр кийим, ийэм биригэ төрөөбүт эдьийэ Евдокия Севастьянова тырахтарыыс кыыс дээн билбим. Эдьийбин кытта кэпсэтэн, мустут хаһыат ыстатыйаларын ааһан, наһараадаларын үөрэтэн кини төрөөбүт улуһун, Саха тын сирин чыһын көмүскээбит бэринилээх тырахтарыыс буолар эбит дээн билбим.

Севастьянова Евдокия Васильевна 1948 с. Хангалас улуһун Тумул нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1966 с. оскуолатын бүтэрэн араас үлэни үлээбэт. Ол курдук, дьаһылааһа ньээн кэлээбит, фермаҕа харабылаабыт. Онтон 1969 с. Төһүлү 4-с №-дээх ОПТУ-гар үөрэнэ кирибит. Манна үөрэнэн тырахтарыыс идэтин баһылыыр. Эдэркээн үлэһит "Орджоникидзевак" совхозка Синаэбэ үлэһит тахсар. Үлээбэтин бастакы сылыгар сопхуотугар сирин хорутааччылар күрэхтэһилэрингэр кытан кыайылаах буолар. Салгыы ортойон куоталаһытыгар бастыыр, онон аны өрөспүүбүлүкэтээҥи сирин хорутааччы күрэхтэһитигэр путевка ылар. Бу да куоталаһыга Евдокия Саха сирин чемпиона буолар. Бастың үлээх тырахтарыыс кыыс 1971 с. Саха сирин хамаандатыгар кириһэн, Владивосток куоракка ытыллыбыт күрэхтэһиһэ кытар чыэскэ тиксэр.

Бу ситиһилэрин иһин комсомол слётугар, механизатордар өрөспүүбүлүкэтээҥи слёттарыгар кыттар. Онно кини "Эдэр передовик", 1973 с. "Комсомол удаарынныгы" бэлэһэринэн наһараадаланар. Кэники Евдокия Васильевна төрөөбүт Тумулугар төннөн, кэргэн тахсан, оболонон тырахтарыыс идэтигэн тэйэр. Тумулга, сопхуотугар, өр сылларга ыанныксыттыыр.

Эдьийим төһө да сааһа ырааттар, айылбаһа сылдыарын себүлүүр. Сайын аайы сир астыыр, тэлэйдир. Кини биэдэрэнэн хатарбыт дөлүһүнүнэн битэминнээх утах онгостон иһэбит. Дьоннор эдьийим туһаабыт тэлэһин куруук хайгыылар. Айылбаһа элбэхтик сылдыар буолан Эдьийи Дуһам күнү-дьылы кэтээн көрөн тэтэрээккэ сурунар идэлээх. Ол тэтэрээтигэр 10 таһа сыл туһуры күн аайы нэдиэлэ күнүн, түгүнү, күнүскү температураны, сөнүү көрүгүн, хантан тыалаабын суруйбута баар. Кыра бэлэстэһиннэри онорор: хаһан кэбэ элпитин, өрүс эстибитин, бастакы хаар түспүтүн, сир аһа хаһан сиппитин, оһуруот аһын олоһуутун. Эдьийим этэринэн, кыһыммыт сылан сыл сылыан иһэр, оттон сайын сөрүүтүгүн иһэр эбит. Сааһын тыалыраа элбээбит.

Эдьийим Евдокия Васильевна үлэээн кэлбит сылларын ити ситиһилэрэ хаһан эрэ сопхуотун, оройуонун, Саха тын сирин аатырхатар дии. Ол эрэри ити ситиһилэрэ кырдыар сааһыгар туһалаабахтарыттан, үлэ бэтэрээнэ ааттамматтаһан билгитин хом санаалаах.

Эбэм курдук саныыр, таптыыр киһибин Севастьянова Евдокия Васильевнаны Улуу Кыайыы быраһынньыгынан уонна 70 сааһын туолар бэлэ күнүнэн итиник-истиник эбэрдэлибин. Ылдьыбаһа үөрэ-көтө, чүгэс дьоннор өйөбүл буола сылдыаргар багарабын. Биһиги эйигин күүскэ-күүскэ таптыбыт. Дьолоох буол, күндү киһим, Эдьийи Дуһа!

Василий РОЖИН,
Г.В. Ксенофонов аат. Тийт-Арыы орто оскуолатын
8 кылааһын үөрэнээччтэ.

Көттө эйэ холууба

Кыраҕа суох
Ыраас хаһаанга
Көттө эйэ холууба.
Кыайы күнүн
айхалыы,
Күжүмүт кыыста
күлүмүү.
Аастаа сирин
буойуттара
Колоннанан
нараадтаан,
Саастаах, эдэр
буойуттар.

Саа эдэр көлүөнэһин
Тийтэ хаһаан аастылар.
Буорак сыттаах саллааттар
Тыллан кэлиит курдуктар,
Мэтириэттэн үөрэ-көтө
Кыайы күнүн көрсөдөр,
Мин саһаабыр киһитэр
Тийтэ үөрэ-көтө курдуктар.
Сирбит кытары үөрбүтүү
Силэһи кэрэһин сибэккинэн,
Оһо-аймак доһулаах күлүмтэ
Чугдаарда сир-дойду үрдүнэн.
Харах уута хаһан да
Тохтубатын бу сирэ,
Оруу үөрүү уонна дьол
Тулаатын бар дьоммун!

Дайаана ГАБЫШЕВА,
Покровская 1-кы №-дээх орто оскуолатын
9 кылааһын үөрэнээччтэ, "Чуораанчык" элкорпост.

Дьоро күнү олохтоох оскуола музейин,
"Үлэбэ албан аат!" "Өкөтө" историко-краеведческой общественной тэриятэ үтүөкэн-нээх үлэһит дьонго, В.Н.Исаковка аналаах стендэлэрин ылдьыттарга билиһиннэриит-тэн. Өкөтөнөөбү норуот театра билиһин-лээх механизатор олоһун дьүһүрү испэк-тээкилэтин саһаланна. Бизчэри иилээн-саһалаан ытааччы Сардаана Гермогенова кылгастык Василий Николаевич туһунан кэпсэтэ, кинигэ тахсытын билиһиннэрдэ.

Уууспуугар Үлэ үс сыллара биллэри-литинэн педагогическай үлэ, кулутура бэ-тэрээнэ З.М.Иванова Өкөтө нэһилиэгин олохтоохторун муньаһар үлэ дьонун үлэ-титиһэ, ол иһигэр В.Н.Исаков төрөөбүтэ 90 сылын, совхоз бэлэстэһири турар үбүлүүнүн үлэни ытытыга этии килэ-ринитинэн общественность дьонго-сэр-гэбэ Ыгырыта тахсытын билиһиннээх киһилээх уулаах-ааннар илэ хаһан өйөөнөр улахан үлэ барда. Манна олох-тоох дьаһалталаар, "Өкөтө" общественной историко-краеведческой тэриятэ салайаач-чыта А.М.Анисимова, библиотэһкүрдэр

"Номоххо кирибит
рационализатор"

кинигэ сүрэхтэниитигэр
үлэ дьоно чистэһинилэр

Ыам ыйын 7 күнүгэр Уулаах Аан селиннэһи кулутура дьэтигэр РФ үгүлээх рационализатора Үлэ Кыһыл знамта, Октябрьская революция уонна "Бочуот Знага" үрдэһаннар, үгүс мэтээллэр, коммунистическай үлэ удаарынныгы бэлэһэрин кавалера, Ууус бочуоттаах олохтоо "Өкөтө" совхоз биллиилээх механизатора В.Н.Исаков туһунан "Номоххо кирибит рационализатор" дээн кинигэ сүрэхтэниитэ бэрт тэрээһиннээхтик буолан ааста. Бу бизчэр Өкөтө, дьэр нэһилиэгэрин библиотэһкэлэрин, селиннэһэлэр актыбыыстарын көбүлээһиннэринэн, сырдаларынан матырыйаалара хомулан тахсыты кинигэни билиһиннэри совхоз кэмигэр хотуулаахтык үлээһин-хамсаан ааспыт бэтэрэһинэри, чуолаан механизатордары, чистэһин-бочуоттааһын сырдык тыныгар тэрилинэ.

баһылыр-көһүлүү оруду ылан, В.Н.Исаков ыччатара күүс-көмө буолан бырайыак ситиһилээнэ. Өтөрүнэн тыа сирин рационализатордарыгар, механизатордарыгар аналаах маннь кинигэ бүтүн Саха сиригэр да таһа илигинэн сонун тэрээһин. Василий Николаевич аата өссө төгүл ааттанна, буолаары буолан бизчэрбит кини биригэ үлээбэит-хамсаабыт холуун дьонун чистэһин курдук ытыллыгыта кэрэх-сэбиллээх. Дэлэбэ даһаны үөрбүт-көппүт, санаалара көтөбүлүүт бэтэрэһиннэри бараксатар совхоз эстиэбитэн улаханньк сананьма иликпит этэ диктэрэ дуо.

Дьаһалта үлэһитэ Сардаана Гермогенова тэрээһини бэрэ иилээн-саһалаан ытта. Бу кизэ кинигэни бэлэһнэн таһаарыт общественниктар, В.Н.Исаковы кытары өр

рын билиһиннэрдилэр, аны даһаны саһаны билэ-көрө сатыыр, кэрэбэ, үлээһэххэ тар-дыһар дьон үүнэн тахсан эрэллэрин көрдөрдүлэр. Василий Николаевич дьэни-гыттан кэргэнигэр Раиса Гаврильевна Москва 1963 сыллаахха сылдьан аһан суруйбут хоһооно аһылына, ырыа бөһө ылланна, үгүкү да баар буола. Түмүккэ Василий Николаевич ыччаттара, аймахтара кинигэни бэлэһнэн күн сирин көрдөрбүт дьонго, ахтыларын суруйбуттарга, үбүнэн көмөлөспүтүгэр махта кэрэ тыла-рын анаатылар, бэлэх-туһах туттардылар. Билиилээх таһын аатын ааһан Исаковтар киз туттар киһилэрэ ууус Бочуоттаах олохтоо, наука кандидата Василий Юрьевич Шадрин эбэрдэлээн туран "Аһам алааһа" ырыаны нап-нарын куолаһынан ылаабытын тоһору көрөөччүлээх сааа тэһгэ ыласта.

Кинигэ туһунан этэр буолаахха, Дьо-куускайга "Медиа-холдинг "Якутия" кинигэ кыһатыгар 500 аһаанынан 25,20 үс. бэ-чээтинэй листээх бэчээтэһнэ. Манна Ва-сильи Николаевич бэйэтин ыстатыйалара, муньахтарга тыл этиитэ, опыт атаһаһыга, биригэ үлээбэит дьонун ахтылыра, 200-чэкэ араас хаһыаттарга суруйуулар, айбыт агрегаттарын схемалара, элбэх хаартыска кирирдэ. Дьолун үлэни билсинг, сэбискэй кэм тынынан тыһын ылыг уонна үлэбэ-хамнаска ити сыллардаабы ситиһилэр аһара куоһарыг дээн баһа санаабын ти-рирдэбин.

Людмила АММОСОВА,
Степан САВВИН
хаартыска түһэриилэрэ.

сылларга биригэ үлэээн кэлбит механизатордар элбэх наһарааһаны, бэлэби туттулар. Ол иһигэр айымньыны хомуйан таһаарыт М.Е.Павлова, М.А.Аянитова, З.М.Иванова, О.Н.Харитоновна, салайыт А.М.Анисимова, күүс-көмө буолбут О.К.Корнилова, Н.Е.Павлов, С.Е.Романова, Н.М.Сисоева, М.С.Михайлова уо. д.а., Исаковы кытары атыһыт, ахтылары суруй-бут элбэх отчут-масчыг дьон. Бир дойду-лаахтарын үөрүүлэрин үлэстэ кэлбит Ил Түмэн депутата Д.А.Семенов Судаарысты-баннай Муньах агропромышленнай бэ-литикэбэ сис кэмтитэтин аатытан Бочо-тунай грамоталарын, Махта сурууларын бэтэрэһиннэргэ С.М.Козловка, Г.Н.Шепелева, В.И.Кононовка, Е.К.Андреева, А.П.Ар-хиповка, С.А.Моисеева, В.Д.Наумовка, И.И.Исаковка, М.Д. Саввинга, С.Д.Кузь-

минга туттарда, сибэкки дьөрбөтүн утары уунна. Ууус дьаһалтатын, депутаттарын муньаһын аатытан тыа хаһаайыстыбатын департаментын салайааччыта С.С.Андреев эбэрдэлээтэ уонна Баһылык Бочуотунай грамотатын, Махта сурууларын П.П.Протодьяконовка, М.Д.Мордовскойга, А.К.Сисоева, ону сэргэ департамент аатытан наһараадалары кэккэ механизатордарга туттарда. Бэлэһин эбэрдэлэрин Дьэр, Өкөтө нэһилиэгэрин баһылыктара Н.Е.Ге-расимов, А.Н.Большаков наһарааларынан добуһуолаан астынардылар. ДьГТХА ректора И.И.Слепцов эбэрдэлээтэ. Элбэх киһи Василий Николаевичи үтө тыһын аһынна, киһи киһитэ этэ дээн үрдүк сына-былы биэрдэ. Салайааччылар мындыр өйдөөбүтүн, үлэни саһан тэрийэрин, дьонго тыһын ыһыннарар күүстээһин, дэгиттэр та-

A black and white photograph of a group of nine young men in a wooded area. Two men stand in the back, while seven others are sitting or kneeling on the ground in front of them, gathered around a large tree trunk. They are all wearing winter clothing like jackets and hats.

"Элэйаада"
үөрэнээччилэр
экспедициялара сүүрбэтгэн
тахса сыл устата араас
хабааннаах РАН академига,
биологической наука
дуоктара М.Г. Соломонов
научнай салайыытынан, СӨ
үгүөлээх учуутала,
кыраайы үөрэтэрэччи,
Хангалас патриота, уһулуччу
талааһынак педагог П.Р.

Ноговкцын учуснайдаары көмөлөйүүнэрийктинэн кэскиллээх үлэни ытталарын истэ, булэ сылдыабыт. Чинчийэр үлэни интэрэйиргээни, хастыы да сылэ экспедицияларга Хагалас сиригэр-дойдуугар сылдыһан наукаба кыра эрдэктэриттэн сыстан элбэх оёо сонун үөрэхтэргэ киирэн сэдэх идэлэри байылаан эрээлэр. Этузнаст сэлэйааччылардаах оёолор экспедицияба үлэлэрин хаартыскаба, видеоба түһэрэн, суруан архивынтара хагаата.

Прокопий Ноговицын даһанытынан элбэх документальнай киинэ үһүлүннэ. Бу үлэлэр учуонай-дарга тирэх, дакаастабыл буолаллара саарбаҕа суох.

П.Р. Ноговицын сценарийнхан Ю. Бережнев 2005 сьлга "Путешествие по средней Лене" динз документальной киинэтэ "Тайны Якутии-2009" фестивалын кыайылааба буолбута. "Хомпоруун хотой суолунан" динз П. Ноговицын уонна А. Лукин устубут бастакы киинэлэригэр Орто Өлүөнээз беркут (борулуу - хара тойон кыыла) уйа туттан төрүүрү-үүхүүр сириҥ көрдөөһүн, Прокопий Романович Влад Свинсбозовтыҥ устубут иккис киинэлэригэр дээр археологтар үлэлэрин көрдөрбүттэрэ. "Тайны Якутии-2010" динз фестивалга Прокопий Ноговицын "эмдигидалар" 2009 сьыллаах орнитологическай экспедицияларын үлэтин устан "Птицы Средней Лены" динз киинэтэ кыайылаабынан тахсыбыта. "Онгон 2010 с. аны "Пауки Средней Лены", 2011 с. а - "Дуплогнездики Средней Лены" динээрэринэн бастаабыта.

Проклопий Ноговицыннаах сый-
лата киниз устар мастастысыбыла-
ра тупсан, сымдыр ыырдыра кэнэи-
иһэр. "Инездөөн бархута а тэгн-
ной зоне и а долгие Эркэзин" дигэн
документальнай кинизин устуу эмиз
ойуур, хайа устуук усулуобуйатыр
барбытын билэбит. Манна барыы-
тар экспедиция өбөлгөрү сүрүн ге-
ройдөр. Эдэр чинчиэзччилэргэ
олохторутар бу үмүтүлүбэз тү-
эн-
нэр буолан хаалалара саарбаҕа
суох.

Прокопий Ноговицын ЮНЕСКО-
"Старожили" - наследие челове-
чества" дигн быраагыгын 2006-
сыллаах "Кыспа" дигн киноны ус-
тубута сэнээрийн ылбыта. Парис-
уулаа 2003 сыллаах "Кыспах Эр-
күүл" дигн Эрээни хочонугар
Хангаас ыльк сиригэр төрүт култуу-
раны сөргүтүүнэ үлүсстэбэ-
ыһахтан сценарий сурууа. Ю. Се-
режнев оператордаах устат киноз-

буолбута. Салгыы Анапаба "Кино-ШОК", Владивостока "Меридианы Тихого океана", Салехардка "Северная ветвь Азиатского кино" киинэ фестивалларыгар үрдүктүк сыналалыммыта. Өссө 2017 сыл олуһунуугар аан дойдутаабы 67-с Берлинаале фестивалга Канада, Норвегия о.д.а. Арктика дойдуларын фестивалыгар тобус киинэлээн сорохто ретро киинэ буолан улаханник сыналалыммыта.

"Өйдөөх обо" киинэни (2005 с.) П. Ойуунускай айымньытынан П.Р. Ноговицын В. Свинобоевы, С. Хабаровы кытары устулута эмиз болсомтону тардыбыта, Дьокуускайга ытыллыбыт "Полюс Кино-2006" фестивалга кыайыылааганын тахсыбыта.

Оптон "Буор кут" диэн бастагы Президеһмит М.Е. Николаев оҕо эрдэбинэһитигэр тэринэн С. Аманатов тылын, Дь. Березкин, Ю. Бережнев оператордарынан устубут киинэтэ Москвага, Санкт-Петербурга кестүбүтэ. Дьокуускайга "Кино Арктики-2011" киинэ-фестиваалыгар гранпри ылан туран.

"Добор сүүнүү" диэн киинэни Проконий Ноговицын устан "Саха" НККИК тэттик киинэлэргэ "Бастыг оруол" ааты ылбыта, кыайы-лаабынан буолбута.

Проккопий Романович "Арчылалын олонхор" дийн анимационнай остуоруйа-киинэтигэр оёолор эмиэ

кытыбытара, "Кинолетопись Яку-
тии-2014" куонкуруска кылайбыта.
Операторунан Ф. Тарасов, ху-
дунунуук П. Бояркин үлэлээбитэ-
рэ.

"Таал-Таал эмээхсини" 2009 с. "Сэхэафильм" кытары устубуттара. Р. Слещов, П. Бояркин, С. Хабаров биергэ үгэлээбитгэрэ. П.Р. Ноговицын историяны кытары сибээстээх киинэлэри устарын сөбүлүүр, элбэхтик үөрэтэн, аабан "Утун" ("Нить Времени") диэн Г.В. Семеновонтов озо сааһытан учуонай тереөбүтэ 125 сылыгар айбыта. Эмиэ киинэ фестивалларыгар ("Тайны Якутии", "Кино Арктики", "Семья Севера") кыайыылаабынан тахсыбыта, Киевкэ ыппылмакыйт Арсенин уонна Андрей Тарковскайдар ааттарынан киинэ 2010 с. фестивалын Гран-при хаһаайына, 2011 с. Казахстанга "Звезды Шакена", Екатеринбург, Канадаҕа, Финляндияҕа көрдөрүүлэрэ болломтону тарпыта элбэи этэр.

"Ийэ кут", "Мас ат" киинэлэр эмиз ситиһиилэрдэммиттэрэ Прокопий Ноговицын киһини толкуйдатар, долгутар, саха киинэтигэр суолу тэлэр айымньылар.

Режиссер быһыытынан учуутал-
быт талаана арылман иһэр астынна-
рар, кизн туттууну үөскэтэр. Дээ,
манньк дэгитер дьобурдаах, хара
ньуура суох бүгүрү үлэхит тыа
киһитэ оҕолорбутун иитэр-үөртэтэр,
наука диригн байбаныгар суолларын
хорсуннук арыяр.

Людмила АММОСОВА.

Күндү биир идэлээхпитин, күннэтэ
хайыантыт матыйыйааларын тапан,
сонуну-нуомаһы аабааччыларбытыгар
тирээтэр күндү киһибитин

**Виктория Петровна
ИВАНОВНЫ**

ҮҮЛГӨЙДЭХ КҮНҮНЭН ИС СҮРЭХТЭН
ЭХЭРДЭЛИИБИТ!

Кытаанах дорубуйаны, дьыг кэрэстээр
этэпгэ буолууну багарарбыт! Синаабытын
сатана, толкуйдаабытын туола, тобулла
турдун. Дьомлоох буол!

Редакция коллектива.

Күндү күтүрөттүмүн

Софрон Проконьевич
ТИМОФЕЕВЫ

60 сааскын туолар кэрэ бэлнэ
күүнүгүнэн эбэрбэллнбит!

Күндү кишибитигээр чэгизн-чэбдик
дорубуунаны, эстибит эрчим, сырдыгы,
кэрэни, уфун дьолгоох олобуу багарабыт.
Бажа санаа баастыгыт, ыра санаа ыраган
атыбыт.

**Аймахтарыг Номугүттэн, Покровскайтан,
Дьокүүскайтан бары Архивовтар.**

A black and white photograph of a large group of people, mostly children and young adults, posing outdoors in winter clothing. Many are wearing hats and coats, and some are holding ski poles, suggesting a ski trip or winter outing.

Тийт Эбэзэ Кыайыи күнүн көрсө "Түнүккэ тыкныт сырдык" диги музыкальнай-поэтической туруорууны оскуолалар клэктиишээрэ олохтоохторго бэлэх уунулар. Искэтиэскии О.А.Емельянова бэркэ туруорда. Ойнон сарсыныгар Кыайыи күнэ бараатынан сабаланна. Олохтоох дыһалта баһылыга С.А. Прокопьев эбэрдэ тылы энтэ, сэрииттэн төннүбэтэхтэри кэриэстээн мүнүүтэҕэ тохтобул буолла, бэтэрээниэри чигэстэтилэр, саһом ыттылар. Орто оскуола И.И. Михайлов салайар "Төлөн" эдэр армеецтарын бөлөхтөрө, тэриэлэлэр пайдатыныыкка венук урдудулар.

Бу күн Улуу Кыяйы 73 сылыннан оңолорго көрдөх эстафета буюла. Күрэхтэһиний санаторнай оскуола учуутала Л. С. Барашкова, орто оскуола физкультурага учуутала Нь. А. Маркова сайдаан ыгтылар. Оҕолор дуоһуяа күрэхтэһэн астынан тарбастылар. Онтон бэтэрсэннэрбит итин чэйдээх күөх сандалы тула олорон сэлэргэстилэр, ырыа да баар буюла.

Анастасия МОРДОВСКАЯ,
библиограф общ. корр.

Покровскайга "Эргис-1" СӨТ өрүс бнэрэгэр турар даачаны атылдьыбын. 8-914-173-6928.

Төрийн таваранччлал:
Саха Өрсүсүүлүнүн
Бүрэлдэглэлтэ, "Саха
Өрсүсүүлүнүн Хангалас улуун
аглас" ("Хангалас") хайлалтын
идеологията" автономнай төрийтэ.

Он орон, бичээтүүн гагцааралчч
ха Ороснүүбүдүктүн Хагалас
ууһун "Хагалас" ("Хагалас")
хайматын редакцията
автономнай тэрилтэ.

Кылабынай редактор А.Е. ЕГОРОВ
Телефон 43-3-32.

**Хайнгат мяассбай
информация турун
саяуонары турууу
хонтуруолдуу,
регестрациятыр
федеральди судуусна
Сала Өрсөтүү-
лүктүнээди управле-
ниетилер 2015 жыл
олунуу 13 күнүгөр
регистрация аламалыта.
Регистратиятын
нүмөрү
ПИ № ТУ 14-0230.**

Суруналыыстар телефоннара:
редакторы солбуйааччы, эпизиттир секретарь Людмила Аммосова
- 43-7-04, Ольга Гермогенова,
Мария Константинова - 43-8-63, бухгалтерия- 43-9-32 (факс).

"СР Хангалас улуунун "Хангалас" ("Хангалас") хамхтгайн редакциягаар
АУ типографийн тус бичээтгэжээ. Полюстровский, Николайен уул, 4 №-ро

Автордар суруцтарыг эгидлэр санаа хайлан да хаймат тутунар
позицийн хытга сен түбээр буолбатах.
(*) Мянхмк бэлэглэх матурылаллар реклама бурылбыг олохуран
бэчээттиэллэр. Реклама ис хойооуи нини эинитэтиничи
рекламаны бизнестин сүгэр.

**Хаймат сахалы, нуучалы
оптууринуука уонна
бэтинсээ тахсар.
Оффсетий бэчээт.
Кээмэй - 16 л.
Нүөмүр бэчээк бэриин
график быһыытынан 16.00.
Бэчээк бэрииннэ - 15.30.
Тыраа 460 экз.
Сахаалык нүөмэр - 33.**

**Редакция, бэчээк
онгрон таааралчч.
типография
аалдырматар:**

**678000,
Саха Республиката,
Покровский куорат,
Николаев ууд., 4 №-рэ**

Хайрмат нүемзэргээр дүүнуурунай - Л. АММОСОВА.

**Бүрээт сиригэр
эмтэнэ**

2

**Ылдьаа Саадырын
мэтириэтэ**

3

**Сырдык санаанан
салайтаран**

4

**Хайыакка сүрүтүү
ый ахсын ытылаар**

**Биһиги индекспит
P0063**

**E-mail:
gaz_han@mail.ru**

**Хайыат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттэн тахсар.
Атымыа көгүдэ сыананан**

6+

**№34 (11 589)
2018 сыл ыам ыйын 15 күнэ, оптуорунньук**

ХАҢАЛАС

Информационнай-аналитической хаһыат

Бэлиэ түгэн

Сонуннар

Сайдыы бигэ акылаата түстэ

**Үөрүүлээх тэрээһини арылар-
гар Ил Дархан Е.А. БОРИСОВ ман-
нык эттэ:**

- Бу сылга манна иккис сырыым,
саас "Мачта" туруоруугар кэлэ сыл-
дыбытым, кыра тутуу буолан баран,
ис хоһоонунан бөдөн Россия Феде-
рациятын бырагыраамматынан циф-
ровой телевиденияны олоххо киллэ-
рини буолбута. Биһиги кэлинги сыл-
ларга өрөспүүбүлүкэбитигэр элбэх
тутуулары ыытабыт. Оттон бу кэлэн ту-
рар түгэни, кылгас кэм иһигэр тутан
бүтэриэхтээх олус наадалаах эби-
йэкпит хас да хайыскалаах буо-
луоҕа. Биһиги болломтобутун өрүү
талааннаах оҥолорбутугар уурабыт.
Кинилэр Россия уонна норуоттар ик-
ки ардыларынаабы олимпиадаларга,
араас таһымнаах куюнурустарга си-
тиһилээхтик кыттаннар ону бигэргэ-
тэлэр. Өрөспүүбүлүкэбит араас

мүнүктэригэр оҥорор кэнчээри кэ-
скилэрибитин өйүүр уонна манньк
дьоһурудаах оҥолору булар эбээһинэ-
стээхпит. Үүнэн иһэр ыччарар өрөс-
пүүбүлүкэбит инникитин, цифровой
экэнизмикэ көгү көтөн сайдыытыгар
төһүү буолуохтара. Биһиги сөптөөх
идэлээх дьоно суох маны быһаарар
кыахпыт суох, - дииэн эттэ уонна кэс-
киллээх тутуу бастагы бетон сыбаайа-
ларын түһэриигэ кыттыыны ыла.

Дьоһуннаах тутуу ыытыллар сир-
гэр турбут бетон сыбаайалары Дьо-
куускайдаабы уонна Ленскэйдээби
Архиепископ Владыка Роман сибэ-
тиэй уунан ыраастааһын сизирин-туо-
мун толордо.

**Дьокуускайтан быһааччы тутуу-
ну ыыта сылдьар тэрилтэ "Адезия"
ХЭТ дириэктэрэ Михаил ОХЛОП-
КОВ:**

- Бу 150 миэстэлээх Наука дьобус
академиятын дьэитин сүрүн инвесто-
рынан С.В. Местников генеральной
дириэктэрдээх "Үүнэр көлүөнэ пуон-
дата" буолар, кинилэр үбүлээһиннэ-
ринэн тутууну сабалаатыбыт. Манна
ураты талааннаах, дьобурудаах оҥолор
үөрэниэхтэрэ. Маны сэргэ 100 миэс-
тэлээх интерниэттээх, уопсайынан үс
этээстээх дьиэ, 7000 кв.м. иэннээх
буолуоҕа, - дииэн тутуу былаанын би-
лиһиннэрдэ.

Иванова Айыына Өктомнөөбү

**2015 сыллаахха муус устар 29 күнүгэр, СӨ Ил Дархана
Е.А. Борисов ыйаабынан "Саха өрөспүүбүлүкэтин
Наукатын дьобус академията" тэриллибитэ. Өктомнө
Чапаево сэлээннэтигэр, Саха өрөспүүбүлүкэтин
Наукатын дьобус академиятын дьэитин тутууга бетон
сыбаайаларын түһэриин үөрүүлээх тэрээһинэ, ыам ыйын
11 күнүгэр ыытылынна. Манна, Ил Дархан Е.А. Борисов,
"Таас-Үрэх Нефтегаздобыча" ХЭТ генеральной дириэктэрэ
И.Н. Сюткин, Дьокуускайдаабы уонна Ленскэйдээби
Архиепископ Владыка Роман, Саха өрөспүүбүлүкэтин
Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччы
А.П. Дьячковскай, СӨ Үөрэҕин министри В.А. Егоров,
Хаҥалас улуусун баһылыга Г.Ю. Алексеев, СӨ Наукатын
дьобус академиятын ректора В.К. Павлов, "Адезия" ХЭТ
дириэктэрэ М.Ф. Охлопков уонна олохтоох дьон-сэргэ,
Өктомнөөбү лицей үөрэнээччилэрэ кыттынылар.**

**лицей VIII "а" кылааһын үөрэнээччи-
тэ, кини: Үөһээ дьааһы улуусун Баа-
табайыттан сылдьар.**

- Мин санаабар бу олус үчүгэй
бырайыак, тоҕо диэтэххэ Сахабыт си-
ригэр оҥолор үөрэнэр-үүнэр, талаан-
нара сайдар кыһаларынан буолуоҕа.
Биһиги биригэ үөрэнэр оҥолорбут
истэриктэн бабар билиилээх, Улуу
дьон иттиллэн тахсыахтара. Оттон
мин, кыра эрдэхпитэн учуутал буо-
луохпун ыра санаа онгостобун, - диир.
Сахабыт сиригэр, өрүү ураты ула-
хан болломто үөрэхтээһин сайдыыты-

гар уурумлар. Судаарыстыбаннай ба-
лиитикэ үөрэх салаатыгар бири сүрүн
дьоһуннаах хайысхатынан - наукаҕа,
тиэхинникэҕэ, искусствого уонна
спортка талааннаах оҥолору өйөөһүн
буолар. Оҥолорбут сайдары санаан-
нар, үйэлээби үөдүтүөхтэрэ, үүнэ-
өрөгөйдүү туруохтара!

**Уйбаан УЙГУУРАП,
Василий МАРКОВ
хаартыскаҕа түһэриитэ.**

Халаан - 2018

Куттал суоһаабат

Субуота түүн уу таһыма Кытыл Дьу-
раба үрдээн, икки ыал быстах бол-
дьоххо олохтуур пуунга көһө-
рүлүбүттэрэ. Аны өрөбүл түүн Та-
бабаҕа ыксаллаах быһыы үөскээн Эр-
кээни хочотугар уу кирибитэ.
Өктомнө 480 см мунутуур кээмэй
буолабына, уу таһыма 309 см тийэ
сырытта. Өктом баһылыга А. Н. Боль-
шаков иһитиннэрбитинэн, быһыт толо-
ру суураллыбытыгар СӨ Тыа

хаһаайыстыбатын министристибэтэ
суһал дьаһал ылыннан тиэхинникэ, ту-
ту матырыйаалын тиксэрдэ. Манна
быстах болдьоххо олохтуур пуунга
19 киһи эвакуацияланна.

Оттон Төхтүргэ чаас иһигэр 20 см
эбиллибит. Ол эрээри түүн 02.45 м.
харыы босхоһонон, куттал суоһаабат.

Бэнидизинникэ Иһиккэ уу таһыма
664 см тэннэспит (мунутуур кээмэй
1100 см). Улуус атын нэһиликтэригэр

**Өлүөнэ эбэбит мууһа
Хаҥалас улуусугар ыам
ыйын 10 күнүгэр
хамсаабыта. Бу күнтэн
улууска халаанна бэлэм
буолуу эрэсимэ
олохтоммута.
Нэһиликтэргэ дьону
олохтуур пууннар, 55
тиэхинникэ уонна 27
мотордаах онгочо
бэлэмнэниллибитэ.**

эмиз уу таһыма намыһах диин бири кэ-
лим диспетчер сулууспата иһитиннэ-
рэр.

Ыам ыйын 14 күнүгэр сарсыарда
муус уһа кээмэйэ Сиинэбэ, алын кээ-
мэйэ Дьокуускайга бэлиэтэнэр. По-
кровскай аныннан муус хойуутук ус-
тар.

Уус Маайа улуусугар көмүөлтэн 3
нэһилиэннэлээх пуун эмсэбэлээтэ.
Уопсайа 1316 киһи (ол иһигэр 390
оҕо) оҥолор 677 тэлгэһини, 291 оло-
рор дьэни (672 киһи, онтон 193-һэ
оҕо оҥолор) уу ыла.

Ольга ТЕРМОГЕНОВА.

**Ытык кырдыаҕас
90-н туолаа**

**Ыам ыйын 10 күнүгэр
Аба дойду улуу сэринтин
огдообото, Саха сирин
Бочуоттаах ветерана, СССР,
РСФСР үөрэҕиритин
туйгуна Галина
Григорьевна Рупасова 90
сааһын туолаа.**

38 сыл үлээһэбит По-
кровскайдаабы 3-с №-дээх ос-
куола педкэлэктиибэ, улуус
баһылыга Г.Ю. Алексеев ытык
кырдыаҕаһы көрсөн эбэрдэлээ-
тилэр. Баһылык "Ытык саас" бо-
чуоттаах бэлэни Галина Григо-
рьевнаҕа туттарда.

**Роспотребнадзор
сэрэтэр**

**СӨ Роспотребнадзор
Управлениетын
Территориальной салаата
халаан ааспытын кээнэ уу
ылбыт тэлгэһини, оҕо
оонньуур былаһааккатын,
холуодьас, уу ылар
скважинаны, оҥолор сирин
о.д.а. хлордаах
дезинфекциялар
препараттарынан
(хлорная известь,
хлорамин, нейтральный
гипохлорит кальция (НГК),
сульфохлорантин, ДП-2Т,
Дез-хлор, ДП Алтай)
ыраастааһын
тэриллиэхтээгин санатар.**

Дьон-сэргэ оҥолор дьэитин
уу ылбытын кээнэ таҕаһы-сабы,
иһити-хомуоһу, миэбэли, туттар
тэрили эмиз барытын 3% хлора-
мин суурадаһынын сууйдахха
сыстыганнаах микробтары өлө-
рүү, оҥолор сыһыарааччыларын
суох оҥоруохха сөп.

БИҢИГИ КОРР.

Биллэри

**Ыам ыйын 17 күнүгэр күнүс
2 чаастан "Бири ньиыл Россия"
политическай баартыаа Об-
щественной приемнайыгар,
улуус библиотэикэтин дьэити-
гэр, Ил Түмэн Государственной
Мунньабын депутата А.З. Маме-
дов граждандары кытта
көрсүһүү ыытар. 8924 46
23413 телефонунан (депутат
көмөлөһөччүтэ) эрийэн эрдэт-
тэн сурутарыйахха сөп.**

Кылгастык

**Төхтүргэ,
Уулаах Аантга
УРАУК
скороһаах
интернет кэмэ**

**Ыам ыйын 8 күнүгэр
МТС 3G уонна 4G
мобильнай сервисинэн
хааччылар саҕа
ыстаансыйаны үлээттэ.**

Төхтүр нэһилиэгэ нэһилиэн-
нэтин ахсаана кыра буолан бач-
чаа дьылы Өктомнөөбү шыҕка
сибээһинэн туһанан оҥорбуттар.
Мобильнай сибээс кэммитэн кэ-
мигэр хабар, ардыгар дуол да
сүтэр этэ. Оттон бу МТС ситимэ
кэнгээн Төхтүргэ да, Уулаах
Аантга да цифровой сайдыы
баар буола.

Бу үөрүүлээх тэрээһиннэ
МТС Дьокуускайдаабы филиалын
дириэктэрэ К. Зимин, улуус
баһылыгын бастагы солб. Ф. Но-
говицын кыттынылар.

БЭЙ. ИНФ.

Биччат сонуна

Устудьуоннар
кэмпириэнсийэлэригэр
бастааҥа

Покровскайдаагы колледж ОИТЭИ-16 салаатын устудьуона Туйаара Борисова бу күннэргэ Норюоттар икки ардыларынаабы устудьуоннар кэмпириэнсийэлэригэр "Создание обучающей игры для изучения якутского языка на мобильных устройствах на базе операционной системы Android с помощью программы Construct 2" дакылаатынан кыттан I-кы иштиэнэниэх Диплому ылары ситистэ (салайааччыта Адамова М.Н.).

Бу кэмпириэнсийэни 1962 сыллаахха Новосибирскайдаагы государственнай университет бастакытын тэрийбитэ, онтон ыла быйыл 56-с төгүлүн ытылынына. Бүтүн Россия, СНГ научнай-үөрэтэр холбоһуктарын саамай үрдүктүк сыаналанар тэрээһиннэрэ буолар. Секцияларга дьүүлүүр сүбэ састаабыгар Новосибирскайдаагы научнай киин ааттаах-суоллаах профессордара, наука доктордара, кандидаттара киһирэн дакылааттары сыаналыыллар.

Покровскайдаагы колледж иһиф.

Кэп туттабыт

Дьокуускайдаагы тын хаһаайстыбатын Академиятын Октомнобу филиалыгар үгүс чаҕылхай ыччат үөрэнэр. Устудьуоннар араас научнай кэмпириэнсийэлэргэ, куюнурустарга кытталлар.

гран-при хаһаайынынан буолла. Эбэрдэллэнбит, санаттан саҥа үрдэллэргэ дабайан ис!

Луиза КРИВОГОРИЦЫНА, преподаватель.

Маай бырааһынньыгын иһиннэ Бурятияга Илинги медицина киһинигэр эмтэнэ сырыттыбыт, Саха сириттэн сүүрбэччэ киһи буолан. Этэргэ дылы, батсаап барахсан баар буолан дииххэ. Тоҕо эрэ биһиги эмчиттэрбит, доруобуйа харыстабылын, социальнай да харалта салаалтата бу булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын чэрчитинэн итиннэ баран босхо эмтэни туйунан иһитиннэрбэт, Улан-Удэ Уһаа Березовка уонна Горьчинскэй сэлэиннэтигэр манньк, буолаары буолан буор босхо стационарга сытыаран эмтээһин сии балай эмэ кэм буолтун үрдүнэн. Кыра дохуоттаах улахан куруортарга сынньанарга санаммат дьонго олус бэрт эбит, эмтэнэ-эмтэнэ, дьинэ-уот, оҕо-уруу, үлэ түбүгүттэн сынньана, араалдьыан, сир-уоту көрөн сэргэхсийэн да кэлэр олус үчүгэй. Биһиги улуустан сии элбэх киһи сылдьыбыт, Ойтон, Октемто, Улахан Аактан, Покровскайтан. Хайбааччы, ыйытыктаах да үгүс. Онон кылаастык суруйа түһэргэ сананым.

Дьокуускайга Ойуунускай улуустатын 10 нүөмэрдээх дьиниттэн (8-914-926-6933 тел) билсэххэ сөп. Намта эмтэ сифтаастар эбит (элбэх киһи ити улуустан эмтэнэр). Эрдэттэн суруттаран, хаһан барарыҥ биллэрэн олохтоох терапевктынан направление ылан барыахха сии. Элбэх дохуотун ирдэммит, диагноһун эрэ сөп түбэһин наада. Сүүүөх ырыылаахтарга Горьчинскэй сир анныттан сүүрү турар уута олус абыраамаах эбит. Манна өссө сибээскэй кэмтэн аатырбыт куруорт баар, биһигин төһө да ити сыллартан өнүгүбүккэ дьинэ-уота мөлөөн да турдар, эмтэни барар. Элбэх саха эмтэнэн, этэргэ дылы, торуоскалаах баран көнүл хааман кэлэрэ дииллэр.

Үчүгэй дьин аһаһын эрэ бороһуонун уйунабын (Улан-Удэ дьэри 12 тыһ. солк. курдук, бара-кэлэ. Куһаҕана дьин нэдиэлэбэ биридэ сөмөлүөт көтөр, бэнидиэнник кииһээ). Биһикки ити тэрийэр фирмалар ылан биэрэллэр, өтөөдөрө төлөнөр (киһээ көтөн тийдэххинэ автобуһунан көрсөһөр, хонук сиргэр тиксэрэллэр. Сарсыарда эрдэ ол Улан-Удэ атынаабы Березовкатаагы киһингэ, салгыы сорох-

Бүрээт сиригэр
ЭМТЭНЭ

тору Горьчинскайдаагы филиалга тириэрдэллэр. Онон муна-тэнэ сылдьыбаккын, элбэх буолан айаннаан, быраастарга көрдөрөн оннугун булан эмтэнэбин.

Илинги медицина күүстээбэ биллэр. Бу киһингэ Кытайга энгин араас таһымнаах үөрэҕи барбыт быраастар үлэһимлэр, иннэнэн, ил-бийэн, ынах тылынан эмтээһини толору баһылаабыт дьон. Биһиги бөлөхпүт эмтээх уулаах Горьчинскайга сырытта. Байкал үрдүгэр баарабай кедр, бэс мас тулааах киһингэ. Икки-ли, үстүү, собоһо да түһэр хостордоох, эмтэнэр куорпустаах отой былыргы дэриэбинэбэ тэрилибит балыыһа-санаторий. Сахалар элбэхтэринэн дойдугар сылдьар курдуккун, үчүгэйэ бэрт. Куһаҕана дьин араалдьыар сир суох, саатар сааскы кэм буолан маһаһын да биһир эмэ (Березовкаа хаалбыттар Улан-Удэбэ көнүл сылдьаллар, биһиэхэ холооттоххо). Арай Байкалга санаатын да киһирэбин (саас буолан муһунан керэ сытара. Хойутуу ууллар эбит, бэрт кыраагы халаанньыр, үрэхтэр уулара киһирэн. Биһиги Олүөнэбит курдук дьигиһийэ усту-бат, турбучча ирэр). Аһыах экскурсия тэриэлэр, ол да буоллар. Эмтэнэр кыһалбааах дьон соччо дьэргэйэр да санаалара суох буолаба, бачча ыраах кэлэн баран түгү эмэ туһаннарбыт дьин санаалаахпыт этэ. Горьчинскай куруорда Киһи уун утары буолан онно киһээ аайы үтүкүүгэ энгин сылдьаахха сөп. Элбэх процеду-ра ылар буолан соло да суох курдук. Манна ин-нэ, ванна, ынах тылынан, илбийэн энгин эмтэни-ни сэргэ физкультура, отунан эмтээһин, систе-маба, үкүөлгэ тийэ баар. Сирэй-харах, тири, физис-процедуратыгар сылдьаахха сии, ырыыгыттан, баҕабытан ситтэрэн.

Эмтээһин бэрт бөҕө, чэлчээбиттэр, эбим-миттэр элбэхтэр. Ас-үөл үчүгэй. Онон, кыаллар буолабына интериэрлэргэн баран кэлиэххэ сии. Кэмсиниэххит суоба. Бурятия сирэ дэнэр даҕаны Горьчинскай төрт нуучча дойдутун кур-дук. Дэриэбинэ киһээ эргэ соғус. Элбэх түһүкүттээх урукку дьаамнарбыт дьинэлэрин курдукка дьон олохторолор. Хаптаһын, шифер сарайдаах, ыстаабына сабыылаах дьинэ киһингэ үгүс. Онон тэһиччи дьинэ бөҕө дьинэдибит, кыахтаахтык олоһооччу элбээбэ биһиннэ - кестүүнэй, кафе, маһаһын сайын элбиһир диил-лэр, дьон-сэргэ Байкалы даҕаан кэлэрэ. Даача-лааччы, дьону түһэрэн, аһатан, араалдьыан хар-чылаһааччы үгүс эбит, оннообор кытайдар тэ-ристен сир-уот ылытытарын кэпсимиһэр. Куһаҕана дьин дөрүн-дөрүн сир дьигиһийэн ылардаах эбит.

Дэриэбинэ уопсай туруга мөлөһүөрэ ха-рахха бырабыллар. Оскуолаара, оҕо сада, ку-

лууптара о.д.а. социальнай эбийиэктэрэ кыра, эргэ, өрөмүөн дьини көрбөтөхтөрө быданнаа-быт курдуктар. Оскуола оҕолоро кып-кыа-рабас кулууп дьинэлэригэр амарах санаа кэн-сиэрин тэрийбиттэригэр бара сырыттыбыт. Биһиэннэригэр холооттоххо киһи кэнсир да дьинэбэ, аһыах ырыаны ылаатылар. Хата ыа-лы нэһилиэк киһиниттэн дьаһалта үлэһит дьах-тар киһи сэргийи ырыаларын толордо.

Горьчинскайга газ суох, Байкалларын ха-рыстаан отукка таас чоҕу туттубаттар, оһохто-рун маһынан оттомор, биһиги Сахабыт сир-игэр холооттоххо ичигэс да дойдуга буолаба. Ууу сир анныттан ылааллар, киһингэ канализация энгин баар. Манна үкэс нуучча олоһор. Мас эл-бэх дойдута (Уопсайынан даҕаны, оннообор Улан-Удэбэ газ суох).

Түмүкпэр этиэ этим, кэлэн эмтэниг дьин. Күнү-дьылы таба тутустаахха эмтэнэ таарыйа Монголияга да баран кэлиэххэ сии, эрдэттэн билсэн, дьаһанан, икки куобаҕы өлөрөн.

Улан-Удэ бэрт күөх, сайдыылаах бөҕө куо-рат. Таарыччы көрөн, маһаһын да кэрийэн кэ-лиэххэ сии. Биһиги нуучча театрыгар (Киз-рийэн-халарыйан дьэ дьинтэнэх кулутура дьы-рыаһал) "Байкал" театр дьин Россияга быы-рыын "Танцует все" телевизионнай шоуга бас-таабыт үтүкүү ансаамбылын кэнсирэтигэр сы-рыттыбыт. Дьэ, кырдык, аатырыах аатырбыт. Театр дириэктэрэ РФ искусствотын үтүөлээх дьинэйтэлэ Дандар Бадлуев, уус-уран салайаа-чы Жаргал Жалсанов. Режиссердар РФ үтүөлээх артыыһа Ирина Багорова, БӨ үтүөлээх артыыһа Арслан Санданов олус бэр-тик кэнсирэ турорбуттарытан астыным. Ви-део-киэргэти, кестүүм мааны. Онтон балет үтүкүүлүттэрин маастарыстыбаара үрдүгэ сөхтөрдө. Түөр нуорут артыыһа, алта үтүөлээх артыыс кытына. Народнайара элбэтин сөхтүм. Үтүкүүлэрэ да араас - классическайан саҕалаан араас тэһимнээх "Аргентина рипина-ра", "Самба", "Барабаны", "Чарльстон", индия, уйгуур о.д.а. омук үтүкүүтэ. "Ночь в музее", "Түмэн талаада", Чарли Чаплиннаах үтүкүүлэри кэрэхсичи көрдүм. Таба түбэстэххитинэ, хаһан да сылдьыт! Кэмсиниэххит суоба. Куоракка фонтаннара элбэх. Бу театр атыгар Петергоф-ка курдук хас да үтүөлээх өтгөөх фонтан баа-ра көрүөххэ эриэкэс!

Пиэрибэй маайга сырыттыбыт да куоракка бараат түбүгэ кестүбэт, Маай тыһын - бы-лаабын, шаригын билбэккэ кэллим. Маһаһын-нар үлэһимлэр, олох биһир кэллим устар...

Людмила АММОСОВА.

Сааскы булт сабаланна

Кус миинэ барахсан
минньигэс эрээри...

Сааскы булт сабаланна. Сахабын дэнэр киһи бу кэмкэ утуйар уугун умнар, эр дьон кэпсээһэ ким ханна кустуу барарын, ким бастакы көбөнү, хонор хаһы өлөрбүтүн тула буолар. Айылыбыппыт оннуку. Мин, бултан тэһиччи киһи, биһирдэ орус эһиттэ бырааппын кытары илим көрсө чүөмлэбэ киирсэ сылдьыбыттаабын. Уолун хараба бу сытыытын, кулааба чуюрун, мункугар сыттаабын дириим дуу, уубутугар чугаһаан эрдэхпинэ сирэйэ-хараба уларыта түстэ, "Тохтоо, айдаарыма! Кустар!" дии-дии арай саатын иһингэр тулпугунан хойуу талаабы талаах дьинбэккэ снэһэ-снэһэ сыыла былаастан мун кырааһынан түйүннэ, сотору буолаат саа тыаһаата, булуту да быһыта... Кып-кыраах кус сыһынын моонһууттан тулпугунан сирэйэ сырдаан кыайбыт-хоппут киһи курдук тийэн кэлэ. Аһынным аҕай кусчааны - бачча ыраах дойдаага төрүөм-ууһуом дьин тыһыынчанан килэмизтэри сир-сир аайы саа уолуттан сыһаа-халты куотан бачча дойдаага көтөн муннааххаабыты... аһыыр аһа суох буолбучча дии санаатым.

Ол эрээри кус миинэ минньигэс бөҕө. Оҕо эрдэххэ аҕабыт элбэҕи бул-таан кэлэрэ, ботуруонун харыстаан хаһы да холботон түһэрбитин үөрэ, ас-

тына кэпсирэ. Саас эрдэттэн мас мон-чууктарын онгосторо, төбөлөрө хам-сыыр тына тоһоболоон олоһордо, кы-рааскалыра уонна кус кэһинтэ

үрүкээккэ сүкүлүтүнэн дурдаатыгар киирэрэ уонна сарсыарда сабаланы-та кус кэһиннээх төһөрө. Төһө эрэ тоһоро-хатара буолуой, дьонун

үөрдээри, кус амсатары. Кураанах төһүбүтүн өйдөө-бөппүн. Онтон би-лигин сааскы хаар уулман харалдьык тахсан саа тыаһаан тумустаабы тутан дьомонун сэдэх курдук. Төһө даҕаны биэстэ эстэр бинтиэккэнэн сэлбэлэнэр кыахтанан, бадарааны билимэккэ аһаһыыр техниканан, тэһичи түүлээх утуйар таһастанан, аһы-үөлү үрүкээк мунгунан сүгэн, сир-уот аһатар алаа-дылаһанан, итирдэр да утахтанан тэри-стен да бар - кураанах ууну манаан оло-рон сибээһи салгыһынан эрэ тыһынан баран төһүөххүн да сии. Булут аһы-аан, хотоол сирдэри толорон кус-хаас аһара аһаһананан иһэр. "Тоһо?" дэһэбит. Булт боппурдуга сытыыр-хайар.

Аһыах хонуктаабыта улуустаабы билбэтиэкэ "Иһирэх түмсүү" кестүүннэргэр аһыаба харыстабылын проблематыгар быйыл икки киһини бар доһунгар утары ууммут суруйаач-чы, суруналыыс Георгий Васильев-Мандар ылаһытаан айымньыларын билиһиннэрэн дьоро кизһэни бэлэ-хтэн аастыта. Бурятияга эмтэнэ барам-мын сылдьыбакка хаалтым да буоллар биһир идэлээбим түөрт киһини бэлэх уунан хаалларбыт. Махталбын тириэр-дэбин. Кэлээт да биһир-биһир аахтым уонна бу сааскы булт сабаланыта са-наабын үлэстэргэ сананым.

Суруналыыс киһи сүрдээх тыын суолтаах боппурдугу суруйарытан үөрдүм. "Булчут саха хараһынан" дьин

сахалы тыһынан уонна нууччалы "Охота хорошо, а природа лучше" дьин киһигэлэри. Элбэх кыһаһаҥы таа-рылар, проблемалары быһаарыһы тобулар суруйуулар. Георгий Никитич өбүгэлэригэр умнууллубут, умнуулан эрэр булутуу ыһааларыттан саҕалаан кус-хаас, көтөр-сүүрэр, тыһынаах ха-рамай тоҕо аһыһырын биричиннэ-тигэр, аһылаһы харыстырга, таһыһырга ыһырыга, суолу тобулууга тийэ.

Суруналыыс төгүрүктээн турар айылабыт уонна булт туһунан саҥа көлүөнэ дьон, төһө да интернет үйэ кэлэр, билиитэ-көрүүтэ татымын, олохпун укулаата уларыан сайдыы күлүк өрүттэрэ элбээбитин ыйар.

Биһигин дьон туох биричиннэнтэн булт аһыаабытын билэлэр дии са-ныбын. Ол эрээри хаамытыгар ил-дэ кэлбит айылабыт кэдэрчи тарда сылдьар. Сорохтор куорат олоһуттан, көнүгэ, сибээһи салгыһына көчүкүз таарыйа кустуу, булуту бараарга кы-дыккара кыйар. Балартан айылаба сыһыан өбүгэлэртэн кэлбит суруму-батах сокуонун билээччи, тутуһааччы, кэрээнэ суох хамсыгыры эрэ барытын имири сотор адыһыттаах үгүс, хо-мойуох иһин. Нукуола күн кус миһин амсайы үгэскэ кубулуйан иһэр кур-дук. Ама ас суох буолабыт...

(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

И.М. Шадрин төрөөбүтэ 260 сылыгар

Ылдьаа Саадырын мэтириэтэ

Улэтин кириин тылыгар чинчийээчи Ылдьаа Саадырын абатын туһунан билиһиннэрэр.

"Общественной деятельности Максим Шадрин кинээтэн Хагалас улуунун баһылыгар тийэ үкүмүт, бөртөтөн төрүттээх эбит. Уола Ылдьаа сүрэхтэниэн иннинэ Долгуйбат диэн ааттана сылдьыбыт. Иннэ гын кыра эрдэбиттэн бас-көс кытаанах санаалаах киһи буолара биллбит. Ылдьаа Саадырын олох эдэригэр-тэн норуотун өйүн-санаатын үһүгүн-нара, олобу чэлчэтэ, сайыннара сатаабыт. Кини эриирдээх-буруурдаах, утарсыылардаах, хорсун быһыыны, харыстаммакка бэйэтин сиэртибэлээн да туран туруулаһар сыалын-соругун ситиһэргэ дьулуспут саха саарына буолар. Бу туһунан архыып сэдэх матырыйаалара, бүгүнгү күнгэ тийээн кэлбит библиолуу учуонайдар уонна этнографтар Г.У. Эргис, Г.В. Ксенофонтов, А.А. Саввин, В. Дмитриев уо.д.а. ахтыылар кэпсимиһэр. Бу архыып уонна фольклор матырыйаалара Ылдьаа Саадырын толору хараахтарынан, олобун, киһи быһыытынан уратытын, кыабын билгэргэтэллэр.

Сэбиэскэй кэлинээри суруйууларга Ылдьаа Саадырын "Олус кырыктаах, уохтаах этэ", "Саха ыраахтаабытын курдук этэ", "Диһилээрэ, баайын-уобун, киһи быһыытынан кыахтаабын, баардаабын этэн туран. Ол эрэри, былыргы кэми өйдөөххө наада - саха норуота эргиччи баттабылгы олорбут бириэмэтин - олохтоох салаата уонна ыраахтаабы чунуобунньуктарын кыһарыыһыларын.

Үһүээннэргэ ойуулуумуларын Агдааки тойоно "олонго бухатырын курдук үрдүк этэ", эдэр эрдэбиттэн хара өлүгү дэри норуотун туһугар сулуспаабыт, кини бары үтө өрүттэрин илдьэ сылдьар, сана олох, сайдыы туһугар туруулаһар көнө сүннүлээх киһи быһыытынан.

Сайдыылаах киһи

Ылдьаа Саадырын очотообу кэм сайдыылаах киһигэ этэ. Бэйэтин тула "ондон-мантан сээр-кээн сэйэн дьону хомуйан ону-маны ыыталаһар үһү". Бу сэйэннэргэ кестөрүөн Агдааки кинээһи өссө айылбаттан бэриллибит өтө көрөр, ол-бу ист-ас эйгэ санатын-ингэтин истэр, бөлүһөктүүр, уордаах ойуун тэһэ дьоруудаах дьикти киһи эбит - "Ылдьаа Саадырын көтөр-сүүрэр, кыыл санатын барытын истэр, билэр, ону-маны билэ-көрө сатыыр булугас өйдөөх-санаалаах киһи эбит. Кини киһини өтө көрүүлэр, билгэһит, ойуунтан итэһэһэ суох суостаах киһи диэн кэпсимиһэрэ". Кини ити дьоруун туһунан киэн сиринэн сурах тарбанаара Ылдьаа Саадырын Петербурга барыан иннинэ дьэтиттэн тэйэ сылдьан ыраах улуустарга бултуур дьонтон түгэллэри атыылаһар үгэстээх эбит. Учүонай Г.В. Ксенофонтов "Тыгын төрүттэрэ" суруйбут үһүээннэргэ суруйарынан Ылдьаа Саадырын булуу окурдугар, салгыы арбаа диэки 400 м Марха үрэбинэн сотору-сотору айанныыр идэлээх эбит, тонустарга, собуруу - Алдан эбэнкилэригэр тийэр. Ким даһаны түгэллэрин киниттэн кыайан кистээбэт эбит. Биридэ Ылдьаа тонустарга кэлбит, түгэллэх атыылаһа, дьонно бири киис тириитин көрдөрбүттэр. Ылдьаа ону саната

суох ылан баран кыратык талабынан таһыйыта буолбут уонна кулгааһар сыһыары тутан "Кырдыккын эт эрэ, хаскыты?" ыйытар курдук, киһистэн. Онтон тохтуу түһэн баран сана аллайыт "ээ, сордоох, уоммут дири...". Тонус куттаалыттан өлө сыспыт уонна бары уон тириитин биэрэ оксубут диэн суруйуу баар.

Атын номохтор эмиз Ылдьаа Саадырын манньк ураты дьобурудаабын эмиз билгэргэтэллэр. Биридэ булуга барарыгар бири дойдулааба Мордовской тыыннаах, кыабыгар сылдьар киһи эбит. Ылдьаа төннүөн уон хонук тийбэккэ арай эмискэ соһумардык өлөн хаалбыт. Бири дойдулаахтара бас-көс киһибит этэ диэн бары сахалыы сиэри-туому туһунан сыыртан түһүүгэ харайбыттар. Ылдьаа сана көмүүнү төннөн иһэн бэркэ диэн дыктыргии көрбүт, кирээскэ кэлэн дэбирири-нэн тонсуйбут уонна "Манна ким диэн киһи сытабын, эт эрэ" диэбит. Тохтуу түһэн баран соһуйбучча сана аллайыт: "Мордовской даа?" диэн. Кытылга аартык кытытыгар турар дьибэзэ кириэн дьибээхтэртэн "Мин ити сана көмүүнү көрдүм, ким бараахтаата?" диэн ыйыппыт. Кырдык, Мордовской диэн киһи олохтон бараахтаабыт. Бу манньк кэпсээннэр иһиллэннэр дьон киниттэн дьаарханаар ахан эбиттэр, ол эрэри муударай, кырдыгынан сылдьар тойон диэн ытыктыыларын туһунан үһүээннэр баалар. Сылан сый Ылдьаа Саадырын дьолун аата Саха сиригэр биллэн, иһиллэн испит диэн Хагаластаабы архыып докумуоннара кэпсимиһэр.

Дьаарханаалар эбит...

Ылдьаа Саадырын билиигэ-көрүүгэ улахан тардыһылаах буолан айылба, туалайыр эйгэ кестүүлэрин кэрэхсир эбит: "Ол бу оту-маһы, үөнү-көйүүрү билэ сатыыра этэ" диэбиттэр. Бука, манна кини Сибири чинчийэ кэлэр араас научнай экспедициялар дьоннорун кытары алтыһыта да көмөлөһөрө буолуо. Дьаам, нуучча дьонуттан эриэн үөн дьаатын эмкэ хайдах туһанары билэ сатаабыта кэпсээнэр. Кытыл Дьура, Иһит, Сангыахтаах дьаамнарыгар эриэн үөн икки көрүгэ үөскүүр эбит - уж уонна дьаатпаах гадюка. Баһар Ылдьаа улаханньк ыалдьар буолан интэриһиргирэ эбитэ дуу. Үһүээннэргэ "Ол кэнниттэн абыайх сыл буолан баран Ылдьаа Саадырын өлбүтэ үһү" диэн суруллар.

Агдааки кинээһэ былыргы тутуу-

лары интэриһиргээн үөрэтэн билэр эбит. Ол курдук, Сиинэзэ кэрэ тангара дьэитин тутуутун кытаанахтык хонтуруоллаабыт. Бэйэтэ абыайх кэмнэ тангара дьэитин ыстаараста-тыннан үлэли сылдьыбыт буолан сулууспа ымпыгын-чымпыгын бэркэ

риэстэнэ турдабына кинээһи кулгаах-тааска сырбаппыт. Ылдьаа соһуйан охто сыспыт. Ол эрэри кыһыларын, накаастырын онну-гар үөрэтэ-такыйа иһиллэр гына сангарбыт: "Ооннууун, олус баламат эбит. Киһи барыта эн курдук

көрдүбүт даһаны манньк бэйэлээх суос сирэйи-харабы көрө илик этибит" диһилэр эбит. Кулгүүрүһүн Ылдьаа Саадырын кытары Петербурга харабы быһыытынан сылдыспыт үһү, ыраахтаабы вельможалара кинээһэ саа бэлэтээбиттэрэ ахтылар.

Киэн көбүстээбэ

Ылдьаа кини баайын-дуолун уорааччыларга да улаханньк кыһалыбат эбит. Биридэ отуур хоһууларын кэрийэ сылдьан бири сиргэ ото оксуллан, хомуллан бүтэн сүүнэ улахан кээһи буолан ыраахтан көстөн турарын көрбүт уонна ону сөбө-махтайа дэби кулбут. Онтон ол уоран оттооччуга кэлэн күлүрүн нэһииччэ кыатана-кыатана тох да буолбатабын курдук кэпсэппит. Киһигэ сыһыла быһыылааммытын өйдөөбүт уонна Саадырын барарыгар икки буут убаһа этин кэһиһээн ыппыт.

Ылдьаа Саадырын атын нэһиликтэр сахаларыгар сириттэн биэрэр эбит. Ол курдук, Сиинэ үрүһүн үөһээ олоорор Мытаах нэһиликтиттэн быстар дьадаһы дьону көһөрөн аҕалан Харыйаалаах Арыытыгар сир биэрбитин туһунан сурукка тиһилибит. Үбүнэн-аһынан кыһалылаахтарга өрүү көмөлөһөлөр эбит. Өлбүтүн кэннэ кэргэнэ Александра Алексеевна иэстээхтэрин ирдэспит, 17668 солк. 89 харчыны төлүүмүрээ хаалбытын чуолкайдаспыт. Холобур, Ньурмаган тонус уһугар Адам Шадринга 800 солк., Солобон тонус ууһа Няня Кулаковка 1044 солк. 50 харчы, Үөһээ Булуу комиссариатствотын Хагалас буолаһын урукку баһылыга уонна кинээһэ Константин Ефимов уонна старшина Александр Николаев 4332 солк. 28 харчы биэрэрдээхтэр эбит. Олохтоох нууччаларга 850 солк. түгэллэпит. Ону сэргэ киниттэн сотору-сотору араас чунуобунньуктар уонна атыһыттар, өссө күбүөрүнэ сэкиритээр Федор Тарабукин кэргэнэ Мария Тарабукина 500, Иркутскайтан атыһыт Солдатов - 2935 солк. ыбыт эбиттэр. Бэйэ дьонугар харчыны докумуона суох биэрэр эбит. Бэйэтэ туттарбыт Сиинэ тангаратын дьэитигэр элбэхтик көмөлөспүт. "Яков Шадрин уонна Илья Шадрин 100-түү солк., отон кинилэр кэргэттэрэ оҕуһу уонна ынабы биэрдиһэр" диэн бири докумуонна сурулма сылдьар. Ылдьаа Саадырын куорат тангара дьэитин тутан олорууга 20 тыһ. тахса солк. сиэртибэлээбитэ ыылар.

"Дьэ итинник түбэлтэлэр сурахтара-сэйэннэрэ сааһа да, тонуска да киэҥник тарбаммыт. Сытан сыл ахсын Шадрин кинээс аатыран испит, биридэ эттэххэ, сахаттан эр орду аатырбыт, киһиттэн эр орду сурабырбыт, ураанхай улуута, саха саара, киһи кинээһэ, балысхан баайдаах, бардам быһыылаах, модун санаалаах, дохсун өйдөөх буолан тахсыбыт" диэн Хагалас архыыбын докумуонугар сурулма сылдьар.

Ылдьаа Саадырын олохтон барбытын норуота ыараханньк ылыммыт, улаханньк хоргулупт. Бу туһунан архиепископ Нил "Путевые записки" диэнигэр сөбүн суруйбут: "... несмотря на глубокою ночь в церкви было много людей, они оплакивали своего старосту, который умер более 20 лет назад" диэбит. Дьэ бу буолар норуот билиинитэ, ытыктабыла, таптала, кырдык күрээйи турарыгар инникигэ эрэлэ. Ол туһунан билиги кэһиһиттэр кэлбит норуот Ылдьаа туһунан ырыатын сорбото кэпсир:

"Саллар сааһыгар
Сатыы сылдыббатах
Саһыл сангыахтаах
Саарба саҕалаах
Саха Саара Саадырын"

диэн.

күүстээх буолбатах, аны атыттары итинник гыныма..." диэбит.

Үлэ дьонун ытыктыыра

Ылдьаа хаһан даһаны кыра-хара дьонго улаханнькыбат, күүһүн-уобун, сымсатын даһаны киһилэргэ холонон көрдөрбөт эбит. Онтон үһүээннэр кэпсимиһэринэн Ылдьаа Саадырын чахчы күүстээх-уохтаах, бэйэтин олус кыанар киһи

Сингэ тангаратын дьэитин тутууларга Илья Шадрин Ситодка көрдөрүү отуур.

тэргэ дьулуспута буолуо.

Ылдьаа Саадырын ити эрэри былаас дьонугар олус ирдэбиллээх үһү. Онтон киниттэн дьаарханаар, толор эбиттэр. "Кини утуя да сытабына, күнүс үлүктэбэс да бириэмэтигэр куораттан сэтээлмэр, гүбэрнатордар, уонна да атыттар даһаны таһараа кэлэн туран билиги кэлибит диэн сэрэтэн-ыйыталаһан баран кирээлэрэ үһү" диэн суруллар.

Онтон боростуой дьонго сүдүргүтэ кэпсээнэр. Көрдөөх, дьибээлээх үһү. Холобур, баай тойоттор үлэһиттерин араас буруйунан накаастыыр адыһыттарын көрөн сүөгүлүүр үһү: "... тохха нааданый эһиэхэ бу баай, саатар үлэһиттеритин кыайан аһатар кыага суох буолаахпына..." дири эбит.

Кырдыбаастарга олус ытыкта-былаахтык сыһыаннаһара кэпсэ-нэр, бары сиэри-туому туһунан. Биридэ кини түгэллэри хомуйа сылдьан Түбэ диэн сиргэ бири балаһанга көтөн түспүтэ кырдыбаас эмээхсин-нээх обонньор олороморугар түбэспит уонна тутта таһырданы быһаарыт: "Бу ытык кырдыбаастар - сир түннүктэрэ. Мин кинилэргэ мэник-тэник өйө-мэйиитэ суох уол курдук көтөн түстүм диэбит уонна чороонноох кымыс биэрэллэригэр, бары сиэри-туому туһунан наада-лаабы үлэһиттериттэн ирдэспит уонна ону толорон эрэ баран дьибээс кирибит. Төннөрүгэр истинг көрсүһүүлэрин иһин махтаммыт, өссө уһундук олороморугар албаа-быт уонна "Бу олоорор сиргит быйаннаах иһит курдук эбит, аны Иһит диэн ааттаннын!" диэбит. Бу кырдыбаастар Чоочо диэн олус күүстээх эрэри акаарытыгы собуу уоллаахтар эбит. "Бу дохсун Чоочо күүһүнэн, быһыынан биллэр собуу киһи буолан баран өйүнэн аар-ма-ардыгы үһү" диэн суруллар, үһүээннэргэ. Биридэ ол уол тойо-нун тургутан көрөргө санаммыт. Ылдьаа тангара долбурдун иннигэр ки-

эбит, улахан уңуохтаах, модьү-таба. Үрдүгэ икки мистэрэппэн тахса, ыйааһына 9 буут уонна 30 фунт эбит, билингинэн 147 кг. Күрэх была-дыһыларга ити Чоочо эрэ баһыйа-ра кэпсээнэр. Мас тардыспыттары-гар Чоочо бири илиитинэн ылан баран төбөтүн нөһүө илгити диэн суруллар. Ылдьаа күүстээх дьонун олус ытыктыыр, харыстыыр эбит. Ыраах айаннарга, Петербурга эгин харабыл, буйуун гына илдьэ сылдьа-рын ахталлар.

Сайын аайы дьонугар-сэргэти-гэр аһаан ыһыах ыһар эбит, элбэх ыалдыты ыһыран, ас бөҕөтүн, собо тылыгар тийэр, аһатан. Сиинэ үрэх төрдүгэр бири балыксыт киһи оло-рбута кэпсээнэр. Кини хас сайын аайы собо тылын мунньан, тири суу-каба уган сүүрүк таннары ыһарын олохтоохтор тутан ылан тойоннору-гар илдьэн биэрэллэр эбит.

Ыһыах иһитэ өргө диэри Кузь-миннар ампаардарыгар хараллан сыппыт "Эбээбит олору Германияба фашистары кыайыы ырааһынны-гар эрэ таһаарыта" диэн Евстафий Кузьмин кэпсир.

От үлэтин кэмигэр Ылдьаа Саа-дырын чулуу оксооччулары ыһыр-таан күлүлэй тэрийэрэ. Үлэһиттерин тото-хана аһатара. Кини Кулгүүрүһүн диэн күүстээх, олус аһастаах үлэһиттээбэ. Кинини өссө Хайа Киһи диэн аатыылыра. Кыр-дыһыар диэри олорбута, ыал этэ. Ыл-дьаа өлүөн иннинэ Кулгүүрүһүн куһаҕан адыһыттардаабын, куруу-байын билэр буолан кэргэнигэр эн кини иннин ыһыан суоҕа, бэйэ-биттэн араараар, сүөгүтэ, сыгыта би-эрээр, бэйэтэ хайдах дьаһанарынан олордун диэн сүбэлээбит. Үһүээн-нэргэ этэллэринэн бу күүстээх киһи өлүөр диэри тойонун дьонугар бэ-ринимэлээх эбит үһү, Ылдьаа кэргэ-нин хаһаайыстыбатын көрөн-истэн сылдыбыт, Омус Данилов, Ман-чаары тойотторго "Ыалдытыыр" кэмнэригэр. "Олоххо арааһы

Кэпсиэхпин баҕарабын

Синньалан кэмгэ "Өлүөнэ долгуннара" литературнай түмсүү чилиэнэ буоларбынан, итинник ааттаах 2016 с. тахсыбыт кинигэни ааҕа олорон биир, сана хоһоонго холонон эрэр, ис киирбэх, киниэхэ сөбүлэтэр эдэр дьахтар туһунан кэпсиэхпин баҕардым.

Кини аата - Тимофеева-Михайлова Раиса Николаевна дин.

Сырдык санаанан салайтаран

Раиса 1966 сыллаахха ыам ыйын 8 күнүгэр Хаҥалас улуунун Тиит Арыы нэһилиэгэр төрөөбүт. 1983 сыллаахха Тиит Арыы оскуолатын ситиһиһи лээхтик бүтэрэн, Дьокуускайдаабы кооперативнай техникумга үөрэнэн бухгалтер идэлэммитэ. Үлэтин Кэбээйи улуугар, оройуоннаабы по- требительскай общество эконо- мист-бухгалтерынан саҕалаабыта. Сүрүн үлэтин быһыыгар өр сылларга суут сэтээлинэн, тэриэтэтигэр профсоюз комитетин бэрэссэдээтэ- линэн үлэлээн общественной олоххо көхтөөхтүк кытыбыт.

Хоһоону суруйуунан Раиса Нико- лаевна 2010 сылтан дьарыктанар. Төрөөбүт сири-уотун, кэрэ айылҕатын, аатырбыт халлаанга хар- баспыт Лабыда хайаларын хатылам- мат кэрэ көстүүлэрин көрө сылдьан, астына, киз тутта улааппыта. Аны ту- ран, былыр дьон этэлэринэн, ха- рыйа мастаах сиргэ күн сириг көрбүт кини дуоспунунаах, сайдылаах, сэ- бэрэтэ да үчүгэй буолар димлэрэ. Итинэн сэдиптэн мин өбүгэлэrim үөскээбит эмиз олус кэрэ айылҕалаах буотама үрүгүн кытыын санаталаан ылабын. Буотаматтан бил- лимээх дьон элбэхтэр...

Кэпсиер киним төрөппүттэрэ эмиз дьонун, аныгы эдэр ыччакка хо-

лобур буолар дьон. Ол курдук ийэтэ Максимова Мария Лукинична меди- цинскэй сисэрэ үөрэбин бүтэрэн, дойдутугар ананан кэлэн өр сылларга дьону эмтээн, араас улуустан тийэ кэлэн харахтарын эмтэнэн, астына- дуоһунан махтанан баралара. Аҕата Максимов Николай Николаевич кас- сирынан, эмиз да саппараанкаба, ос- куола хаһаайыстыбатыгар өр сыл- ларга үлэлээбит үтүө киһи. Оҕолоро төрөппүттэрин батан бары да үлэни- тэрэрэ. Раиса сэтэ оботтон бэһис оҕонон төрөөбүт. Эмиз бүгүрү үлэни, дэлэбэ даҕаны б-с кылаастан сайын аайы ынах ылаһыа, ыанньыксыт- тары солбуйуо дуо.

Эппитим курдук кэрэ айылҕалаах Харыйалаах алааһыгар төрөөн, эйэбэс-сэйбэс, дьонго үтүө санаа- тынан көмөлөһө сатыыр киһи су- руйар хоһоонугар даҕаны ити таа- рыллар. Айылҕа харыстабылыгар хоһоонугар айылҕа киртиитин, ал- дыныытын туһунан тусла керүүлэр- дээх. Онон мин Раисаны кэскилээх, дуоспунунаах тылааха-өстөөх, өссө ысан үлэлээтэрин элбэти эрэннэ- рэр киһи дин бэлэтигин, тыппа- лаах айымньыларын бары да күүтэ- бит. Кини интернет ситилигэр биир санаалахтарын, айар дьобурудаах дьону "Уран тыл оһуора" дин

бөлөххө түмүт салайааччы буолар. Быыл саас кини көбүлээһининэн атын улуустартан тийэ суруйан хо- лонотчулар кэлэн Улахан Аанынан, Тиит Арыынан күүлэйдэн, Өлүөнэ очуостарыгар тийэ сылдыбыты- рын туһунан хаһыакка аахпыт буо- луохтаахпыт.

Раиса Тимофеева-Михайлова 2014 сыллаахха тахсыбыт "Айылҕа алгыһынан" дин кинигэтин аахпа- табым эрээри, кыһаҕа суохтук су- руллубут буолуохтаах дин эрэнэ- бин. Кини "Хонторор тумустаах хо- тойо", "Мылай манган сонобоһо" ба- рыта түмүлэн, дьиннээх Хаҥалас кыһа ийиитин кэрэһэлиир айым- ньылар буолалара сэрэйилэр. Кини курдук сахалы тыыннаах дьон баар буолан тыбыт сайдара саарбаҕа суох. Оттон айылҕа харыстабылыгар ысан үлэири хайҕаныан эрэ тус- таах септөөх.

ХАРАЛААН.

Кылгастык

Эдэр педагогтар "Аартык" ансаамбыллара

Биһиги Покровской 1-кы №-дээх оскуолабыт ырыаһыт- үгкүүһүт үөрэнээччилэрин ситиһиллэрэ улууска бүтүүнүгэр биллэр. Ол эрээри оскуолабыт үөрэнээччилэрэ эр буолбакка, учууталларбыт эмиз, тоһо да үлэ үөрүгэр сырытталлар, быыс булан кэрэ үгкүүлэринэн куорат иһинээби кэсиртэргэ, фестивалларга куруук кытталлар.

Бэрт соторутаабыта эдэр учууталлар көбүлээһиннэринэн уопуттаах хо- роограф, СӨ культууратын, үөрэҕиритин туйгуна Наталья Михайловна Кузьмина салайтаһынан "Аартык" дин үгкүү ансаамбыла тэрилиннэ. Мүүс устат 26 күнүгэр ансаамбыл Булгуннаахха баран Елизавета Соло- вьева эмтэнэригэр аһымал кэсиртэ аан бастакытын кыттан, сүрэхтэнэн кэлэ. Үгкүүһүтүгэр көхтөөх көмөлөрүн иһин "1-кы Малдыбар нэһилиэгэ" МТ дьаһалтатынан Махтал сурук тутта.

Бастакы кизг биһирэбил ансаамбыл 2017 сыллаахха Покровскойга үлэ кэлэҕиннэригэр фестивалларга ылбыта, "Бастыг үгкүү ансаамбылы- нан" ааттаммыта. Оттон иккис дьон ситиһиллэринэн Өрөспүүбүлүкэбит күнүгэр Тулагыга "Праздник танца Туймаады - 2018" дин Дьокуускай куо- рат Новатордар сылларыгар аһан тэрилинбиг кукнуруска 17 самолета- тельность кэлэҕиннэригэр Гран-при ылбыта буолар.

Оскуолабыт кэлэҕиннэригэр уонна профкома ансаамбыл салайааччытын Наталья Кузьминаны, эдэр кэлэҕэлэригэрин бу ситиһиллэринэн эбэрдэ- линбиг, иһиникитин да кыһыы көтөлөөх сылдыт.

Сардаана КИРИЛЛИНА.

Сааскы булт саҕаланна

(Бүтүүтэ. Иннин 2 стр. көр)

Проблема турарынан куукунаба куолулаан бүтэн бэчээт, тэлэбиидэ- нийэ, интернет нөнүө исписэиһистэ- ри таһааран булт туох биричиннэн аһыаабытын сыппараларынан би- гэрэтэн өйдөтөр үлэни ыһыахха, манна айылҕаны таптааччылары, бул- чуттары хайаан да кытыннарыахха дин санааны этэр. Тоҕо биһиги айылҕа харыстабылын үлэһиттэрэбит, учуонайдарбыт санааларын эппэтэ- рий, тыларын тириэрдэбэттэриг ди- саныбын. Бу Георгий Васильев кини- гитигэр курдук Чурапчы, Амма, Уус Ал- дан, оннообор Хаҥалас о.д.а. уон улуустары чопчу ханньык сирдэргэ кыһа-сүөл ахсаана төһө буолбутун, сыдыар ыһа хайдабын, тоҕо көтөр атын сиригэн аһар буолбутун о.д.а. Сылгыһытар, мындыр булчуттар да

Кус миннэ барахсан минньигэс эрээри...

дьиксинэр санааларын тириэрдэһтэ- рин сөп этэ. Бултаһын сирин-туомун да билээчи аһыаан иһэр.

Мандар кинигэлэригэр киһи кэ- рэхсизбэ үгүс, оннообор мин курдук бу дьарыктан ыһаах киһиэхэ. Тэтик кэпсээннэрэ даҕаны, булт түбэлтэти- тэн үөрэх буолар сэлэннэрэ даҕаны киһини дьиксиннэрэһтэрин, тардына, толкуйдуу да түһэргэ аһыахтарын сөп.

Былыргы сахалар хайдах бултуу- ларын туһунан кэпсээннэрэ бэрт сэм- мэй буолааччы. Билингини курдук, ары- гынан күөттүү-күөттүү, ылан-тоҕон, үлүннэрэн-балыһаннан ойуулааһын суох. Үксүн соботоһун сыдыаллар, айылҕаларын эрэ кытта алгыһаллар, саҕата суох турар эйгэлэрин добор- табаарыс онгостомор диэр.

Суруналыыс командировкаба сыл- дыан булчуттары кытары алыспытыт- тан суруйуулар эмиз элбэххэ үөрэ- тэлэр. "Сайдылаах дойдуга курдук спортивнай бултаһын дини ки- лэрэр уолдаспата дуо?" диэр. Булт сокуоннара уонна быраабылара төһө да баалларын иһин олоҕо бары айылҕабытын толору араначчылаа- баттар курдук. Ангар кырыы көтөрү- сүүрүи ньыһыы баар, хонтуруол мөлөх. Өрүүнэн сыдыан кыһа-хаһы кыһыы эмиз баар - быраабыла, со- куон барыны бары саба тутпат.

Өбүгэтэн кэлбит айылҕаба харыста- былаах сыһыан мэллэбитэ ыраатта.

Мандар мындыр түмүктэрин этэр. Оннообор кыһаҕа көтөрү эмиз өйдөтөр, үөрэтэр эбит диэр... Сааскы атыр күс сагарбат буолбут, он- нообор атыр чеккэй. "Саҕата суох сылдыбыт быдан ордук, оччобуна тыыннаах буолуон" дин ким эрэ өй укпун курдук... Атыр күс аны тыһыгыгар төннүбэт... Ийэ күс оҕо- лорун харыһыбата дьикти... Оннообор тыһаахы, чеккөҕө тосту аһыааты- лар диэр.

Уопсайынан, дьикти, туһалаах су- руйуулар. Билсэххэ, ааһыахха, тол- куйдуохха. Мин бу Мандары кытары көрсүһүгэ элбэх булчут, күсчүт эр дьон сырытталлар дин санаабытым. Бэрт аһыахтара сырытаба, үгэһинэн. Булт уопастыбалара, аһалар түмсүүлэрэ Георгий Никитини ыһыар көрсөмөрө буолар айылҕаба дьом- мут сыһыана уларыһа этэ буолуо. 400, 300 ахсаанынан тахсыбыт кинигэ- лэр, биллэн турар, хас бибилиэтигэ аайы суохтарынан улуустаабыга кэлэн билсин. Оччобуна, баар, Ньюкуола күн кус амсайбатыбыт дин хом санаа кыйданыа этэ...

Людмила МОРДОВСКАЯ.

Музей күүтэр

Г.В. Ксенофонов аат. Хаҥалас улуунун кыраайы үөрэтэр музей "Дьиз кэргэнин уонна улуунун историятын харыстаа" дин улуус үрдүнэн ыһыах үтүө санаа аахсыатыгар ыһыабыт. Эһиги дьиз кэргэнигитигэр харалаа сытар тэриллэри, хаартыскалары, сурукта- ры уонна докумуоннары, улуус билэр дьонун тус тэриллэрин, су- руктарын, докумуоннарын, урут тахсыбыт кинигэлэри, улууспут ойуулаах акырыыккалары, хаартыскалары музей кэлиэксийэтин байытар сылааах туттарыаххытын сөп.

Мань таһынан улуус спортсменнарын ситиһиллэрин туһулуур наҕараадалары, Саха сириг омуктарын национальнай таҕастарын, ан- тикварнай мизэбэли, маастардар онгуктарын үөрүүнэн ыларга бэлэм- мит.

Биһиги Аҕа дойдуга Бастакы сэриитин уонна Үрүгүнэр хамсааһына- рын историятыгар кэлиэксийэни салгы кэргэтэбит, онон XX үйэ саҕалаанытыттан Гражданскай сэриг кэминээби былакааттары, хаартыс- калары, докумуоннары хомуйабыт.

Бары бэлэби ыам ыйын 17 күнүгэр дээрэ тутабыт уонна быыстап- каба көрдөрүүгэ туруоруохпут. Быыстапкаба турбут тэриллэргэ "Саамай былыргы", "Номох буолбут тэри", "Раритет", "Мемория" дин номина- циялары олохтуубут.

Бэлэх хаалларар дьон паспорттаах кэлэргит ирдэнэр.

Биир дойдугаахтарбыт, бары көхтөөхтүк кытыт!

Билсэр телефон: 43-301; 89142638879.

Хаҥалас улуунун олохтоохторун, чааһынай кэлиэксийэлээх дьону- сэргэни, оскуолаар уонна общественной музейдары Музей Аан дойдуга- таабы күнүгэр уонна этнограф-учуонай Г.В. Ксенофонов төрөөбүтэ 130 сылыгар аһаммыт улуустаабы быыстапкаба экспонаттаргытын, кэлиэк- сийэбитин аһаан кытаргытыгар ыһырабыт.

Сайаапкалары ыам ыйын 16 күнүгэр дээрэ тутабыт. Билсэр теле- фон: 43-3-01.

И.С. Трофимов аатынан Улахан Аан учаастактаабы балыһатын коллектива доруобуйа харыстабылын бэртээһинэ

ФОМИН Михаил Семенович

ылдыан олохтон туораабытынан чугас дьонугар, үлэһиннээхтэригэр дини кутурбанын тириэрдэр.

Күндү доҕорубут, биһиги үөрэммит табаарыспыт, до- руобуйа харыстабылын бэртээһинэ. 1-кы Малдыбар нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо

ФОМИН Михаил Семенович

ыараханнык ылдыан күн сиринтэн барбытынан кэргэ- нигэр Анастасия Афанасьевнага, оҕолоругар, сириннэриг- гэр, аймактарыгар дини кутурбаммытын тириэрдэбит. Ыар аһыаһытын тэһигэ үлэстэбит.

1968 сыллаахха Булгуннаахха орто оскуолатын биһиги бүтүрүт үлэһиннээхтэр.

Ытыктыр, таптыр таайыт, убайыт, бырааһыт

ФОМИН Михаил Семенович

күн сиринтэн барбытынан оҕолоругар, сириннэригэр, кэргэнигэр, чугас дьонугар, аймактарыгар дини кутурбаммытын тириэрдэбит.

Эһиги хомойотобутун тэһигэ үлэстэбит.

Анросимовтар, Васильевтар, Рафаиловтар, Слесневтар, Тулаһыантар, Трифоновтар.

Тэһиги табаарыһылар: Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ыарахаттаабытыт, "Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хаҥалас улуунун "Хаҥалас" ("Хангалас") хаһыатын редакцията" автономнай тэриэтэ.

Оҕолор, бэчээттигэр табаарыһы "Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хаҥалас улуунун "Хаҥалас" ("Хангалас") хаһыатын редакцията" автономнай тэриэтэ.

Кылааһыгар редактор А.Е. ЕГОРОВ Телефон 43-3-32.

Хаһыат маасабай информация туһунан сокуоннары тутуууу хонтуруолуур, регистрациалары федеральнай сулуусса Саха Өрөспүүбү- лүкэтиннээх управле- ниятыгар 2015 сыл олунньу 13 күнүгэр регистрациаламмыта. Регистрациалар күүсүтүт ПИ № ТУ 14-0230.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы, эппиттигэр секретарь Людмила Аммосова - 43-7-04, Ольга Гермогенова, Мария Константинова - 43-8-63, бухгалтерия - 43-9-32 (факс).

"СР Хаҥалас улуунун "Хаҥалас" ("Хангалас") хаһыатын редакцията" АУ типографията эр бочуоттаах. Покровской, Николаева уул., 4 №-ро.

Авторлар суруктарыгар этилэр санаа хайаан да хаһыат тутууар позициятын кытта сөп түбэһэр буолбатах. Манын бэлэһээх мыйырааһылар рекламиа быраабыгар олохуран бэчээттээһин. Рекламыа ис хоһоону аһы эппиттигэр рекламиаы биэрээччи сүтэр.

Хаһыат сахалы, нууччалыы оптуорунуука уонна бэчээтэ таһар. Оффсетнай бэчээт. Кээмэйэ - 16 л. Нүмүрүн бэчээткэ биһиги график быһыаһынан 16.00. Бэчээткэ биһиги - 15.30. Тиража 460 экз. Сааһыаһы күнүгэр - 34.

Редакция бэчээткэ Оҕолор таһаарыааччы. ТИПОГРАФИЯ ААДЫРЫСТА: 678000, Саха Республиката, Покровской куорат, Николаева уул., 4 №-ро

Хаһыат нүмүрүгэр дьубуруунай - О. ГЕРМОГЕНОВА.

Наукага айан
Самартай
музейгар **2**

Телевидение
программат **3**

Аныгы ньыманан
обуруот үүннэрэргэ **4**

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индекспит
P0063

E-mail:
gax_han@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттэн тахсар.
Атыга көмүс сынанан

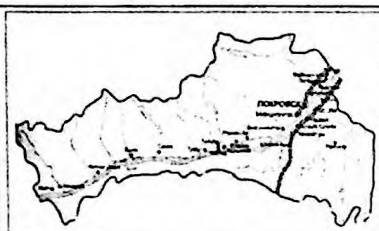
6+

№ 35 (11 4591)
2018 сыл ыам ыйын 18 күнэ, бээтинсэ

ХАҢАЛАС

Информационнай-аналитической хаһыат

Сонуннар

Спортивной оонньуулары көһөрдүлэр

Ил Дархан Егор Борисов
Амма улуунун олохтоохторун кытары көрсүһүүгэ бу сайын Аммаба буолуохтаах Саха сиригэр норуоттарын спортивной оонньууларын эһилгээһингэ диэри көһөргө этни киллэрэ.

"Тэрээһингэ көрүлмөр харчыны халаан содулун туоратыга ытыахха сөп. Итин толкуйдаан көрүг. Халаан содулун туораты үлэтэ тэҥинэн ытыллар уустук буолуо", - диэн Ил Дархан нэһилиэнньэбэ туһайан эттэ.

Санатан эттэххэ, оонньуулар атырдык ыйын 1-5 күннэригэр ытыллыахтаахтар. Бу чэрчитинэн, Аммаба 3 тыһыынча миэстэлээх стадион, элбэх функциялаах спортивной саала, Бөтүһүгэ, Чапчыбанга - спортивной саалалар тутула сыдыаллар.

Кыайылаах кэлиилэр

Соторутаабыта Покровскаядаабы Обо искусствотын үөрэнээччилэрин "SunRise" вокальной студията Турция Аляния куоратыгар Норуоттар икки ардыларынаабы ырыа күрээбэр ситиһилээхтик кыттан кэлиилэр.

Куонкурсу түмүгүнэн вокальной студия 2-с миэстэни ыла, биридиилээн солистар эмиз кыайыи көтөлөнөн диплом, мэтээл тутулар.

Оболор салайааччыларын кыта нэдиэлэ устата улахан түһүгүбэ бэйэлэрин сатабылларын көрдөрдүлэр. Аляния кэрэ-бэлиэ сирдэринэн күүлэйдээтилэр, астына-дуоһуна сынньанналар.

Европа үс төгүлээх чемпиона

Хаҥаластаабы Обо спортивной оскуолатын иитилээччилэр Айсен Егоров муус устар 30-тэн ыам ыйын 9 күнүгэр дылы Измир куоракка (Турция) ытыллыаха Европа Чемпионатыгар кыттан чемпион үрдүк аатын сүктэ.

Бастакы күн "чабылдьаннай" оонньууга Айсен Нам, Украина, Москва дуобаччыларын куоһаран чемпион үрдүк аатын сүктэ. Түргэн оонньууга биһиги уолбут Москоскай уобаластан Федор Фролов-туун эрэ тэҥнээһин, атын кириэсээчилэрин тутатына кыайан, иккис төгүлүн Европа чемпиона буола. Салгы аны классическай программала Айсен эрэллээхтик бастаан - Европа үс төгүлээх чемпиона буолары ситистэ! Эбэрдэлиибит!

БИНИГИ КОРР.

Халаан - 2018

Ыам ыйын 15 күнүттэн
Өкөтөмгө, Хоточчуга уу таһыма
үрдээн, олоһор дьинэ ууга
барар куттаа үөскээн улуус
баһылыга Г. Алексеев улуус
сиригэр-уотугар ыксаллаах
быһыи олохтооммутун туһунан
533-р №-дээх дьаһала
тахсыбыта.

Оптуорунньука эбиэккэ дылы уу кэлэ турбута. Биһиги күнүс 12 ч. Өкөтөмгө сыдыарбытыгар Мира, Ем. Андреев аат. улууссалар олохтоохторо ууга барар куттаманыбыт дьин суол кытытыгар уу кэлиитин кэтээн көрөлөрө. Уу киһи харабар лаппа бырабыллардык эбиллэр. Өкөтөмгө

кутталлаах таһым 480 см буолабына, күнүс 14 ч. манна бэлиэ 492 см көрдөрөрө. Бу күн 51 киһи (ол иһигэр 18 оҕо) эвакуацияламмыта. Нэһилиэк дьонно-сэргэтэ, ыксаллаах быһыи-майгы сулууспатын, улуус дьаһалатын үлэһиттэрэ, энергетиктэр, тэрилтэлэртэн дьон мустан бөбөрөгөтү үлэтин тэрийбиттэрэ, ветеринарнай сулууспа нэһилиэнньэни кытта ынах-сылгы сүөһүнү эвакуациялааһына сабыалаабытара. Бу күн 214 дьинэ тэлгэһитигэр уу кирибэтэ, 60 дьини уу ыбыта.

Киһэ өлүгэр уу кэлиитэ тохтоото дьин сонуну барыда үөрэ истибиппит, ол эрэри түн иһигэр эбэбит ууга элбээн, Өкөтөмгө икки сүрүн быһыи хонгу көтөн, нэһилиэк иһинээһи уулуссалар, Төхтүр. Өкөтөм икки ардынаабы суол суураллан сырыы тохтоото. "Уманас" өрөспүүбүлүкэтээһи суолга суол хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ түннэри-күнүстэри дьуһуурустубалаатылар. "Викойаводор" Хаҥаластаабы филиалын салайааччыта Александр Шиповская иһитиннэрбитинэн, сырыы баар, ол эрэри дьон олоһор куттал суоһуур түгэнигэр трасса сабыллан сөп.

Ыам ыйын 16 күнүгэр Өкөтөмгө барылаан аабынан 100-кэ дьинэ ууга

Сүүстэн тахса дьинэни уу ылла

барда. Уу кутталлаах таһымы 65 см үөһэ бэлиэтэнэр. Быстах кэмгэ олохтоохтор пууннарга - учаастактаабы баһылыга 37 киһи ол иһигэр 5 оҕо, Наука ачыгыт академиятыгар 30 киһи, 11 оҕо, оҕо уһууааныгар 8, онгон алтата оҕо, Чапаево оҕо уһууааныгар биер улахан киһини кытта үс оҕо тиксэриммиптэрэ. Дэриэбинэ иһинээһи уулуссалар, ыаллар тэлгэһэлэрэ, дьинэлэрэ көрөн турдахха ууга барара алдырхайдаах суол... Бу издээһингэ ууга барытаран сорохторо баадыларын-дуоларын страховкалаппатахтара билинэ. Ыксал суоһаабытыгар дьон-сэргэ дьинэлэрин сарайдарыгар, үрдүк сиргэ олоһор аймактарынан сээкэйдэрин уурбуттар.

11 ч. Покровская-Дьоккуускай трассага уу 15 см тийибэтэ. Суол сулууспата манна кэтээн көрөрө. Ууус баһылыга Гаврил Алексеев суолу уу таһында да, сырыыны тохтоотут дьин биһиргэппитэ.

Оттон Хоточчу ыам ыйын 15 күнүттэн эмиз төгүрүччү ууга олоһор, кириги суол төүрт сиринэн уу анныгар. Ыам ыйын 17 күнүгэр 1-кы Дьөппөн нэһилиэгэ" МТ баһылыга Сергей Прокопьев телефонунуа биэрбит иһитиннэрбитинэн, 45 дьинэ тэлгэһэтэ, 8 дьинэ ақылаатынан ууга олоһор, биер дьинэ муостатынан ууга барда. 10 киһи (оҕолор ийэлэринэн) санаторнай оскуолаба көһөрүлүбүттэр, 40-ча киһи балаакканан, будкаба олоһомор: кэтээн көрөлөр, сүөһүнү аһатаалар. Биер киһи Хаҥыкаат баһылыгыгар сытар, атыттар Тийт Эбэбэ аймактарынан олоһомор. Дьөппөннөр дьахталларын сөбүтэ ас астаан ити аһылыгынан хааччылаалар.

Манна дьини-уоту таһынан 32 хотону, ол иһигэр бизс баһынай хаһаайыстыба хотонун уу ыла. Баһынай хаһаайыстыбалаах А.В. Егоров тапикиссэтигэр 400 кв.м изнээх хаппыстатын арассаадата, 10 тонна сизмэ хортуюппуйдаах манхааһа ууга барда.

Сэрэдэ күн дьоммутугар Алараа Бэстээхтэн аһыыр астарын аҕалыбыт. Мотуордаах ончонон сыдыалларыгар уматыгынан хааччылабыт. Күн бүгүн иһэр уу саппааһа баар. Биер сүрүн кыһалбаабыт - сүөһү аһылыга, от тийибэт, бүтөн эрэр. Чугастаабы нэһилиэктертэн от ирдэһэбит, - диэтэ баһылык Сергей Афанасьевич. Санатан эттэххэ, гидростат уу анныгар сытар буолан уу таһымын быһаарар кыах суох.

Уулаах Аанһа 1,9 тыһ. га ходуһа уу анныгар сытар. Ленская уулуссага хотону, атын тутуулары уу ыла.

Уу таһыма бүгүн эбилиннээһинэ Төхтүр аны ууга барар кутталлаах. Манна номнуо "Хахсык" ТПХК 10 га изнээх сыгы баатын, сыгыһыттар дьинэлэрин, астыыр былаһаакканы, сайынгы ферманы, ыһырай хаһаатын, Төрбөстөөх баһыныны уу ыла.

Дьон-сэргэ биер дойдулаахтар-быт кыһалбааларынан туора турбаттар. Покровскайдар 19-туу 8 иһит, 5-тии 125 иһэр ууну Өкөтөм олохтоохторугар анаан хомулан тиксэрдилэр. Улуус дьаһалтата дьинэлэр чөлүгэр түһэригэр үл хомулан сабылаата, ыччат волонтерскай биригээдэлэрэ тэрилмэлэр, общественнай түмсүүлэр көмөбө бэлэмнэрин эттилэр.

Ольга ГЕРМОГЕНОВА.

Сааскы үлэлэр

хаһаайыстыбалар эмиз сааскы ыһыи үлэтин сабылаатылар.

Быйыл "Егоров В.В.", "Егоров А.В." урбаанытыгар 6-лыы тонна, "Овощевод" ТХПК 8 тонна сизмэ хортуюппуйу "Наука" ХЭТ-тэн ылытылар, онон суортарын уларытар былааннаахтар. "Немүгү Агрофирма" 80 тн сизмэ хортуюппуйга наадылар.

Оттон обуруот аһа тапикиссэлэргэ арассаадаланан көһөрүү болдьобун кэтэһэн үүнэ тураллар. Сизмэ, уобурдуу барыта баар эбит. Уматык чааһынан бары хаһаайыстыбалар хааччылан бэлэмнэрин туһунан салайааччы иһитиннэрдэ.

Сааскы ыһыи-олордуу үлэлэргэ ДьТХА Өкөтөмнөөбү филиалын усна Дьоккуускайтан ТХТ усдууоннара кытыһыахтара, хаһаайыстыбаларга күскемэ буолуохтара.

Ольга САМСОНОВА.

Кылгастык

Владимир ПУТИН
төрдүс болдьобо
Саха сиригэр
сайдыытыгар
хайдах
сабыдыаллыабы?

Владимир Путин төрдүс
төгүлүн Арассыыйа
Федерациятын президенин
дуоһунаһыгар олоһор. Саха
сиригэр бу үтүө түгэн, тобо
диэтэххэ, Уһук Илин
экэниэмикэтин
бөбөрөгөһүнэ
былааннаахтык барыаба.

Судаарыстыба баһылыгыт тө-зийигэр олоһуран, 2025 сылга манна 118 тыһыынча саҥа үлэ миэстэтэ тахсыаба. Уһук Илин сайдыытыгар урутаан сайдар сир-уот төһүү буолуоба. Билинги туругунан 18 ТӨР тэрилиннэ, итиннэ 211 резидент регистрацияланна. Онон 40 тыһыынча үлэ миэстэтэ тэриллээбэ.

Уһук Илин сайдыытыгар сүрүн болломто Саха сиригэр уурулар. Манна үөрэхтээһин уонна доруо-буа харыстабыла күөскэ сайдар.

Саха сиригэр 2014 сылан Чайындаатан Азия-Тийхэ акыйаан регионугар гааһы ыһыты бы-райыага олоххо кириэр. Саха си-рин собуруу өтүгэр таас чобу хостоһунта икки хайа-байытар комплекса үлэбэ кириэ.

Онон чугастаабы 6-7 сылга өрөспүүбүлүкэ сирэ-уота кэскил-лээх бырайыактары олоххо кил-лэр былаһаакканан буолуоба.

Саха сирэ Киһи хапытаалын сайыннарыи индексэтин рейтинг-гэр (социальной сайдыга, олох-дьаһах хаачыстыбатын таһымыгар, демографияга, миграцияны сү-рүннээһингэ) Уһук Илин феде-ральной уокрукка бастакы миэс-тэбэ сыдыар. 2007-2017 сс. сүрүн хапытаалга 2,2 трлн. солк. тардылынна. ГРЭС-2 бастакы уоча-рата үлэтин сабылаата, Урутаан сайдар сирдэр кэккэлэригэр кирибит бырайыактарга кыттар резидент ахсаана эбилэ турар.

"Хаҥалас" индустрия пааркыгар" кыраасканы онгорор дыоус со-буот уонна Сыырдээх тэпилиссэ-тэ, "Собуруу Саха сирэ" бы-райыакка Денисовскайдээбэ хайа - байытар комплекс үлэбэ кил-лэрилиннэлэр. Бу үлэ-хамнас өрөс-пүүбүлүкэ тэрилиннэлэ 100 сылын көрсөр дьаһаллары кытары алтыс-та. Владимир Путин Саха өрөспүүбүлүкэтин судаарысты-баннаһын 100 сылаах үбүдүйүн тэрийэр туһунан ыйаахха өссө 2014 с. илии баттаабыта. Бу дьоһун даатаны көрсө үлэ Ил Дар-хан Егор Борисов ыйбыт бизс сүрүн хайысхатынан ытыллар. Ол курдук, 2022 сылга диэри Саха си-рин нэһилиэнньэтин ахсаана 1 мөлүйүнгөһэ тийиэхтээх, онгоһу-лар баалабай бороодууксуяа биридии киһилээх тиксэр ирээтэ 1 мөл. солк. буолуохтаах, социаль-най суолталаах 100 эбийиэк туту-лан үлэбэ киллэрилиннээх, 100 уопастыбаннай көбүлээһин тэ-рилиннээххэ итиннэ иити-үөрэх-тээһин кыһаларын кытары тэри-лэлэр үлэлээһиннэрэ сөргүтү-лүөхтээх. Онон, өрөспүүбүлүкэбэ бары эйгэнэн тэриллэр үлэ-хам-нас барыта бу соругу толорорго ытыллар.

СИА.

Бу күннэргэ өрөспүүбүлүкэбитигэр Арас-
сыһа ыксаллаах быһыыга-майгыга министи-
рин э.т. Владимир Пучков кэлэ сырытта, Амма
улуутугар сылдьан балаһыанньаны билистэ.

Ил Дархан суруналыыстарга хоруйдуур

Мангы сэргэ Ил Дархан халаан кэлитин көрсө туох дьаһаллар миэстэтигэр ытылмаларын билиһиннэрдэ, дьону эминэн-томуна, аһын-үөлүнэ, отугунаа хааччыяр ирдэнэрин эттэ, сорох нэһиликтэр кемүөлү көрсөргө бириэмэстигэр суолта бэрбэтхэтэрин бэлэйтэтэ. Егор Борисов уу баран эрэр нэһилиэтиньэлэх пууннарыгар, холобур, Айма улууһугар, халаан содулун туоратыыга үлэ тэриллэн эрэрин, ороскуот сабылларын о.д.а. иһитиннэрдэ, хас биридиг аһыллах болсомтоохтук сыһыаннаһага ыһырдэ.

Дойду президент Владимир Путин ыам
ыйынаагы "Араассыйа федерацията 2024
сылга дири сайдытын стратегической уонна
национальный сыалын-соругун тунунан"
ыйаабын ереспүүбүлүк хайдах олоххо киллэ-
рэр кыйхатаарын тунунан суруналыыстар ыйы-
тыларыгар Егор Борисов бу дириг ис
хоһоонноох докумуон олоххо кириитигин
сүрүн хайыскалара билиги күннэри үлэбитигэр
килэримэллэн тураллар, кылаабынны, сорук -
дьон ологун уйгутун туспарыи диэтэ. Сыалбыт

Егор Борисов итгнн сэргэ дайду да- дайыгтан тахсылта икки тугу тургэзихтээжин этэн аһарда. Ол инниттэн дьон дохуота билэ улаатыахтаах. Биһиги хамнаһы президент 2012 сыл бям ыйынаабы ыйааһар олобуран бюджетниктэргэ улаатыннардыбыт. Ыам ыйын 1 күнүттэн МРОТ (хамнас алын кээмэй) үрдээтэ, манна оройуоннаабы коэффициеннэр ту- туһулуннулар. Уруукку кэмгэ МРОТ биһизхэ 18- 19 тыһ. солк. буолаабына билигин 31 тыһ. солк. тийэ аһымылар. Бу Саха сирин бюджетигэр улахан нобурууска. Ол да буомар болпу- руоһу биһиги хайаан даҕаны быһаарыахпыт - бу дьон дохуота дьон эрээннэрдэ баһылык.

(Л. АММОСОВА официальной СМИ
матырыяалларыттан тылбааһа).

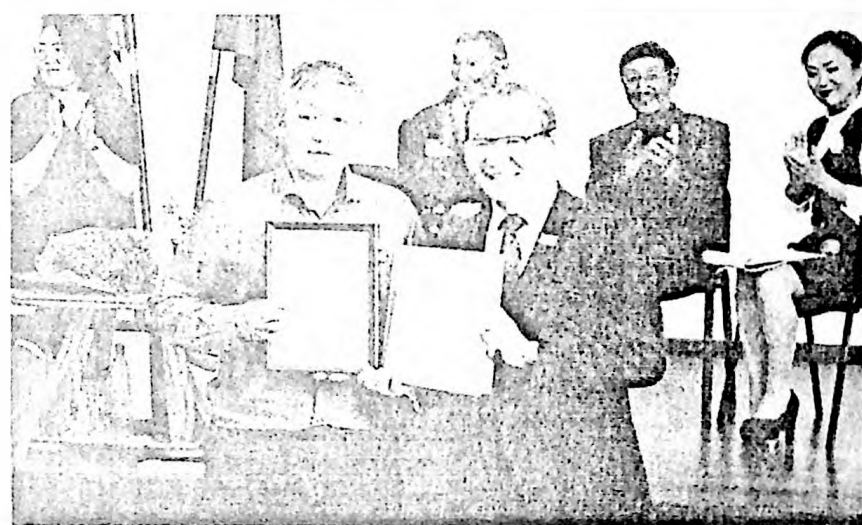

**Анастасия ЮЩЕНКО -
АДГЫСТАНА.**

Саха сиригэр искусство уонна культуура эйгэтигэр хаан даҕаны ситиһилииһэтигэр сүдү ситиһиниэ хангаластар кылааттара, кыттыылара улаҕасныттан үөрэн сүрүүйүбүн. Саха кииниэ санада даҕаны тийибэт улахан күрээт, буолаары буолан XXXX-с үбүлүйдээки Москвагаабы исрууттар икки ардыларынаабы киниэ фестивалыгар, "Тойон Кылы" киинэлэрэ сүрүн бириккн, "Кыһыл көмүс Георгий Победоносцы",
ылаа эбээт!

Аар-саарга аатырбыт киннэре-
жиссера Н.С. Михалков бичиги. Ил
Дархаммытын Е.А. Борисовы бу истор-
ияҕа киирэр кыйыһынан эбэрда-
лээбитэ элбэҕи этэр. Улуус дьаһалта-
тын саалатыгар бу киннэни суруйан,
айан, устан, оонньоон таһаарбыт
дьоннорбут кэчигирдэн оҕоромло-
рун кизн тутта көрдүм уонна бары
билэр дьонум буолалларыттан
уердүм. Дьахыл урбэҥи биир мад-

түгүнэр кытаанах киирсиимээх күрэх
буолуохтаах дин сэрэиэххэ сөп.
"Омук тылын биэбин дуо?" дин
ыһытыга Сардаана бэрт чокутук,
сыһытык: "Оттоң тылаах буолан
сырытабын, аан доһу таһымнаах
фестивалларга" дин хардарытыт-
тан сылыктан көрдөхпүнэ, Сардаана
аан дойду дааттахтарыгар баһытар-
бат буолан киинэтэ бастан табыс-
таба. Аны туран киһи уерэрэ,

Дьэ, бу ситиһии!

нылаах, киэн түбэттин боотулуну баһылаан олорбут Күскээн аба уһунтан тымыр-сыдыаан тардар Саргылаана Скрябина саха оумкаа ВГИК (Москва) бүтүрбүт, театрга уонна киинэҕэ идэтийсбит соботох хуудоһунуук. "Саха сиригэр идэтиһибит анал үөрэхтээх киинэ крителига, сценарийа суоҕа кэккэ ыарахатпары үөскэтэр эрээри, бу үлэһи сылдыар коллективпын олус собулүүбүн, салгыы өссө үлэһир, апар баҕа баһаам" диэтэ, эээр хуудолунуук.

Идээлээхтэн идээлэх төрүүрүнүү Сэргы аята Семен Тихонович, ииээт мээтэнтэн төрүттээх Суола кыйна Ильяна Дмигриявна Соловьёва тутуспутанн Дьокүүскайааары художественнай училищэны бүтэрээт "Сардаана" фирмаба ыгырыллан үлээтээтбигээр. Эргиччи уус добуурдаах дьон этилэр. Продюсер-промоутер Сардаана Саввина | Дьөппөн Тим! Эбэтитэн төрүттээхпин диэбичин, соһуяа, үөрэ иһитим. Убайдарын, Советиннары, төрүт таавидарын Поповтары – Кизсэнэ, Левы биэлэр аххан дьонум буолахтара.

Сардаана Револьевна бу киинэ үс уаххан бириһиги ылыгытыгар ураты улахан үтүөлээбин бэлэниирт сөп. Үрдүктэн үрдүк "А" категориялаах фестивалыга манан арай киһи чугаһааба буолуохтаах, элэк үтүөлэрэ, дьон бэртэрэ, биһиги баарбыт дэмнни бардахсатар измэх мастыны эриһэр, баардахсатар-суохтарыннан

сөбөрө дийн баар бу киинэ баар-
суоѳа 2,5 мел. солк. эрэ ороскуот-
тах эбит. Саха өрөспүүбүлүкэтин
ортоһуор соѳус миннистрин сүл
аңгардааѳы (!) хамнаһа эрэ дии, бу.
Саха сириң нолуок төлөөчүлэрэ бу-
ка бары махтаныха тустаахтар бу
аиар коллективка - аѳыйах ороскуо-
тунаң бастың киинэни онгортон
таһаарыттарыгар. "Чыңыс Хаан
ыйаадынаң" киинэ өрөспүүбүлүкэни
төһөлөөх элбэх ороскуока тэбэң
таһаарылытын өйдүүр дьон олох
аѳыйах буолуохтаахтар... Киинэ кы-
лаабынай режиссера, I Дьөл-пөң ин-
тернат-оскуолатыгар биир кылааска
үөрэммит уолум Платон Новиков
оѳото - Эдуард Новиков аата Саха
өрөспүүбүлүкэтин улуу дьонун кыт-
та, кыһыл көмүс буукубаңаң сэргэ-
тэһ сурулмуохтаах дийэң этийиң
хана-ласпың дэңэр дьон бука бары
өйүүмэригэр төрүт саарбахтааһың
сүөх.

Эдуард Новиков бу киинэтинэн
дан дойдутаабы киинэ индустриятын
элитатын ахсааныгар бигзтик кири-
дэбэ. Тыһыынча сылга бу олус сэдэх-
тик кэлэр, көстөр сөбүмэр ситиһии
уонна табыллыы буолар.

Киинэзэ кылаабынай оруолу оонньообут, толорбут бүлүү. Хабыныттан төрүттээх Ыстапан Петров II-с дьеппөннөргө күндү күтүөт буолбута 43 сылын томточчу туола. Киһи күтүөтпээххин дири кийитэ, Ыстапан. Ылаам-дэбдэм, кийиһи сизэ-

ринэн, бүгүүр үлэхитинэн, чэгизэн-чэбдик олохтообунан дьон-сэргэ биһирэбиллэн ылыбыт киһи. Аны туран дьобураах киһи эргиччи дьобур-даах буоларыныы аатырбыт артыыс буоларын сэргэ дьонго-сэргэс, биллэр ата - ырыа бастаан дьизэн Улахан ырыаһыт. Одо төрөөн, киһи буолан дьобура аһылан бастаан улуу Москваба араас омук дьобур-даах дьоннорунун тэнгэ суулаһан сылдьабытын олус астынар, бу үтүө дьыалаба сыһыарбыт оёотун тэнгэ дьонугар олус махтанар. Саргылаана кыыс түннүк кырыатын үүт-маас уруһуйдаан таһаарытын, киинэбэ уһумар сыанаба соннуурадаабар быдан ыарахан, уустук, салгымтыалаах дуублаах үэз эрээри, айар коллектив дыно эдэрдэрэ, кыхтаара, үтүө сыһаннара минигн абылаата, сэргэхситэ, барахсатарым өссө дабыны үрдүк чыпчааллары дабайар кыхтаах дьоннор дьиз сыана быста ытык кырдыбаас. Үтүөлээх учууталы, өрөспүүбүлүкэ култууратын уонна үөрэжиритин түйгүнүн, археологы, орнитологы, этнограбы, сахалартан аан бастакынан норуоттар икки ардыларынаабы киинэ фестивалын лауреатын уонна, самаай кылаабынайа, Хаңгаас дьин-чыхчылаах патриотын П.Р. Ноговицыны ким билбэтэр-көрбүт баарай?!

Прокопий Романович сүбэт-
абата, ыйыыта-кэрдиитэ элбэбин
уонна туһалаахын киинэни онорбут

ДЬОН ТОНОЗОЛООН БЭЛИТЭЭТИЛЭР.

Бу киинэни үрдүк чыпчаалга таһаарсыбыт киһиниз билиилээх драматург, суруналыыс, Сизн Өкөр - Ермалов Семен Никонович буюлар кини аҕата Никон Михеевич ийэтэ Мария Семеновна Михайлова (Дьөлөппөнтөн төрүттээх) I Дьөлөппөнтөн интернат оскуолатыгар үлэлиир кэм-нэригэр историяга уонна ботаникаҕа, биологияга үөрэммит ытыктыыр учууталарым этэ.

Саха сирийн айар интеллигенция-
гын ортоугар улаханньык ытыктанар
билиинилэр Сизэн Өкөр-Семен Ерма-
лаев төрүт таайдарын хаҥалаастары
кытта бииргэ үлэлэхэ сылдыара
быһириэннэх, хайбаныах дабаны тус-
таах дииэн санаалаахпын.

“Сахафильм” генеральной директорын Д. Шадрины кытта айахтан этан кэпсэппэтэх киһим, сахалыы өйүүнэн сизиринэн амаҕаччылаан санаан көрдөхпүнэ. Хахсык нэһилиэгин сис дьонноруттан Шадриннартан хаан тамайар сололоох тойон киһи. “Аны күһүңгэ диэри бу киинэбит кэккэ киинофестивалларыгар кытыктыны ылыахтаах. Кыалаар буоллабына Азияга уонна Европага премьера отуоруохтут. Бу фестивалына история диэн көрдөбүлү толору буолар” диэн этэр промоутер С. Саввина. Чэ, аны күһүн көрөр минибит диэн баа санаалаах хаалабыт киинэни көрөөччүлэр.

Ермолай СКРЯБИН.

В.Н. Исаков төрөөбүтэ 90 сылыгар

Бийл кыһын ахсынньы 25 күнүгэр биллилээх механизатор В.Н. Исаков, РСФСР үтүөлөөх рационализатора, үс уордьан кавалера, төрөөбүтү 90 сылын бэлиэтээн аһардыбыт. Өктөм нэһилиэгин общественноа соххо буюлаары турар үбүлүүйдээх сылынан үлэ чууаулары үйэтигингэ Ынырыы таһаарбыта. Сана үөрэх дыла В.Н. Исаков курдук үлэ дьонуун үтүө холобурун билиһиннэрин быһыытынан уроктарынан сабааламмыта. Улахан тэрээһин үлэни МТС музандаах бизс граны ылары ситиспит А.М. Анисимова саайар "Өктөм" общественноа тэрнэтэ, библиотизэкэлэр үлэһиттэрэ ыттылар. Совхоз 100 чулуу үлэһитин үөрэтин, чинчийин, оҕолорго, ычаттарга "Үлэбэ - албан аат!" научнай-чинчийэр кэмпиризонсийа, В.Н. Исаков туһунан улахан кинигэ тахсыта Үлэ үс сыллаларыг үтүө суогу аспыта сүдү оруолаах.

1944-1948 снллрлг бсллк тусл слх му-
зыкльнй театр-студий үлэллр. Үлэтин
гүмүгүнэн национальнй опера уонна балет
блльн-көстөр туроруулар буюлбутлрл:
(Москва) Д. Снцев - Суорун Омоломон "Нур-
гун Боогур" опера-олонхото, М.М. Жирков, Г.И.
Литинский уонна эмлэ тнннн аапплх Суорун
Омоломон музыкальнй драмат, "Полсвой цв-
ток" днн норут остуоруйатылр тнрэнэн "Бэи-
бэригдэн эмлэхсин" дыйыннытлтан.

1947 с. Б. Асафьев "Бахчисарайский фонтан" балета туруорумбууга. Онтон 1955 с. дээр санга уларытыллан тэриллбит музыкальнай драматический театрга музыкальнай испэлтээ-килээр туруорумбуутахгара. В.Н. Исаков оңон үлбэх санга айымнылар дийлалар кэмнэригэр үлээни сүлддүйбүгэ.

Театр музыкальной-вокальной кэлэктиибэ
1950-с сылаахтан үлэтэ сэргүтүмүбүтэ. 1955

Исаковһыт балет артыһа этэ...

Биһиги аба келүөнэ дьоммут сэрииттэн айгыраабыт норуот хаһаайсыт баатыр чөлүгү түлээригиз олохторун анаабытара, баалаһынна ыараханынан барарбыт идэлэригэр үгүстэр үөрэммэккэ хаалбытара. Ол эрэри киһи астынар үлэтин үлээзэн дойдуну бизэ суолга туруорбуттара. Манна даһаны айбытара-туппуттара. Хомойуох иһин, ону тигэһэр тириэрдибэттир... Аны олох атын ирдэбиллэри туруорар. Ол эрэри үлэ хонуутара билигин даһаны үмүлүбүттар. Олортон биридэстэрэ аатырбыт механизатор, сағаны айааччы, хара үлэни чөлүкүтүн кистэлгиччин мындыр өйүнэн тобулаһарчы номохох кирибит Василий Исаков. Кини айбыт аргастаһара билигин даһаны тыппалаах дьону айар үлэһэ үтүүкүлөр, долгуктамар.

Василий Николаевич арыый атын биримзэмэз олорбута буолар баар баҕатын хоту арыыс даҕаны буолуо этэ. Кини Хаҥаластан бастаки балет арыыһа этэ эбээт. Бу модьутабы, бугуруу үлэһит кинини көрөн туран хайдах даҕаны нарын-намчы балет үтүкүүһү диэн ыарыҕатар да курдуктук. Ол эрэри кинибит дуһатынан арыыс, айар үлэһит этэ эбээт.

Бийыл Сааһыары Өктем оскуолатыгар "Үлэһэ - далан аа!" научнай-чинчийэр кэмпиристиксийэ элбэх оҕо бэлэтин дэкилэатын В.Н. Исаков олобур, үлэтигэр анаабыта. Бүгүн бийиги Василий Николаевич балеты кытары сибээстээх олобун кэрдиис кэмин туһунан *Өктем онус кылааска үөрэнэр оҕо Анига Шадрин* үлэтигэр *бийа тардан бийлиһиннэрбит*.

Василий Исаков уонна... балет

Ийэ дойду төрөөбүт түөлбэттэн сабаланар. Василий Исаков эдьийэ Ольга Николаевнаһын доһуон ыла ыччатара эйигэр. Ольга эдэригэр Саха театрын артыыһа этэ. Театрга абылатан бэҕэста Василий драма артыыһа буолуон баҕарара (оо, кэлин кини ити дуһанын сч тутула баарын билэрэрэ - ылыыра, үңкүүлүүрэ, айар-тутар эйгэбэ чугаһа). Өкөтөм сэттэ кылаастаах оскуолатын кэнниттэн Василий Исаков саҥа арыллыбыт балетнай студияба үөрэнэ кирибитэ, театральнай студияба кэккэ биричиинэһин ыбатахтара. Онон сэрхи уустук 1944 сылыгар Саха сиригэр бастакы балет студиятын усуьдуона буолбута. Түөрт сьык кэнниттэн студия сабыллан Докукуһаадаары театрга балет артыыһынан буолбута, үс сьык үлээнэн баран

доидутугар төннүүбтэ, култуура дьизэтигэр
Өктемгө, Покровскаяга үлэлээбитэ.

Армийаа дизайн билэ илик уолаттары мэханизатор идээгэр МТС-ка уйууһутара. Итинтэн била Василий Николаевич тимир көлө ырычаагынан туһунта, олоҕо тосту уларыттыгы. Хара илии улаатын чэпчэтэр туһунтан айар улабы уйууһуллубта, талаана арыллыбыта. 1960 сыллаахтан оту субууһтан кэбинэр агрегаты, кээһини: голлоочу астаран баран тизээр сыарбаны толкуйдаан от улаатын механизациялааһын маастара буолбута, өрөс-пүүбүлүкэбэ талабы кырбатан сөүһү аһыгыр туһунан ээккэ бурдугу онорон таһаарыыны баһылаан тарбаппыта. Кини салайар механизированнай звенота санын устата 1000 тн тиниэр оту бэлэмниирэ.

Онтон Василий Николаевич саха балета сайдыытыгар кылаатын килэрсэбит киһи. Билээрин курдук историяны сэгэтэн көрдөхкө, 1940 с. балет труппата уонна ырыа-музыкальнай коллектива Саха сириг сударыстыбаннай хоорун базатыгар тэриллэбитэ. Саха музыкальнай култууратын төрүтүтээчи М.Н. Жирков салайбыта. Хормейстерин В.П. Попов, коллективы бүтүгүнүн салайыыны Т.П. Местников кыайа-хото туппута, балетмейстерынан С.В. Владимиров-Климов, И.А. Каренин, концертмейстерынан П.К. Розинская уонна вокалага педагог А. Костин, ону сэргэ С. Джангаладзе, Г. Кривошапко буолбуттара. Коллектив биллэр-көстөр ырыаһытара - А. Новгорождова, Т.П. Местников, М.Н. Жирков, А. Егорова, Е. Захарова, Н. Харитонов, Г. Кошарский.

с. "Ньургун Боотур" Дьокүүскайга сагганат турбута, 1957 с. Москвага Саха литературатын уонна искусствотын күннэригэр ситийиилээхтик кытыбыта. Уралаагы суадырстыбаннай консерватория, художественнай-музыкальнай училище хореографической салаатын бастакы выпускниктары кытылыах көхтөөх үк барбыта. Композитор Г.А. Григорян "Аоокут уонна Ньургунун" лирической операта баар булаа.

1957 с. Москвада бу ааптар "Якутская праздничная" диэн театральнай ораториятын премьерата болдьомтону тарпыта. Театр национальнай композиторскай оскуола аҕаар түсүтүгүр улахан оруолаах.

Онгон балег искусствынн энгэ-
тигэр Москва, Ленинград балетнай
оскуолаарыг чочумбут ыччат-
тар кэлбитэрэ, М. Жирков, Г. Литин-
левый цвөгт' аймынытынан саха ба-
торията сабаданмыта.

Н.В.Н. Исаковтаах балетный труппалара
кайдаабы музыкальн-художествен-
ишчын бүтэрээчилэринэн баабер
А. Посельская, И. Христофоров, М.
Бая, А. Мекордянов, К. Абрамов, М. Бе-
ая, Т. Саввина, М. Местников, М. Попо-
можанина, А. Хорошина, Е. Садовнико-
ксимова, А. Мохотчунова, В. Луккин, А.
оты - бу баалар саха балетын үнүкүү
манын төрүтүгэспит дьон, ол иһигэр
Асиялин Исаковпыт.

Хийл Николасевич суулхан эдийн сиз-
на Шадрина балет эгизгээр барьта
эрээлзийн. Бу кыысчан 2002 с. Дю-
даагы хореографической училища
ийрэн баран 2010 с. бүтэрэн "Сильфи-
па де де-тыг үерээн бүтээрэй туу-
лыга, опера уонна балет театрыг
АГИМК-ка балет артыһыг үерэм-
гы Д.А. Бертман мастарыскынайгар
онай театр режиссерын идэтин
ы сыйлаар.

а, Василий Исаковтар төрөппүтээр,
ан идарыылаах Анна, Николай Семе-
р, кэрэ алгыстаах эйгэлэригэр иитилэн
ра сайыннаҕа.

Биир дойдулаахтарбытынан киэн туттабыт,
үгө ааптарыгар сүгүрүйэбит.

АКИТА ШАДРИНА.

Этнотэксний

Учуутан
болуоссита -
ыттыктабын
бэлиэтэ

Сотрудниками

III педагогический конгресс
Ханнааска буолан аастыта. Манна
Покровская Фонтан бөлүсөсөтүн
Учуутал бөлүсөсөтүн дин уларытын
ааттырыга куорат башкалалар
этик киллэрэргэ быһаарыы ылым-
лыта.

Хайхатга дээрх Хангаас цэвэрхэн сүрэн
болуусалга агна суух баар фонтанынх сүрэн-
дэгэн Фонтангай буудан туруурай? Буудалы
буудан Саха сиринэр бастакы. Арасыныца
үнүс Учутука нааматыннык түрүрүлүбүтүн
үрүлүн?

Хангагчестар, бийнхн, оссо киэн туттуух-
тахмыт хайа да сиргэ үрэдүктүк тутуулар, үйр-
дэргэ ыгыктабын ылар Учугаал сүдү аатыгар
пахамтынныкытамыннытылал. Эпугуааст
дьюнпордоох, бу хорх үзүнштэрин илгээх
союустарын ор көмгэ сатаалыт Екатерина
Михайловна Сидоровакх буюдамгы. Учугу-
талга ойдобуннык туруроратарын киин
толоодоох сүүргэ-котто, биир илгээхтэрин
түмгэ, үгүд дылаал шинигэр сомородоото,
тойонгго-хотугна туруроруста ини. Эдэргэ ды-
лы, бэйингэр пахамтыннык туруроролха сон
күрдүк...

Кылаастык санаан заастахха, бу ойлообуһууҕу саккаатан, Хаҥадастан бастык учуутал Назар Борнесовы прототип оҥостон эскип бэлэмнээн, харчы түмэн Е.М. Сидорова олоххо киллэрбүтэ. 2008 сылтан пааматынньык түтүллэригэр илгэлээх соһуһугтан 500 тыһ. солк. муһунак утан, оҥсукталар пайдалыктарыгар биирдэн күһүгээх хамаастарын киллэрэн, сорохтор өссө бэлгэлэрэ эбэн харчы бигэрэн Учуутал Покровскай кылбэтир киинигэр турарыгар олуук уурусубуттара, ол иһингэр Л.Г. Ефимовка, Л.М. Захаровка, Н.Г. Ахменовка, Л.И. Тарасовка, И.А. Владимиров, А.Р. Келин о.д.а. Боруонелартан пааматынньыгы скульптор-художуһунук А.А. Романов аһан 2010 сыллаахха сэттими 19 күнүгэр дөрүдүгээх быһылла-майгыга III дьигэ көргөн учууталар, педагогическай династиялар сүдүгүтэрин кэмнигэр Покровскай кылбэтир киинигэр арыллыбыта. Пааматынньык олоххо кириитин урукку баһылыктыт Ю.Н. Зайцев, Покровскай баһылыта Н.А. Веселко, дөрүх управлениетын саккааарчыта А.Е. Мартынова ойлообуттара.

Агасы сүүл асаста, Учууталга нааматыншык олбого эргээр бийлэнгыйда, сирэ прят алгартытга. Фонтан ардак эн эргир Олүонэ ошустарын кордорор таас дынталданан "ситэрэннэр". Учууталдыг билээ үтүрүлүбүккэ дыны буолаа кэлит билгэнгыйга саста. Арыын иһирээх турарырахтан, уулуссатан дэбинэ көсүбүг да күрдүк. Нааматыншыгыг бастагы ошукта тэглэһингэр көһөрөн туруоруохха дин сагалар иһилдэн эрэлээр хомотор. Ол ошукта аттыгар ренелюшенион Серго Орджоникидзе биһа тулар дин. Кэм-кэрдин уларьан иетдин аһытыгыттын дьоммут олбодунукуктэрин кизирлэгэн иһэбиг дуо, оччотугар? Эни сүүрү Огой сагамма! Хангаасартга саатгах бийны буолуо дин.

Хата, Учугуштаа ыгтыкабыл бэлэртин би-
гэргэргэн, Хагастастан үүрдирин, сырдыкка та-
данын хута быдан бгылары дьыларатан ийни-
ки күөнүгэргэ тахсан пенитинин (онноообор
прогрессинин) ойдоох-санаакка үстэ ырах-
таарыга тийийн Малдыар ыстарыстата Бл-
дыа Саадырыны, үүрдиринин өрө тутар ме-
нат Сэмэн Барааскабы санан эр), бастакы
Президемиин Михаил Николаев бар-донуугар
туруорар сорукарын билиин Сахабыт сириг-
эр бастакынан Учугуал бодуосатан
арыйыабыт. Билиитээх-көрүүтээх эрэ ки-
иниги дьахалхааннах кэмигэ өрүдүр. Онон
Учугуашы, улуу Дьомнун дьомун курадь, өрө
тутуобунг. Ону бигэргэргэн Учугуал аатынан бө-
дүосаанытын ааттыабыт. Куураанын депу-
таттара, дьахалтага оһуохтэрэ дээн эргэбэи.

ДРЕМЛА АММОСОВА.

ЫЧЧОҖЫ ИСТИКЭ

ДОСААФ салалтата Ыалдьыттаата

Бям бийн 15 күүгэр бийги улууспутугар Бүтүн
Россиятаабы ДОСААФ общественной хамсааһын
Кийн сэбистин бэрэссэдээтэлэ, генерал-полковник
А.П. Колмаков уонна ДОСААФ эрэгийинэннээби
салаатын салайар С. Г. Черных кэлэ сылдьан улуус
баһылыгын Г.Ю. Алексеевы кытта көрүстүэр.
Г.В. Ксенофонтов ат. кыраайы үөрэтэр музейга
олохтоох ДОСААФ, музей уонна библиотикэлэр
холбоон чинчийэр үлэлэрин түмүгүнэн оҥоллубут
Хагаластан Аба дайду бастакы сэринитин
геройдарын, георгиевской кавалердар мэтинэртээх
экспозицияны көрдүөр.

байаннан-патриотической итгигэ үлэтэ таһарылылабын, чинчийэр-ирдиир үлэбэ ситиһилээхтэрин бэлитээн туран "ДОСААФ России местное отделение "Хангаласский улус" знаямы туттарда. Маны таһынан "Сэбиэскэй Союз бастакы үс тоғулмаш Геройа А.И. Покрышкин" ДОСААФ мэтээлинэн Игорь Федоров, "За заслуги" 3-с истиэпэннэх уордыныннан Александр Курприянов, *(хаартыскаба)* "ДОСААФ 90 сылынан" мэтээлинэн Николай Весвало набараадаланньар, Револьи Дмитриев уонна Людмила Колесова ДОСААФ Махтал суругун туттутар.

БЭЙ. ИНФ.

Салгыы "Хотой" обо спортивной оқу орталығыар ыладьыттар олохтоох ДОСААФ үлэтин-хамнаһын билэтиллэр. Маннаагы салаа үлэһиттэрү үэз былаанын билиһиннэрдилэр, Аба доида бастакы сэрпитэ түмүкэммитэ 100 сылыгар кинигэ таһаарар, паамаатыннык туруорар бабаларын этитэр. Александр Колмаков маннаагы салаа ычыаты

**Редакция, бэчээккэ
онорон танаарааччы,
типография
яадырмастара:**
**678000,
Саха Республиката,
Покровский куорат,
Николаев уул. 4 №-вэ**

Убүлээһин уонна нэс

2

Телевидение
программат

3

Култуура олоҕо
Музейга биир түүн...

4

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индексит
Р0063

E-mail:
gaz_ban@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттэн тахсар.
Атыга көгүл сыананан

6+

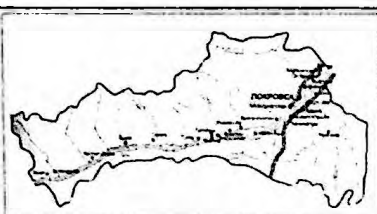
№ 37 (11 4595)
2018 сыл ыам ыйын 25 күнэ, бээтинсэ

ХАҢАЛАС

Информационнай-аналитическай хаһыат

Сонуннар

Халаан - 2018

Докумуон хомуллар

Саха сиригэр РФ Тыа хаһаайыстыбатын министриэтибэтин "Россельхозцентр" тэриэлтэтин дириэктэрин солб. Дмитрий Говоров кэлэ сылдьар. СӨ Тыа хаһаайыстыбатын министриэтибэтин пресс-сулууспата иһитиннэрбитинэн, кини сырытын сүрүн соруга - тыа хаһаайыстыбатын эбийиэктэргэ халаантан эмсэбэлээбиттэрин сыаналааһыҥҥа докумуон толорууга быһаччы көмө оҥоруу буолар.

Ыам ыйын 21 күнүгэр үлэлиир бөлөх Хаҥалас улуутугар сырытта, уу ылбыт эбийиэктэрин көрдө уонна семинар ыытта.

Биһиги улууспутугар халаан кэмигэр сүөһү өлүүтүн түбэлтэ тахсыбата. Көмүөл иннинэ эрдэттэн бэлэмнэниллибит сирдэргэ уопсайа 2296 төбө ынах сүөһү, 3049 төбө сылгы көһөрүлүбүт.

Муниципальнай тэрилтиилэр бу дьыл бэс ыйын 1 күнүгэр дьылы тахсыбыт хоромньу бастагы докумуоннарын толорон бэлэм оҥоруохтаахтар. Салгыы толоруллубут докумуоннар "Россельхозцентр" тэриэлтэбэ экспедицията ытыллар.

Бизрээпискэ бэлэмнэнэн

Биллэрин курдук, быһыл улууска боруобалыыр нэһилиэнньэ биэрэппиэ ытыллар. Ыам ыйын 17 күнүгэр Росстат салаааччытын солбуйар Георгий Оксенойт улуус баһылыгын Гаврил Алексеевы кытта көрүстэ. Г.К. Оксенойт үлэлиир бөлөбүн кытта Саха сиригэр боруобалыыр бизрээпискэ бэлэмнэниини биалистэ, консультация, методологическай көмө оҥордулар.

Баһылык оройуонка бизрээпискэ көмөлөһөр анал хамыһыйа тэриллэн үлэлиирин биалиһиннэрдэ. Улуус нэһилиэнньэлээх пууннарыгар хаһаайыстыбалар туруктабын бэрэбиэркэлээһин ытыллар. Олохтоох дьаһалталаар уулууссалаар ааттара, дьыалар нүөмэрдэрэ, подьездтар, кыбартыыралаар нүөмэрдэрэ баарын-суобун бэрэбиэркэлиилэр. Маны таһынан СӨ Нэһилиэнньэ миграциятын боллуруһунан салаата Хаҥалас улуутугар олорор РФ гражданнын, омок гражданнын уонна граждандар суохтары регистрацияларын бэрээдэгин уонна олорор сирдэригэр регистрационнай үчүөтлөн үлүмүлүүрүн бэрэбиэркэлиир.

Көрсүһүү түмүгэр салаата бизрээпискэ манна ситиһилиээхтик ааһыа дьин эрэммэлэбин эттэ.

Ольга САМСОНОВА.

Нэдиэлэ сабаланыыта бары нэһилиэнньэлээх пууннарга гидропостар үлэлэрэ тохтоото, кутталлаах таһымтан уу быдан намыһах. Арай, Чкаловка, Тойон Арыыга уонна Еланка утары муус сытара бэлиэтэммитэ, бу күннэргэ кыралаан муус хамсаан устан эрэр.

Ыам ыйын 22 күнүгэр улуус-таабы ыксаллаах быһыы-майгыга хамыһыйатын мунньага тэрилиннэ. Мунньахха Өкөтөмгө, Хоточчуга, Чкаловка халаантан эмсэбэлээбиттэр испииһэктэрин, теһе хоромньу

Халаантан эмсэбэлээбиттэргэ көмө оҥоруллуо

тахсыбытын биэргэтии, бу нэһиликтэргэ чөлүгөр түһэрии үлэлэрин хаамытын уонна уу ылбыт сиригэр дезинфекциялааһын туһунан боллуруостар көрдүүннүлэр.

Өкөтөмгө, Хоточчуга, Чкаловка уу таһыма түһэн дьон-сэргэ дьыаларын-уоттарын чөлүгөр түһэринэн дьарыктанан эрэллэр. "Өкөтөм нэһилиэгэ" МТ баһылыга Александр Большаков иһитиннэрбитинэн, быстах кэмгэ дьону олохтуур пууннар сабыллыбыттар, эвакуацияламмыттар бары дьыаларын тарбаспыттар. Хабаровскай, Новосибирскай куораттан көмөбө кэлбит быһааччылар эмиэ үлэлэрин түмүктээн барбыттар. Александр Николаевич икки быһыы СӨ сирин медиоэрациялар управление күүһүнэн өрөмүөн сабаланыытын, аны билигин суһал собуустук нэһилиэк быһыттарын өрөмүөннээһини быһаарыахха наада дьин санаатын эттэ.

Манна 171 тэлгэһини уонна хаһаайыстыбаннай тутуулары, ол иһигэр 82 дьыны уу ылбыта. Хоромньуу аабыы кэнниттэн 67 дьыалтан 275 киһиэхэ (оҕолору ааһан туран) биир кэмнээх материальнай көмө оҥоруллуохтаабын туһунан испииһэк бэлэмнэниллибит. Бары дьыаларга уот бэриллибит, оптуорунуука 158 дьыбэ гаас хол-

бонумбуот, сорох ыаллар хочуолара ууга баран 56 дьыбэ ситэ холбонумма илик. Ыаллар онгучахта-рытан, тэлгэһэлэриттэн ууну обортороллор, маны таһынан сэлээннэ иһигэр үс улахан онгхойго уу баһылан хаалбыт.

"РиК Автодор" (Ыам ыйын 22 күнүттэн "Вилкойавтодор" итинник ааттанна) Хаҥаластаабы салаатын салайар Александр Шиповскай Тэхтүр, Өкөтөм икки ардынаабы суолу өрөмүөннээн сабаланыыт дьин отчуоттаата. Сэлээннэ иһинээби суол өрөмүөнүн сметата оҥоруллар.

Оттон Хоточчуга хамыһыйа быһаарбытынан, 9 олорор дьыа, 41 киһи (оҕолору ааһан туран) көмө харчы ылааччылар испииһэктэригэр киллэриллибиттэр. Манна эмиэ эвакуацияламмыт дьон дьыаларыгэр олохтоннулар, Үөрэх управлени-тын начаалынньыгын солб. Надежда Скрябина оскуола үөрэнээччилэргэ үөрэхтэрин сабаатылар дьин биэргэттэ. Үөрэнээччилэргэ анаан өрөспүүбүлүкэ иһигэр санаторий-дарга, лаабырдарга чэпчэтиилээх путевкалары уу ылбыт нэһиликтэ-риттэн 3 оҕо сайын сынньана барар буолбут.

ОдьКХ 100 тонна чох ууга бар-бытынан, алдьаныыта-кээһиниэтэ

суох итии ситимин уу ылбытынан си-бээстээн хоромньу уопсай суумма-та быһа холоон 500 тыһ. солк. кучоһарда дьыталар. 2800 м. үһүн-наах массыына суолун 3 участагар алдьаныы тахсыбыта, Хоточчуга кирири суолу өрөмүөннээһин бүтүт.

Оройуон киин баһыһата уу ыл-быт нэһиликтэрин олохтоохтору-гар туһаннаах ыарыһалартан, тым-ныйыттан быһыы оҥоруллубутун, халаан кэнниттэн тымныйан ыла-дьааччы суобун туһунан отчуоттаа-та. Олохтоохторго, ыраастыыр үлэ-ни ыытааччыларга сэрэтэр памятка-лар, рекомендациялар оҥоруллар. Билигин инфекционнай ыарыы турбатын туһугар дезинфекция-лыыр үлэни тэрийэн ыталлар. Хаҥаластаабы Роспотребнадзор салаатын салайар Елена Павлова өссө бэнидизинниккэ, баһылык нэ-дизэтээби былаанньыыр мунньагар иһитиннэрбитинэн, уу ылбыт нэһиликтэргэ дезинфекциялыыр үлэни тэрийэргэ быһа холоон 500 киһилэ гидрохлорит кальция наада. Билигин нэһилиэк баһылыктарын кытта дезинфектаннары атылаһы-га үлэлэһэлэр. Биһиги сүрүн со-рукпут - нэһилиэнньэбэ инфекцион-най ыарыы турбатын туһугар үлэ-лэһии", - дьыбэ Елена Анато-

льевна. Чкаловка материальнай көмөнү 1 дьыалтан 2 улахан киһи ыларыгар испииһэк оҥоруллубут.

Мунньах түмүгүнэн, "СӨ сааскы халаантан чөлүгөр түһэрии үлэлэ-рин тэрийиигэ толороччу дирек-ция" ГКТ испэсэлистэргэ улуус уоп-сай хоромньуу аабыытыгар сүбэ-ама биэрдилэр. Халаантан эм-сэбэлээбит нэһилиэк олохтоохтору наадалаах докумуоннары толору хомуйаларыгар көмөлөһөр дьону аналалыырга сүбэлээтилэр. Быһыл-гы халаанга эмсэбэлээбиттэргэ ба-рыларыгар көмө оҥоруллуо дьэни өссө тегүл биэргэтиллэр.

Улуус өтүттэн биэргэтиллибит испииһэк биир кэлим диспетчер су-лууспатыгар тиксэриллиэхтээх, сал-

Ольга ГЕРМОГЕНОВА.

Кылаастык

Ыччат ыһыаба көһөрүлүннэ

Сааскы халаантан өрөспүүбүлүкэбит хас да улуутугар, ол иһигэр Хаҥаласка, улахан хоромньу тахсан, быһыл бэс ыйыгар ытыллыахтаах ыччат ыһыаба эһинигэр, 2019 сылга көһөрүлүннэ. Бу быһаарыныыны Михаил Гуляев бэрэссэдээтэллээх ыһыах тэрийэр хамыһыйата ылынна.

"Ыһыабы көһөрүүнү үгүс об-щественниктар, улуустар бэрэстэ-бииттэлэр уонна, чуолаан, хаҥаластар бэйэлэрэ туруорусту-лар. Ыһыаха бэлэмнэни, дьининэн, былаанньан баран ис-питэ, бэлэмнэни бары тэрэһин-нэрэ ытыллыбытара. Ол эрэри айыһабыт бэйэтэ уларытыы кил-лэрдэ. Онон нэһилиэнньэ би-лингги балаһыанньатыгар өйөбү-көмө буоларбыт улахан суолта-лаах, өрөспүүбүлүкэ ыччата ону-ха көмөлөһөргө бэлэм", - дьыт Михаил Гуляев. Кини аныгы ыччат дьон-сэргэ кыһалбатынан туора турбакка септөөх, кыһилии биэр-дээх быһаарыныы ыһа дьин сэ-дизэттэ.

"Ыччат лидердэрэ халаантан эмсэбэлээбиттэргэ көмө буолан күүспүтүн түмүбүн, со-моболуһуобун дьин биир санаа ылыммытара, ону Хаҥалас улуутун дьаһалтата өйөөтө. Ыччат-тар бэйэлэрин улуустарын аатыт-тан бөлөх тэринэн уу ылбыт сэ-лиэннэлэригэр барарга этии кил-лэрдилэр. Билигин манньык этэ-рээтэр Амма, Таатта, Мэнэ Хаҥалас уонна Хаҥалас улуустары-гар тэриллэлэр", - дьин СӨ Ыч-чат уонна дьыа күргэн бэлиитикэ-тин министрэ Иван Луцкан иһитиннэрдэ.

Ытыктабыллаах хаҥаластар!

Күндү биир дойдулаахтарбыт!

2018 сылга сааскы халаантан биһиги улууспутугар 85 олорор дьыны, 200 тахса ыла тэлгэһитин, тыа хаһаайыстыбатын эбийиэктэрин, баһыһалары уу ыла. Билигин биһигини чөлүгөр түһэрии үлэлэстэ күүттэр. Айылга алдатылаах күүһүттэн эмсэбэлээбиттэргэ дьыаларын өрөмүөнүгэр, тахсыбыт хоромньуларын онугар түһэриигэ көмөлөһүөхпүтүн наада.

"Хаҥалас улууһа" МО дьаһалтата эһигини Өкөтө, Хоточчу олохтоохторугар күүс-көмө буолун дьин туран анал счекка биир күнүгэ хамнаскытын ытыгын дьин ыгытар. Кирибит үп ыаллар дьыаларын оҥостоллоругар аһаныа.

Хаалаантан эмсэбэлээбиттэргэ көмө уонна чөлүгөр түһэриигэ үбү хомуйар счет:

УФК по Республике Саха (Якутия) (Администрация муниципального района "Хаҥаласский улус" Респу-блики Саха (Якутия) л/с 04163204270)
ИНН 1431007771, КПП 143101001
Банк: Отделение-НБ Республика Саха (Якутия)
БИК: 049805001
Расчетный счет: 40101810100000010002
ОКТО: 98644000

КБК: 349 207 05020 05 0000 180 (Поступления от денежных пожертвований, предоставляемых физи-ческим лицам получателям средств бюджетов муниципальных районов)
КБК: 349 207 05030 05 0000 180 (Прочие безвозмездные поступления в бюджеты муниципальных районов).

Үбүлээһин уонна иэс

(Бүтүүтэ. Хаһыат 36 №-гэр көр).

Егор Борисов судаарыстыбаннай бюджет иэскэ нобуруускаа солкуобайынан эрэ кэмнээт. Субъек нолуокка уонна нолуоктаммат дохуотарыгар бырыһыанынан көрдөрүүлэрэ быһаарар. Ол курдук, бүгүн иэс эбэһээтэлиэтибэлэригэр регион субъектын иһэ 50,6 млрд. тэнгэһэр, иэскэ нобурууска - 43%. Ити аата өрөспүүбүлүкэ биэр туруктаах соҕус субъект ахсааныгар киирэр.

Иэс экономическэй куттала суох кэрдиискэ турар, ол эбэтэр 50%.

Өрөспүүбүлүкэ экономика

Тохсунньу-муус устар ыйдарыгар көрдөрүүлэринэн экономикабыт түспүс. Кылаабынай эрэдькэрдэри Саха сирин экономическэй туругун биһигинэрэригэр Егор Борисов промышленнай производство 2017 сыл ити кэмнээһи көрдөрүүлэригэр

дууксуйаны онгоруу таһаарыы тобусту көрүнгүтэ улаатта, ол иһигэр таас чоҕу хостоонунга - 4,9%, ньиэби - 12,6, гааһы - 4,3%. Ол эрэн транспортнай комплекска уустуктар бааллар. Таһаарыы тизийи кэмнээһи аччаата, ити иһигэр авиациянан дьону таһыы. Тыа хаһаайыстыбатыгар ыарахаттар эмиз бааллар.

Өрөспүүбүлүкэ дохуота 2017 сылы кытары тэнгээтэххэ 12 млрд. солк. эбэтэр. Бу, бастатан туран, солкуобай кууруна хамсырыттан уонна

тэрилтэлэр үбү киллэриилэрин түмүгэр. Ньиэп сыаната үрдээн харгына тубуста.

"ЯТЭК" - хонтуролга

"Биһиги, кылаабынайа, "ЯТЭК" хампааньна монтуруулаах уонна үлэни атахтаахтаах буоллар үчүгэй этэ" - диэтэ Ил Дархан, - Биһиги быһыыны-майгыны хонтуроллуубут. Хотугу улуустарга газаконденсаты тизийини кэтээн көрөбүт". Егор Борисов өрөспүүбүлүкэ бырабыыталыстыбата хампааньна иннигэр иэскэ эбэһээтэлиэтибэн сүрүннүүрүгэр соруудахтаата. Санатан эттэххэ, тэрилтэ холуобунай дьыалата көрүмүлэрэ саҕаламмыт. "ЯТЭК" өрөспүүбүлүкэни гааһынан хааччылар сүрүн уонна соботох хампааньна.

Егор Борисов этэринэн өрөспүүбүлүкэ Сбербааны уонна ВТБ-ны, тэрилтэ кредитордарын кытары, сибээһи өрүү тутан олорор. Ил Дархан премьер-министир Дмитрий Медведевкэ, РФ энергетикэ минис-

тристибэтигэр мань федеральнай таһымга хонтуролга тутарга көрдөспүтүн эттэ.

Федеральнай бырабыыталыстыба сана тутулугар Егор Борисов Ил Түмэн учурата суох пленарнай мунньагар түгү этэрэрин биһигинэрэ, федеральнай салаатаны кытары биридэ өйдөһөн, өйөһөн үлэтиилэрин сырдатта. Суруналыстар Саха сирин баһылыга үлэтигэр уурайарын туһунан сир-сир аайы интернет ситимнэригэр тарбанырын, кырдыгынан дуу, самыытын дуу туһунан ыйыппытарыгар, Егор Афанасьевич "бу манньк сымыйа сурабы тарбанааччылар Сахабыт сиригэр быһыыны-майгыны уустуурда сатыыллар. Үлэтигэр уурайан барар түгэмэр эһиэхэ бастакынан иһитэриэм диэтэ" Егор Борисов.

(СИА матырыйалларын таһаарыыта А. АММОСОВА).

Редакция почтатыттан

Пионер күнүгэр

Пионерия күнүгэр Тиит Эбэһэ култуура киинигэр үөрэх-били аргыстаах, ырыа-үнкүү кэһиһээх П.С.Скрябин аатынан 1 Дьөппөн орто оскуолатын төрдүс кылааһын үөрэнээччилэрэ, төрөппүттэрэ олохтоохторго дьоро кэһиһиин бэлэктээһинэр.

Өрөспүүбүлүкэтээһи "Өбүгэ үгэһин утума" научнай-чинчийгэр кэмпириэсийэ иһинэн ыйытылыбыт олонхоһут оболор куонкурустарын бастакы истипэһинээх лауреаттара "Саһарба" фольклорнай бөлөх, ылбаһы ырыатынан "Чемчүүк саас", "Бриллиантовые нотки" куонкурустарга кыттан иккис истипэһинээх лауреат аатын ылбыт үөрэх туйуна Козловская Тоня кыттан үөртүлэр. "Аныгы" "Матрешкалар" үнкүүлэрэ астыннарда. Хачыкаакка ыйытылыбыт "Дьуэ кэргэһинэн үнкүүлүүбүт" куонкурус дипломаннара Мария Адамова үс кыргыттарынан - Анжелалыын, Амелиялыын, Кристиналыын - үнкүүлээн сөхтөрдүлэр. Амарак аба Егор Кузьмин ырыата дуорайда. Манна өрөспүүбүлүкэтээһи "Сарданалаах аартык", "Көмүс дорбоон", "Дьүрүскэн куолас", "Чемчүүк саас" куонкурустар лауреаттарын "Чоруй" фольклорнай бөлөх кыргыттарын толоруута олус бэрт буола.

Кылааспыт оболоро төрөппүттэринэн кэнсиэртэрин оһуоккайынан түмүктээһинэр. Оһуоккайы кыһахтаах куоластаах Эрик Егоров, хомой тылаах Амелия Яковлева, эһиэхэ эрэлэ Тоня Козловская таһаардылар. Оболорун кытта өрөспүүбүлүкэтээһи "Күн эргийэр" оһуоккай күрэһин лауреата Захаров Никита Ильяич, Миһиттэ аатынан оһуоккай улахан күрэһин кыһаһылааба, кылаас салайааччыта Надежда Михайловна Маркова кытыннылар. Маладьаастар. Махта!

Анастасия МОРДОВСКАЯ, биһиги общ. корр.

Новосибирская, НКО форумугар

Ыам ыйын 10-12 күннэригэр Новосибирская куоракка Сибир уонна Улук Илин социальнай уонна култуура бырайыактары НКО РФ президиумун граннарын ылбытыгар улахан форум буола. Манна Саха сириттэн 20 киһи кытынна, ол иһигэр "Өхтөм" истипэһи, кырааһы үөртүгэр общественнай тэрилтэ салайааччыта А.М. Анисимова, Антонина Михайловна бу улахан түмсүү туһунан хайыалпыт ааһааччыларыгар кэһии түһэригэр көрдөстүм:

- Форумга биһиги общественнай тэрилтэлэригэр бэрэстэбинэтигэр Саха Өрөспүүбүлүкэтин гражданскай көбүлээһиннэргэ институт министир Анатолий Бравин уонна НКО салаастыгар начальнигы Татьяна Глушкова салаһан идэһэ сырыттылар. Форум кэһи хабараннаахтык, олус тэрэһиннээхтик үлэстэ. Биһиги үлэтигэр сыһыаннаабы эбэтэр биһиги, көрдүбүт, биһиги идэлээхтэригэр кытары опыта аһастабыт. Биһиги, президент гранын ылбытыгар, аһаан бырайыактары миэстэтигэр олоххо киллэрингэ, олор көдүүстээх буолууларын ситиһингэ, олохтоох былаас уорганнарыгар кытары үлэтигэр аһааһа тэрэһиннэр буолулар. Форумга Россия президиумун болсумучулаах бэрэстэбинэтэ Владимир Солодов уонна президент граннарыгар Фонда генеральнай дириэктэрэ Илья Чукалин кытынна.

Кылаабынайа, президент гранна кыһаһылааһан хааччыстыба уонна аһаан дьолун түһүтүрү ирдийэ. Уопастыба, былаас уорганнара сонуннары кэһини сырдатар средстволор биһиги үлэтигэр социальнай көдүүһүн уонна бигэ туруктаах буолуутун ирдийэ.

Манньк маастар-кылаастар, тэрэһиннэр үлэ көдүүстээх буоларыгар, кинилэр чюлукандык былааннаһырга, кэһин ырытан итэһиһи быһаары, үчүгэй өрүттэри бэһиһиригэр көмөлөһөмөр. Бу барыта кэмнээһиэхэ суох общественнай тэрилтэлэр үлэлэрэ түспүрүгэр олук ууар.

Киһи кэрэхсээх үлэ опытын биһиги Омскай, Иркутскай общественниктарыттан билиһитиб. Кинилэргэ баһылыктара, губернатордара олус бэркэ көмөлөһөмөр эбит. 10-нуу мөл. солкуобай суумалаах бырайыактары көмүскээн туризмга, холобур, элбэх харчыны тардыгыттар. Бу манньк бы-

лаас уорганнарын өйөбүлүнэн социальнай хайыскалаах, суолтаах тэрилтэлэр НКО-лартан үүнэн тахсалара кэрэхсээр. Бырайыагы онгорууга, ону олоххо киллэрингэ грамотнай сыһыанынан, экономическай өтүгүн бөрө тэрилтэлэринэргэ тирэһиригэр общественнай тэрилтэлэр араас субсидияны ылан туһаныахтарын, штаттаныахтарын, хамнаска фондалааһахтарын сеп. "Бырайыак салайааччыта бухгалтерскай учуот уонна нолуоктар туһунан куу билиэхтээһи?" дьэн президент граннарыгар кылаабынай эксперт Павел Гомельский лекциятыгар президент гранын хас биридии солкуобайын туһаныаһа эппитинэс улахан, үбү хайдах көдүүс тахсарын курдук туһаныаһа наадатын өйдөөтүм. Кылаабынайа, НКО-ну куттаммакка тэрийиэххэ, кыра-кыра общественнай тэрилтэлэри биэр улахан сүрүн сылга-соруука түмэн үлэтиэххэ наада.

- Кэһиһиин иһин махта!

Людмила МОРДОВСКАЯ.

Историяны сэгэтэн

Саха биэр биллэр киһитэ, мецената

Ласпыт 2017 с. М.К. Аммосов аатынан ХИФУ А.Е. Кулаковскай институтун директора филологическай наука кандидатта А.Е.Кулаковскай хаан-уруу аймаһа, сэнэ А.Р. Кулаковскай эһитин урут бэчээттээһинтээх айымньыларын комментарийдаан айымньыларын иккис томун таһаартаран олохтон түүрээтэ. Бу кинигэ биһиги С.П. Барашковтыгар уонна төрдө II-с Дьөппөн сэнэ кинигэ, мецената, демократа, саха биэр биллэр кинигэ Василий Фомич Артамоновка А.Е. Кулаковскай анаабыт хоһооно уонна ити кинигэ сыһыаннаах комментарийдар табыстылар. Мин олохтон урут билбэт сийдэһиннээһин буолуппун улуунум хайыатын ааһааччыларын, чуолаан ыкса ыалларбыт II-с дьөппөннөр олохтоохторун кытта үлэстииһин баһардым.

В.Ф. Артамонов биһиги С.П. Барашковтыгэр доһоро, дэбээриннээ этэ. Кини 1905 с. "Сахалар союзтара" дьэн сахаларга улахан соботиэ буолбут, түмсүү дьыала актыыбынай кыттылааба. Саха биллэр дьоннорун В.В. Никифоров, Г.В. Никифоров - Манньаптаах

улун биэр санаалаахтара, соратниктара этэ. Ыраахтааһы былааһа бу түмсүүнү сөбүлээбэтэ. 1906 с. тохсунньу 12 күнүгэр кинилэр лидердарын (түмсү дьоннорун) хаайталаабыта, ол иһигэр В.Ф.Артамоновы эмиз.

Историяттан биллэринэн Г.В. Никифоров, С.П. Барашков, А.Ф. Артамонов буоланнар Дьокуускай куоракка пансионнаах Илин Хаҥалас улуунун дьадаҥыларын оболоро үөрэнээһинигэр бэйэлэрин үптэринэн оскуола дьэтин туттарбытара. 1917 с. Бодой-бодой учууталыы олон доһордоһо А.Е. Кулаковскай сүрүбүт ыстатыйатыгар (бэчээт-тэмэтэх) Манньаптаах уола Никифоров Г.В. биэр мөлүһүн капиталлаах, онтон Барашковтаах Артамонов 150-200 тыһ. капиталлаахтар дьэтибэ баар.

Бу сана тахсыбыт кинигэ В.Ф. Артамонов кэргэһин Мария Ивановна Артамонова куоракка баар олбуордаах дьэбээртэһин (Набережная уонна Глухой переулокка) дьэбизэрэлэрин көрдөһөн кининэн суруйтарбыт сайабылыаннаа баар эбит. Ону былаастар акаастаабыттар. В.Ф. Артамонов 1871 с. үс оһолоох эбит. Оһолоро Алексей, Дмитрий, Лариса дьэһинэр. 1923 с. Хар-

бинга өлбүт. Сэлик буолан, 52 сааһыгар. Новохарбинскай кладбищеһа харалыбыт. Повстанчествоһа туох да сыһыана суох. Үрүгүнэргэ да, кыһылларга да. Харбинга сэллэһин эмтэтээри эрэ барбыт быһылаах.

Биһиги С.П. Барашковтыгэр ииппит ийэтэ эмиз 1925 с. Тииттээххэ, Булуус Эбэтигэр, Чагдаһа уола түппүт хас да дьэтигэр биэр эмэ дьэһини бээрээһиннэр дьэн Корякин А.А. адвокатынан сайабылыаннаа суруйтаран көрдөһүтүн биэр да дьэһини бээрээтэхтэр. А.Е. Кулаковскай бу кэһини тахсыбыт кинигэтигэр "Василий Фомич Артамоновка" дьэн хоһооно эмиз киир сылдыар. Г.В. Никифоров, В.Ф. Артамонов уонна С.П. Барашков уобалас губернаторыгар оскуола пансионун 1917-18 с. үөрэх дьылыгар үлэһи киллэрэргэ мэкитилээһини суруктара эмиз баар. Онно Г.В. Никифоров 20 тыһ., В.Ф. Артамоновтаах С.П.Барашков 5 тыһ. солкуобай бээрээгэ эбэһиннээһинтээһи. II-с Дьөппөннө бу В.Ф. Артамонов аймахтара, сыдааннара баар буолуохтаахтар.

Гавриил ГЕРАСИМОВ.

Культура олозо

"Музейга биир түүн..."

Дээ, бу дьолун киэһэни алара этээскэ Покровской куоралпыт общественной олобор актыбынай кытааччыбыт, депутат, педагогическай үлэ бэтэрээнэ Г. А. Шишигина Ула Иохансен Германиятан ыыппыт билиилээх биир дойдутаахпыт, учуонай Гавриил Ксенофонов

"Ураанхай сахалар" кинигэтин бэлэх ыыппытынан экспозицияны билиһиннэрииттэн сабалаата. Истикит курдук, быйыл саас Гера Шишигина кыһынын аахха, Мариялаахха, бара сылдьан ити улахан учуонайга ыалдьыттаабытара, онно этнограф Покровской музейыгар сүгкэннээ-

Маннык ааттаах тэрээһин соторутаабыта Ханалаастаабы Г.В.Ксенофонов аатынан кыраайы үөрэтэр музейга буолан ааста. Уолсайынан, музейбыт саага дьизэлэнэн сонунтан сонун тэрээһиннэри ыытан дьон хото сылдьар, астына сынньанар, саканы билэргэ-көрөргө талаһар култуура киининэн буолан эрэрэ үөрдэр. Сырдыга, ырааһа, аныгылыы оһолуута киһи кутун-сүрүн тутар дойдута.

хэй бэлэби онорбута. Ула Иохансены кытары хас да сыллаабыта биһиги улуустаабы библэтиэкэбитигэр истинг көрсүһүү буолан турардаах. Онон, Ксенофоновпыт сылаас илиитинэн түппүт кинигэтин кэлэн көрүт.

Бу киэһэ музейбыт иһинэн бэрт сонун экскурсия буола. Дьоммут экспонаттары билиһиннэриини араас дыкти үһүйээннэри, буолбут түгэннэри ахтан, кэпсээн билиһин-

шественниктарыбыт Альбина уонна Анатолий Харлампьевтар суоруна тааһы эргитэн бурдук тардан былыргы олоху көрдөрдүлэр, худуһунуук Р.Т.Дмитриев Ханалас исторياتтан, библэтиэкэ үлэһитэ Л.Н.Колесова Аан дойду маннайы сэрйиитигэр ханалаастар кыттыларын, Георгиевский кириэс кавалердарын, соторутаабыта төрөөбүтэ 100 сылын туолбут суруйааччы, суруналыыс Георгий Борисов экспозицияларын, "Эркээни эдэр сааһа" норуодунай ансамбыл салайааччыта В.Е.Романова ырыаһыт Людмила Зыкинаһын билсипит түгэннэригэр кэпсээннэрэ эмиэ кэрэхсэтилэр.

Харанарыта Судаарыстыбанас саалатыгар Ксенофоновтар тустарынан "Ытык дабаты" киинэ көрдүбүт. Итини сэргэ манна коллекционердар киэн ис хоһоонноох

быыстапкалара тэрилиннэ. Дьон арааһы да мунньуунан дьарыктаналар эбит. Холобур, дьахталлар сэбиэтэрин актыбыскаата Октябрина Шипицына календариктары хомуйбут. Худуһунуук Галина Семёнова былыргы таһара мэтириэтэрин, кириэстэри дьонуттан илдьэ хааларбытын билиһиннэрдэ, онтон учуутал Яна Лукачевская фронтвик абатын докумуннарарынан сырдатта. Манна значоктар, туфелькалар, чуораанчыктар, оёо оонньуурдарын о.д.а. коллекцияларын астына көрдүбүт. Өссө бэртээхэй сүүйүүлэрдээх кирири билиэтинэн лотерея оонньонно. Сонун тэрээһиннэри ииникитин даһаны музейбытыгар күүтэбит.

Людмила АММОСОВА.

Бэлэмнээтэ: Раиса Сибирякова

Дизайн: Роман Данилов

САХА СИР

Халаантан эмсэҕэлээбиттэргэ көмө

КӨМӨ КЭЭМЭЙЭ
(хас биридди кинигэ)

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ РЕЗЕРВНЭЙ ФОНДАТЫТТАН:
(регионаабы уонна муниципальнай таһымнаах ыксаллаах быһыы-майгы үөскүүр түгэннэргэ)

ФЕДЕРАЛЬНАЙ РЕЗЕРВНЭЙ ФОНДАТТАН:
(федеральнай таһымнаах ыксаллаах быһыы-майгы үөскүүр түгэннэргэ)

Биридьэ бириллэр көмө

5 000 ₽

Биан-дуол сорохун сүтэригэ

10 000 ₽

Олохчу сүтэригэ

20 000 ₽

10 000 ₽

50 000 ₽

100 000 ₽

ТУГУ ГЫНЫАХХА

Хайтыскада Марияна Караганова түүһүтэ ULLIS MEDIA "Усть-Майский вестник" хаһыат

Биллэри

"Боевое братство" бүтүн арасмыйытаабы общественнай тэрилтэ Ханалаастаабы олохтоох салаата биһирлэринэн улууска олоһор интернационалист-бойууттары, бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрин, дойдутарга араас быстах быһаарсыылары туораты кыттылаахтарын бэс ыйын 2 күнүгэр сарсыарда 10 чааска улуус дьаһалтатын улахан мунууһагыгар саалатыгар булгуччу кэлэргитигэр ытырабыт.

Хагалас улууһунаабы байыаннай комиссар Н. ВЕСВАЛО.

Кылгастык

XXV-с экологической сүүрүү тэриллэр

Россия Эколог күнүн уонна Бүтүн Россиятаабы тулаһыар айылбаны харыстыыр күн чэрчитинэн Саха өрөспүүбүлүкэтин министрибэтэ араас тэрээһиннэри ыытыа.

Ол курдук бэс ыйын 2 күнүгэр Төхтүр нэһилиэгин Чаран дьон сиригэр үгэс буолбут "Туймаада - Эркээни" экологической сүүрүү буолуо. Бэлэтиэн эттэххэ, сүүрүү номуо XXV-с төгүлүн ыытылар. Быйылгы сүүрүү "Туймаада уонна Эркээни хочолорун, Сосуруу Ытык Хайа - саха омул төрүт сирдэрин кэрэ айылбатын кэнээри ыччарытыгар харыстыабын" дьин ыгырыынан салайтаран ыытылар.

Күрэххэ 10 саастарытан үһэ саастаах бары бабалаахтар кытаалар. Саастарынан бөлөхтөргө мистэ-лэспиттэр мэтээлинэн, грамотанан, кыайылаахтар бириһинэн наһараадалаһахтара. Маны таһынан анал бириистэр олохтоһуохтара.

Бу күн Дьоккуускай - Мохсоһомоох хайысханан мас-сыына суола ыраастанымыа дьин сүүрүү сүрүн тэрийээччэ СӨ Айылба харыстыбылны министрибэтэ иһитиннэрэр.

БЭИ. ИНФ.

Сахалы тыллаах "Ханалас" хаһыакка сурутун!

Сахалы тыллаах "Ханалас" хаһыакка сурутуу сибээс бары салааларыгар, редакцияга салгар.

Быйыл хаһыаты тарбатыга почта өнгөтө улааппытынан сурутуу сыаната бары хаһыаттарга, сурунаалларга, ол иһигэр биһиги "Ханаласпытыгар" үрдээтэ. Ол курдук, сыл аңарыгар сурутууга биридиэлээн дьонго - 596 солкуобай 38 харчы, үс ыйга - 263 солкуобай 19 харчы, тэрилтэлэргэ - сыл аңарыгар - 752 солкуобай 70 харчы буола.

Улуус, республика сонуннарын, Ханалас күннээби олоһун билиэхитин баһарар буолаһытына, хаһыаты сурутун.

Редакция.

Төрөөн таһааралчылар:
Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Бырабыыталыстыбата, "Саха
Өрөспүүбүлүкэтин Хагалас улууһун
Хагалас" ("Ханалас") хаһыатын
редакцията автономнай тэрилтэ.

Оһорон, бэчээтэти таһааралчы
"Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хагалас
улууһун "Ханалас" ("Ханалас")
хаһыатын редакцията"
автономнай тэрилтэ.

Кылгастык редактор А.Е. ЕГОРОВ
Телефон 43-3-32.

Хаһыат маассабай
информация туһунаа
сокуоннары тутуууу
хотуруолууу,
регистрациялыр
федеральнай сулуусуа
Саха Өрөспүүбү-
лүкэтиннээби управле-
ниятыгар 2015 сыл
озууну 13 күнүгэр
регистрациялаһыта.
Регистрацияны
нүөмэрэ
ПН № ТУ 14-0230.

Суруналыыстар телефоннара:
эспэтииттэр секретарь Людмила Аммосова - 43-7-04,
Ольга Гермогенова,
Мария Константинова - 43-8-63, бухгалтерия - 43-9-32 (факс).

"СР Ханалас улууһун "Ханалас" ("Ханалас") хаһыатын редакцията"
АУ типографиятыгар бэчээттэнэ. Покровский, Николаев уул., 4 №-ро.

Атордар суруктарыгар этилэр сакка хаһыат да хаһыат тутуууу
позицияны кытта сеп түбүгү буолбатах.
Маннык бэлэстээх матырыйаллар реклама бырабыытар олоһунан
бэчээттэнэлэр. Реклама ис хоһоону иһин эппиттэни
рекламаны биһирээччи сүгөр.

Хаһыат сахалы, нууччалы
оптукорууһунаа уонна
бэчээтэти таһаар.
Оффсеттэй бэчээт.
Кээһиэ - 16 л.
Нүөмэр бэчээтэти бэчээт
график баһылыгынан 16.00.
Бэчээтэти бэчээтэти - 15.30.
Тараһа 460 экз.
Сахалык нүөмэр - 37.

Редакция, бэчээтэти
оһорон таһааралчы,
типография
ладарыстыра:

678000,
Саха Республиката,
Покровский куорат,
Николаев уул., 4 №-ро

Хаһыат нүөмэригэр дьуһуруууу - Л. АММОСОВА.

"Коллекция эйгэтэ" тэрээһиннэ

2

Дьэдьэн барыанньата барахсан...

3

"Быраһаай, оскуола..."

4

Хаһыакка сүрүтүү ый ахсын ыһтыллар

Биһиги иннаскспит Р0063

E-mail: gaz_han@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинин 7 күнүттэн тахсар. Атымыа көмүс сыананан

6+

2018 сыл ыам ыйын 29 күнэ, оптуорунньук

ХАҢАЛАС

Информационнай-аналитическай хаһыат

Сонуннар

Оҕолорго анаан

Бастакы Дьөппөн библиотиз-кэтэ ыччаттарга, оҕолорго анаан историяны кэрэхсэтэр араас тэрээһиннэри тийгин быспакка ыһтар, ордук Ийэ дойдута тапта-лы, оҕолор ааспыт көлүөнэ дьонно ытыктабылы интэр тэрээһиннэри.

Ол курдук быйыл саас кыра кылаас үөрэнээччилэригэр, оннообор оҕо саадын кырачааннарыгар Аба дойду Улуу сэриитин, фашизм, Ленинград блокадатын, саамы улахан кыайылар, пааматын-ныыктар, Сталин тустарынан би-лиһиннэрдэбит.

Любовь СКРЯБИНА. Тийт Эбэ сэл.

Ыччаттар көмөлөрө

Өрөбүлгэ Өктөм нэһилиэгин ыччатын сэмэтин уонна дьаһал-татын көбүлээһиннэринэн хаалаан уутун содуун туоратыыга Мох-собоомоох ыччатын бөлөҕө кэлэн уулуссалары ыраастааһынга, бөбү-сыһы хомуйууга көмөлөһөн бардылар.

Ыччаттар соборото ийэлэргэ, нэһилиэк кырдыабыс ыалларыгар эмиэ көмөлөстүлэр. Бары да бөбө-таба, күүстээх-уохтаах дьон кэлэн улахан үлэни ыһтылар. Олохтоох-тор ааттарыттан кинилэргэ уонна Иванчак Николай Дмитриевичка барба махтабытын тирээрдэбит.

С. РОМАНОВА, ыччат сэмэтин салайааччыта.

Бырайыактар финалга аастылар

Саха сириттэн түөрт куорат - Покровская, Ньурба, Өлүкүмэ уонна Бүлүү Бүтүн Россиятаабы аччыгый куораттар уонна историческай сэмэтиннэлэр куонку-рустарын финалыгар аастылар. Куонкурус бириннэ 30 мөл. сол-куобайтан 50 мөлүгүнэн тийэр.

Бүлүү "Добродоһуу паарката" бырайыагынан кыттар (Семен Ники-форов, "Архиграф"), Өлүкүмэ бы-райыага "Исторический парк "Спас-ское селение" (Гаврил Давыдов, "Союз Проект" архитектордара) дьэ, Ньурба "С. Васильев аат. ку-туура уонна сыннаһан паарката" бырайыактаах кытталлар. Оттон По-кровская куорат "Куорат пааркатын сирин-уотун тупсарыы" (Роман Лу-кин уонна "Якутагропромпроект" архитектордара) бырайыагы куон-куруска ыһыпта.

Өскөтүн кыайылаах табыстах-тарына Бүлүү куората 50 мөл. солк. грант ыһыан сеп, оттон атыттар 30 мөл. солк. тийэр. СӨ Олох-дьаһах хомунаалынай хаһаайыстыбатын министриэтибэтэ иһитиннэрбитин-эн, федеральнай өйбүлүү ыһыга хас биридди категорияга бири-миэстэ, быһа холоон, 15-тии бы-райыак киирсэр.

Салаапкаларын сыаналааһынга сүрүн критерийинэн гражданны уонна общественноһы кытыннарыы буолар, бырайыак төһө туһалааба, үп өттүнэн көдүүстээбэ учуотпа-нар.

БИҢИГИ КОРР.

И.М.Шадрин төрөөбүтэ 260 сылыгар

Хаҥалас сирин биричүлүү бэрэстэбинэтэ, 5 Малдыабар нэһилиэгин кинээһэ, прогрессивнай өйдөөх-санаалаах, сахалартан бири бастакынан Арасыйыа ыраахтаабыларыгар хотугу дойдутун олохтоохторун интэриэһин көмүскүү, судаарыстыбаннаһын, быраабын туруорса үстэ сылдыбыт Илья Максимович Шадрин төрөөбүтэ 260 сылынан тэриллибит өрөспүүбүлүкэтээҥи кэмистиэт көһө сылдыар мунньага сэрэдэбэ Покровскайга буолан ааста. Манна Ил Түмэн бэрэссэдээтэлэ Александр Жирков, бастакы солб., үбүлүүйү тэрийэр кэмистиэт салайааччыта Анатолий Добрянцев, эппиэттээх министиэристибэлэр бэрэстэбинэтлэрэ, учуонайдар, Илья Шадрин аймактара, улуус, Покровскай куорат, нэһиликтэр баһылыктара, кыраайы үөрэтээччилэр сырыттылар.

Билэргит курдук, Ил Түмэн са-лайааччыта А.Н.Жирков 2017 сыл тохсунньу 18 күнүгэр И.М.Шадрин өрөспүүбүлүкэтэ сүдү оруолун бэ-лиэтээн, кини үтүө аатын норуоттар төнүннэригэр төрөөбүтэ 260 сылы-нан улахан тэрээһини ыһтарга, үлэ-тин, олохун чинчийини салгыырга, аатын үйэтитиэҥ дьаһала тахсыбыта. Салгыы үлэни сүрүннүүр кэмистиэт тэ-риллибитэ, былаан торумнамыта, бу үлэ сүннүүнэн үс муньах буолта. Би-риэмэ бардар баран иһэринэн бу Покровскайга ыһтылыбыт муньах-ха былаан сүннүүнэн тох үлэ быһач-чы баран эрэрин, тох кыама илигин дьүүлэһии буола.

Илья Шадрин туһунан биһиги су-руйбуппут үс сытан орто, ол иһин биһилиннэрэр барбалпын - үйэлэргэ умнууга сылдыбыт Хаҥалас чулуу бэрэстэбинэтэин бэлэ күнүн көрсө тох былаан торумнамытын эмиэ балаача сырдатан турабыт. Бу мун-няхха кэспэтии быһаччы буола.

Дэ, тох үлэ барарый?

Бастатан туран, сырдатыйы, бу дьонун киһи олохун, үлэтин биһилин-

нэрии барар. "Агдааы" дьэ дириг ис хоһоонноох, историческай кэр-диис кэми биһилиннэрэр кинигэни эдьийди-балыс Галина Шадрина уон-

Ылдыаа Саадырыны үйэтитэн

на Юлия Дьячкова (Шадрина) бэлэ-нээн таһаардылар. Билигин архыып докумуоннарыгар олобуран кини тус олохтор, общественной үлэтигэр аналлаах кинигэ тахсыахтаах. Алек-сандар Жирков кинигэ сүрүн үбүлээһинин Ил Түмэн үйүнэрин туһунан иһитиннэрдэ. Хомуйан таһа-рааччы Галина Шадрина киһи кэрэх-сиэх докумуоннары Ил Түмэн көмөтүнэн Санкт-Петербурга баран (иккиһин сырыыта, Иркутскайга эмиэ үлэлээбитэ) архыыпка командиров-каба сыдыан булалтаабытын А.А.До-брянцев эттэ.

Өрөспүүбүлүкэ таһымнаах ула-хан тэрээһини көрсө былаан быһы-тыннан Хаҥалас Сиинэ сэмэтиннэтигэр Илья Шадрин туттарбыт Воскресен-скай таһаар дьэтин саҕатан ситэри туттарыы буолар. Дьэ кендөйө бүтэн ис үлэтэ хаалбытын туһунан А.А. Добрянцев, Сиинэ дьаһалатын

баһылыга А.М.Шадрин, таһаар үлэһитэ игумен Никон иһитиннэрдил-эр. Таптаба, Аммаба идьилибит таһаар дьэтин куулпалын, тэбири-нэрин төннөртөрүүгэ үлэ ситэ ыһтыла-ла илигэ бэлиэтэнэ. Таһаар дьэиэтэ балаан ыһын саҕатыгар ситэри онһулан арыллыта буолуохтаах дьэ сөрүк турда. Итини сэргэ бу тэ-рээһин чэрчитинэн И.М.Шадринга өйдөбүннүк сэргэ Сиинэ туруо-руллуохтаах (маһа булуунан, уус үлэ-лиирэ быһаарылан турар).

Покровскай куоракка биһи-лээх бири дойдулаахыт Илья Ша-дрин биоһа туруоруллуохтаах. Үлэ барар (эскиз онһулан, скульптор үлэтэ быһаарылан, бюст Улан-Удэ сааастанылан турар). Манна Ил Түмэн дьэ депутатпыт А.З.Мамедов көмөнү онһуохтааба, үлэ баран эрэрэ этилинэ. Дьоккуускайга театрга испэктээкил туруоруллара

былаанга баар даһаны, үлэ тэрилэ илигинэн култуураба уонна духобу-наска министиэристибэ салаатата сэ-мэбэ тардылынна, быһаара охсор-гар, бэлэмнииргэ сорууда кытаанах буола. Маны сэргэ улуус бири ос-куолатыгар И.М.Шадрин аатын интэриэһэ былаан быһытынан үлэ ыһтыллыахтааба онһуттан хамсыы илигэ бэлиэтэнэ, бэс ыһын 10 күнүгэр дьэри быһаара охсорго этии киирдэ. Аны тэрээһиннэр түмүктэри-нэн сэттинни ыга Дьоккуускайга уон-на Покровскайга общественность муньахтара ыһтыллыахтаабар эмиэ тэрээһин үлэ түргэтирэ этилинэ. Онон бэрт быһаччы хоруйдары, дьаһаллары ирдир дьонун муньах буола. Бириэмэ ыһым - от үлэтин ин-нинэ сүрүн үлэ барыахтаах дьэ со-рук туруорулуна.

Людмила АММОСОВА.

Тыа хаһаайыстыбатыгар

Биэс сыллаах былааны торумнаатылар

Тыа хаһаайыстыбатын департаме-нын салайааччыта С.С.Андреев мун-нябы иилээн-сабалаан ыһта. Хаһаайыстыба салайааччылары инни-кигин, кэлэр биэс сыла үлэни-хам-наһы хайдах былаанныларын кэп-сэтиилэр, сүбэлэстилэр.

Бастакынан тыы, "Бөрө сыгы собуота" ХЭТ дириэктэрэ А.В. Павлов ыла:

- Биһиги хаһаайыстыбабытыгар сүөһүбүт төбөтүн ахсаана эбиллэ ту-рар, ол курдук 921 төбө, 268 ныйрэй төрөөтө, өссө 50-ча ынах төрүүбэ. Онон, ыччат сүөһүнү кыайан батар-

бат кыһалбата буолаары турар. Быйылгы сыла 200 төбө Ка-мыкыттан боруода сүөһүгэ хотон наада. 2019 сыла ыччат сүөһүгэ 250 төбөбө анаан типовой хотон тутуутун былаанныбыт. Быйылгы халаан уута арыыбытын ыла, онот үүнэр иһи. Ааспыт кыстык курдук от тийбэт кыһалбата кыһарыйбата буоллар. Бааһына туһунан этэр буолаха, 500 га изнээх сир өссө 550 -га дьэри кэнэтигэр суоттаныбыт. Итини сэргэ, бири уонна элбэх сыллаах үүнээһини ыһарга былаанныбыт. Манна саамай кыһалбабытын күрөө тутуута буо-

лар. Былырын уонча килэмэтир ус-талаах күрүөнү тутуппупут, быйыл ити үлэни салгыыбыт. Кэлэр сыла үүнүүнү хомуйар комбайн атыы-лаһарга былааннабыт. Итини сэргэ, сыгы базаларын тутууга, уларытан онһурууга 2018-2022 сс. үлэлэһиэх-пит, -дизн чопчуук уонна чуолкайдык биэс сыллаах былаанын биһиннэрдэ. Тыа хаһаайыстыбатыгар быһаччы үлэ-ли сылдыар дьоннор кыһалбалара уонна былааннара барыта, манна маарыынныр хайысхалаах буола. Маны сэргэ, былааны биһилиннэри-гэ I Дьеппентен "Самартай" ТХПК сал. Е.В.Аммосов үт-эт, ону сэргэ буруот аһытан бородуксуяларын онһору-батарыы, тутула турар идэһини астыыр сыах, буруот аһын харайар манһаһай туһунан үлэни-хамнаһы кэспэти, Мохсобоомоох-тобу "Хаҥалас-Ас" ТХПК толорооч-чу дириэктэрэ В.И.Иванов,сүрүн үүккэ-эккэ хайысхаларын таһынан, балыгы астааһынга, сир аһын хо-муйан бородуксуяа онһорууга са-наатын үлэһиннэ , Төхүртэн "Хас-сык" ТХПК салайааччытын солбуйаач-чыта А.В.Осипов, уу халаанын соду-лун, кыстык ыараханньа ааспытын, мэччирэн сирэ суобун, инники

Быйылгы кыстык тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар, этэргэ дьыы хаһаанньаабаар да уустуктук уонна ыараханньа ааста. Урукку дьылларга от тийбэтэ дьэ суох буолара. Улууспут баһылыга Г.Ю.Алексеев быһаччы соруудабынан, бары тэриллиэх улахан хаһаайыстыбалар салайааччыларын түмэн, ыам ыйын 24 күнүгэр улуус дьаһалатын аактабай салаатыгар муньах ыһтылынна.

Түмүккэ, тыа хаһаайыстыбатын де-партаменын салайааччыта Сергей Ан-дреев "Бары былааннары билсэн ба-ран, кэлэр биэс сыллаах үлэбэ төһө хорообор муостаабы, сыспай сизлээх сыгыны иитиини, туораах-таах култуураны үүннэригэр төһө изн-нээх бааһыналары онһорууну, күрүөнү-хаһааны онһостору, хотон-нор тутууларын торумнууру, тох тиз-хинньикэ ыһтыллыахтаабын барытын аабынан-суоттанан, анаа улуус таһы-наах бырагыраама онһулуох-таабын" туһунан эттэ.

Хас биридии тэриллиэх хаһаайыстыба табыгастаахтык онһо-тон-дьаһанан, дьаныардаахтык үлэ-лээн-хамсаан, онһорон таһаарар бо-родууксуятын үкэстэн, дохуотун эл-бэтигэр туһуланыхтаах сорууга то-румнанна.

Уйбаан УЙГУУРАП, ааптар хаартыскага түһэриитэ.

Эһигини хайаах хааччылар?

Такси, такси...

Үйэ уларыан таксинан айанныыр олохпун күннээби көстүүтэ буола. Мин быйыл кыһын кыһалдаах буолан Покровская уонна Дьоккуускай куорат икки ардыгар элбэхтэ айаннаатым, онон такси туһунан саас-сааһынан ырытан көрүүм.

Дэ, такси дэ. Такси да араастаах. Автовокзалтан айанныыр таксилар "Истана", ону кытта чаас иһинэн "көтүтэн" идьэр олохтоох массыыналар бааллар. Итиннэ таһынан индрайвер уонна Хаҥалас улуунун тутууга суох суоппараара ("Независимые водители Хаҥаласского улуса") холбоһуктар үлэһиллэр. "Тутууга суохтар" төлөпүнүнэн болдьоһон баран дьыбыттан көлөн ылааһар, тийиэхтээх сиргэр тиздэллэр. Таксилар сыаналара эмиз араас. "Истана" 150, автовокзалтан айанныыр такси 200, онтон атына 300 солкубай. Оттон айана өссө улахан араастаһылаах. "Истана" кириэн баран миэстэ туолуор дьылы күтүбүн, ону таһынан сорох массыынага айанныыты харыстыыр кура суох буолар. Оттон аадырыстан ылан тийиэхтээх сиргэр тиздээр таксилар, мин санаабар, сыаналарын боруостуур курдуктар. Болдьоспут бириэмэлэригэр хойутаабакка көлөн ылааһар, массыыналар ыраас, сылаас, тып-тап курдук. Айаннара сыдаа. Онон мин түргэн сырыылаах, миэстэтигэр киһи балаһыанньатын өйдүүр, Хаҥалас улуунун тутууга суох суоппараарын талбытым.

Дэ, ити курдук айанныы сыдаан суоппараары кытта кэспэтиб. Киһи араас, кэспээннэрэ да атын-атын. Үгүстэрин аатарын ыйыппатах буолан хайдах баарынан ытыам.

Урууга олохтохтор ыраатта. Оскуоланы бүтэрбэр суоппар быраабыгар тутарбытым. Быраактыка өтүнэн ааһан баран быраабыланы кыайбакка үчүгэйдик бэлэмнэнэн баран экзамены иккитээн тутарбытым. Кэлин бэйэм ИП үлэли сыдыбытым, хамнаһа кыра буолан уурайбытым. Билигин Дьоккуускайга "индрайвердыбын". Ол иһин сарсыарда аайы Покровскаятан айанныырбар дьону хомуйабын. Кизһэ төннөрбөр Дьоккуускайтан Покровскаяга дьылы киһи баар буолабына идьэбин. Бу үлэбинэн (индрайвер) билингити олоххо тийинэн олоһор харчыбын булабын, - диір эдэр киһи.

Тутууга суох суоппараар холбоһуктара бэйэлэрин икки ардыгар туһунан быраабылаахтар. Айаннаан тийэн баран уочараттылар. Бэйэлэрин икки ардыгар сангар сибээстээхтэр. Онон уочараттарын тутуһаллар. Чаастара туолууттар дьону хомуйабын. Бөлөх туспа сыйтаах, "Пассажиры Покровск-Якутск" дьин ватсаптаах. Онон таксист аата-суола, төлөпүнэ ыйылар буолан болдьоһорго табыгастаах. Оттон төннөрбөр алдаска бириэмэбин кыайан аттарбакка массыынабыттан хаалар туруктаах буолаахына, суоппар атын массыыналаах киһиэхэ этэр. Онон син-биир ким эмэ эйигин хайаан да ылар. Ити суруулуубатах сокуон. Өссө биір суруулуубатах быраабыла - айан киһитигэр ытыктабылаахтык сыһыаннаһы. Кырдыас, ыарыһах дьону төһө кыалларынан үчүгэйдик олоһон баран курдарын баамыттарын бэрэ-бээркэлилэр.

Салгы суоппар уолаттар кэспээннэрин иттибиз.

АНАТОЛИЙ:

Мин бэйэм үлэстэпим. Тэриэтэ үлэлибин. Сыннаһан күннэрбэр таксилыбын. Үөрэн хаалбылпын быһылаах. Массыына, көрөрүт курдук, сэтэ миэстэлээх. Сааһынан ханна баһарар баран кэлиэхпин сөп. Холбоур, кыһын "Өлүөнэ очуостарыгар" сыдыабын. Сайын сир астыы Аммаба да баран кэлиэхпин сөп. Айылбаба тахсарга, Дьоккуускайга даһаны бөлөбүнэн сыдыарга себүлэһэбин. Манньык "таксилыырбар" үөрэнэн хаалбылпын быһылаах. Үчүгэйдик дьин, бөлөхтү иһигэр сүбээн, кэспээн, себүлэһэн үлэлибиз. Оттон уонна дьонго кыра да буоллар өнө онорор буоллабыт, - диэтэ.

ЕГОР:

Мин массыынанан сүүрдүбүтүм ыраатта. Таксилаан аһаһын булуһабын, олоһорбун иттибим. Кизһэ хараһага айанныыр сэрэхтээх. Ордук бириэмэтэ хойут буолабына хараһаны кыһаһаһарга хараһын сыһаан үлүктүөхүн да сөп. Кыра оһону тиздээр сэрэхтээх.

Билигин бу бөлөхтүгэр баар быраабыланы бары тутуһабыт. Оттон айан-га массыынан туран хаалар түбэлтэтигэр билэр киһигин эбэтэр анал сулууспаны ыһырабын. Суола араас тахсар буолаба. Ол иһин бастаан айаннаан иһэр дьонгун массыына ыһыран ытан эр баран онгостоубун. Онон бөлөхтү дьонго бэйэ-бэйэтигэр көмөлөһөргө мадды бэлэмнэп, - диір.

Аатын элпэтэх уол:

Мин күнгө иккитэ Дьоккуускайга сыдыабын. Ол аата төттөрү-таары түгэри айанныыбын. Аны массыынанг уматытын ороскуотун эбэбин. Харчыта кыра курдук. Онон, бэйэбит толкуйдаан көрүт, - дьин санаатын тиздэтэ.

Көрөрүт курдук, такси да араастаах, дьон санаата да уратылаах. Оттон эһиги туһунан айанныгыты? Урукку курдук, онгубуһунан дуу, таксинан сырылаабыт дуу?

Такси, такси...

Мария КОНСТАНТИНОВА.

Ыам ыйын 8 күнүгэр Улахан Аан түмсүүлэрин иһинэн Саха сиригэр дьарыктаах буолуу сылыгар аналлаах "Коллекция эйгэтэ" тэрээһин буолан ааста. Манна "Айар ылык" литературнай түмсүүттэн Айна Олесова, "Көмүлүк" эбээлэр түмсүүлэриттэн Галина Решетникова, Раиса Артамонова, Вера Македонова, Татьяна Пудова, Любовь Апросимова, Марфа Алексеева, "Ситим" эдэр эбээлэр түмсүүлэриттэн Раиса Терентьева, Римма Черемкина, нэһилиэк общественной сэбиэттэн Парасковья Максимова, Альбина Трифонова, 2-с Малдыаар орто оскуолатын 3 кылааһын үөрэнээччилэрэ Ярик Алексеев, Женя Черемкин, "Кыымчаан" уһууаан иитээччилэрэ Светлана Кононова, Татьяна Голокова кытыннылар.

"Коллекция эйгэтэ" тэрээһиннэ

Тэрээһин меценат, урбааньыт, билиилээх харчыына коллекционер, Третьяковская галереяны төрүтэччи Павел Третьяков туһунан видео көрдөрөн билиһиннэрииттэн сааланна. "В мире нумизматики" дьин араас дьарыктар, коллекциялар, коллекционердар тустарынан киһигэ быыстапка тариллэнэ. Онтон олохтоох коллекционердарбыт биридилээн бэйэлэрин коллекцияларын туһунан кэспэтилэр, көрөөччүлэргэ сырдатылар.

"Кыымчаан" уһууаан иитээччи Светлана Кононова урукку киһилэр, киһи артыыстарын, куораттар, Аба дойдуга улуу сэринтин туһунан откытталары, Ленин мөтириэттээх значоктары уонна "Киндер-сюрприз" сакалаат оонньуурдарын мунньар эбит. Киһи откытталарын туһунан наһаа интэриһинэй билиһиннэри онордо. Улуу Кыайыны көрсө, оҕолорго, "Женщины-медики" - Герои Великой Отечественной войны" уонна "Герои Великой Отечественной войны" откытталарын кэспэти. Улахан дьонго сэбиэскэй кэмнээби киһилэр уонна артыыстар тустарынан откытталар интэриһинэй ылылар. Татьяна Голокова сыл символларын мунньар эбит. Киһиэхэ хас биридии символ араас көрүтэ баар.

"Көмүлүк" түмсүү салайааччыта, араас хабааннаах, ис хоһоонноох таайбаран, висторина бастың таайааччыта Вера Македонова ырыа ылыларын себүлүү буолан сыбаайба, үбүлүү ырыанньыктарын, сахалыы халаандаардары мунньарын

туһунан кэспэти. Онтон өр сыл нэһилиэккэ библиотеканын үлэстэбит Любовь Апросимова Аба дойдуга улуу сэринтэ ханнык былыргы куораттары, кыраайдары, республикалары таарыбытын туһунан уруһуйдаах 10 солкубайдаах харчылары коллекциялыыр эбит. Саамай саастаах коллекционер Раиса Артамонова хампыат суутун мунньар. Киһи 10 саастааһар аан бастаан куоракка кириэн баран уулуссага хампыат суута бөҕө сытарын көрөн икки сизбэ тобул толоору буолуор диэри үктүбүтүн, онтон ыла коллекциялыыр буолбутун туһунан олус истинник кэспэти. Хас да альбом туһуры бэйэ бэйэлэригэр хатылаһа оһуулаах суулар оҕо саас кэрэ кэмнэрин санаттылар. Очтотобу кэм ыраахан буолан кэспэти олус күндү, дьэрэкээн оһуулаах суутун да быраабылаах баарбылларын этэ диір. Оҕолорго эмиз бэйэлэрэ себүлүү дьарыктаах буолалларын баһарда. Онтон уруһуйдуур дьобураах Галина Решетникова сахалыы уонна ураты откытталары мунньар эбит, Татьяна Пудова - сахалыы иһит араһын, оттон Марфа Алексеева - урукку сэбиэскэй кэм харчыларын.

"Ситим" түмсүүттэн 2-с Малдыаар орто оскуолатын математика учуутала Раиса Терентьева эмиз интэриһинэй дьарыктаах. Киһи араас көрүтнээх испиэскэлэри, испиэскэлэр хааларын уонна атын дойдуга харчыларын мунньубут. Улахан испиэскэлэтин сабаалаан кэспэти испиэскэлэргэ тийиэ баар. Онтон саамай былыргы харчыта 1823 сыллаах, ки-

ниэхэ бэлэх быһыытынан биэрбиттэр. Римма Черемкина ийэ кыһа оһуруонан таба оһуулаах көбүөр тигэн бэлэхтээбит. Ону ситэрэн, көбүөрүн кытытыгар дүкээбил курдук араас өгнөөх тимэхтэри тикпит. Барыта 200-тэн тахса араас тимэх баар. Күн-түүн коллекция тимэхтэрэ эбиллэ тураллар.

Учуутал, нэһилиэк общественной сэбиэтин салайааччыта Парасковья Максимова араас быһыылаах, көрүтнээх, өгнөөх уруучкалар дьон болбомтогун тарта. 200-тэн тахса уруучкалары киһиэхэ Россия араас муннугуттан, тас дойдулартан кэһи быһыытынан бэлэхтээбиттэр. Коллекциятын Саха сирин, Россия, тас дойдулар уруучкалар дьин наарадаабыт. Балар эмиз бэйэ-бэйэлэригэр хатылаһматтар. Оҕолор олус интэриһиргээн көрдүлэр.

Биір дьикти дьарыктаах оҕонор Женя Черемкин буолар. Киһи күлүүс тылларын мунньар эбит. Кэлбит дьон бары олус сехтүлэр уонна олус ураты дьарыктаах дьин бэлэхтээтилэр. Бу дьикти дьарыгы Женя аҕата сабаалабыт уонна улааппытын кэһиэ уолугар тутарбыт. Билигин киһиэхэ 80-ча бэйэ-бэйэтигэр хатылаһмат күлүүс тылаах. Улаһыар дьир бу дьарыгы бырахпакка, өссө да элбэх күлүүһү мунньарыгар баһарабыт. Онтон Ярик Алексеев "Киндер-сюрприз" сакалаат оонньуурдарын үлүһүйүт.

Хас биридии киһи Саҥа дьылан туох эрэ кэрэни, алыптаабы кэтэһэр, бырааһынныгы Тымныы

Моруос оҕоньору кытта ситимниилэр. Ол курдук, "Айар ылык" литературнай түмсүүттэн Айна Олесова Тымныы оҕоньор уруһуйдаах саҥа дьылаабы откытталары уонна араас куонкурстарга ылаан-туойан, чабырбаһаан, араас тэрээһиннэргэ кытан бэлэх ылыт чороонорун мунньар эбит.

"Коллекция эйгэтэ" тэрээһин түмүгүнэн 6 анал аат ингэрилинэ. Ол курдук, "Бастың коллекция" Парасковья Максимова, "Саамай элбэх көрүтнээх коллекция" Галина Решетникова, "Ураты коллекция" Раиса Терентьева, "Урукку кэми санатар коллекция" Светлана Кононова, "Сахалы тыһынаах коллекция" Айна Олесова, "Бастың сабаалааччы" Женя Черемкин ылылар. Кыттыбыт дьонго барыларыгар махтал сурук туттарылына.

Бу курдук, нэһилиэкпит дьон ураты дьарыктаах эбиттэр. Киһилэр коллекцияларга сылан-сыла хангы турун дьин баҕа санаабытын этэбит. Тэрээһин түмүгэр Кыайы күнүн көрсө канзаши техниканан георгиевскай лизэнтэ онорууга маастар-кылаас буола, бары үөрэ-көтөн тарбастылар, махтал маанытын анаатылар.

Альбина ТРИФОНОВА,
Улахан Аан модельнай
библиотэикэтин үлэһитэ.

Римма ЧЕРЕМКИНА,
"Аан-Аартык"
култуура киһинин үлэһитэ.

Ньукуолун күн сайыны уруйдаан...

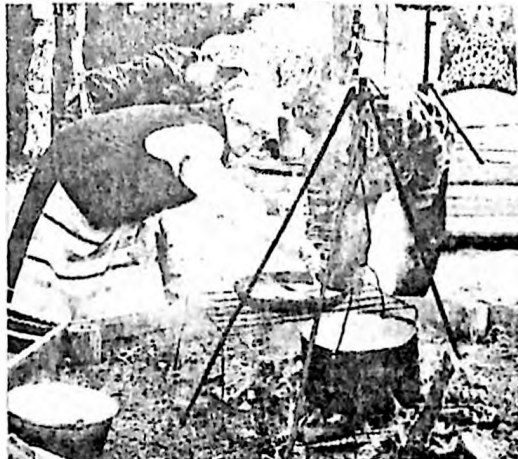
Сиинэбэ

Сиинэбэ Ньукуолун күнэ ыһахтыыр сиргэ баҕа санаа саламаттын баайытынан сааланна. Атыыр оһуу сизээн киллэрэн сэр-гэбэ баайдыбыт. Аал оһуулуун оттон айылбабыт тыллытын ытык киһиби Федора Семеновна Захарова уохтаах кымыһынан, арыылаах алааһынан күндүлээтэ, сизилэн сыт таһааран сайыммытын албаата. "Дьуруһуй" ансаамбыл кыттылаахтара арчылыыр оту буруолатан кэлбит дьону, түһүлгэни ыраастаатылар.

Сибэки тылларын курдук сырдык, ыраас кэспэти буола. Куһу үргээһингэ күрэххэ Турахова Валентина Руфовна кыайылаах табыста. Бу күн куст миһиэ бидиличчи буһарылына. "Реченька" ансаамбылытын салайан кэлбит Октябрина Егоровна Ефремова аһаҕас халаан аһыгар алаады астаата. Куст буһар, алаа-

ды минньигэс сыта түһүлгэни толорон, ону кытары саҥа тылман эрэр мутукча - эчи үчүгэйиэн!

Бу тэрээһингэ атыыр оһуулуун хороһор муостаахпыт элбин турдун дьин үүтүнэн сууһаһын сонун сизирин-туомун бэртээммит Ф.С.Захарова толордо. Араас күрэхтэр ытылынылар. Скандинавскай хаамынан дьарыктанааччыларбыт флешмоб көрдөрдүлэр. Дэ онтон куспут буһан сайыны көрсө тото-хана аһаан бырааһынныкытын астынан түмүктээтибит.

Лариса ЛЕВЕРЬЕВА.

Туруук Хайаба...

Ньукуола таһаратын күн иккис Дьеппен орто оскуолатын үлэһиттэрэ үлэни, сыһына-

лаңы тэһгэ дьүөрэлээн Туруук Хайа сирин уотун бэрээдэктээн, себүлүүһүн хомуйан кэллилэр. Манна улахан көмөнү олохтоох баһаарынай чаас уонна оҕо спортивнай оскуолатын филиалын үлэһиттэрэ онордулар.

Улахан Аанга...

Нэһилиэк дьаһалатын уонна "Көмүлүк" общественной түмсүү көбүлээһиннэринэн Улахан Аан олохтоохторо өрүһү өгөйөү үрдүк мырааннар урдугэр сайыны көрсөү үгэсэ кубулуйбут сыһылааны тэрийдилэр. Нэһилиэк эр бэртэрэ - сааһытар куст аһааннар кэлбит дьон куст минин, этин амсайдылар, алаады, күөрчэх даһаны баар буола.

Бу күн "Удьуор булчу" дьин бочуоттаах бэлиэни туттары буола. Бу үрдүк ааты Ивановтар дьыэ кэргэттэрэ ыла (былырыын Трофимовтар этилэр). Биллэн турар, бэртээхэй кэспэти, оһуокай тэрилинэ.

Билиги ОБЩ. КОРР.
матырылааһынан.

Сулууспаттан кэпсээн

Урукку өтүгэр ССРС кыраныссатын харабыллааһыныгар пограничнай чаастар кэккэлэригэр сулууспалаабыт, төрөөбүт дойдуларыгар ытык кэстэрин чистээхтик төлөөбүт, олохторун бири умуллубат сылларын хас биридин эр киһи истинник саныыр буолуохтаах. Түөрт уонтан тахса сылаабыта аармыйага сулууспалаабыт, сылдыбыт кэммэр буолан ааспыт бири долгутуулаах түгэн туһунан суруйарга сананым. Кыраныссаны харабыллааччылар (пограничниктар) 100-с сылаах үбүлүүдээх күннэринэн эээрэз-бин тээрээн тураммын, ээр саастарыгар аармыйага сулууспалаабыт үтөө сылларын санатарга холоноум.

Николай МАРТЫНОВ:

Дьэдьэн барыанньата барахсан...

Бир кизээ, кизээһэнги аһылык кэнниттэн хаһаарымаа киирэн, нус-хас буолан олодохтууна "Устуруйдааһан!" дьээн хамаанда кэлэ. Дьуһурунай эпписир устуруой иннигэр испиһэһинэн уонча киһини ааттаан баран, ол ааттаммыттарга "Бири чааһынан сөмүлүөт көтөр, аны чаас аңарынан бэлэм буолун!" дьээн биллэрэ. Ол ааттаммыттарга бири дойдулаабыт Мэнэ Хагалас оройуонун Өлөчөйүтэн сыдыар Попов Гриша баар буолан, тэриммитинэн барда, абыйах мал сыыстаабын үрүксээгэр уунна.

Бэйэбит дабыны чааспыттар Сахабыт сириттэн иккиһээх эрэ сыдыар буоламмыт, ону кытары уолум уһулуучу кенэ майгылаах, үтүс саҥата суох, кыра аайы ыгылыбайт, кизэ көбүстээх, күөс өттүнэн дабыны бөбө-таба, со-рох нуучча уолаттарыттан көрүгүнэн лаппа чорбойор уонна, ыкса доҕордоһуһу бэрдиһтэн, араасарбыт тирээн кэлбитигэр уйадыан ымыыт. Массынаба олоддуу хамаандата кэлэ. Мин уолун атаара таһырдьа тахсыстым. Оно Гриша массынаба киирээри туран: "Эн туум-баар барыанньа хаалардым. Ийэм ыппытын устуруйдаан сибээккэ бардым. Дьэ, ханна тээрэ-дэмэр. Эн этэнгэ сырыт!" дьээн ыган, нэһилэ саҥа таһаарда. Мин соботох саха хаалан ээр-биттэн хомойон уолбун сайыһа хааллым.

Утууох иннинэ туумбай иһигэр бири иит-тэрээх баанкаба дьэдьэн барыанньата тура-рын көрөмүн, Гриша ийэтэ барахсан, сулууспа-лыы сыдыар уолугар, ахтылбаннаах аһынан күндүэһэри, дьэдьэн хомуйан, үтүө санаатын ууран, албын, үөрэ-көтө баһылыка дьааһыгар укупутун санаан ылааммын, бэйэм ийэбин ахтан, өйүм-санаам барыта ыраах баар дойдулар, хаалбыт дьоммор тийдэ.

Сарсынгы күнүгэр, ас-үөл ыскалаатын сэ-биздэсизэ прапорщик Тереховы кытары ист-кы сыһыаннаах буоламмын, барыанньабын ииттэрэ аңардаах икки баанкаларга кутаталаан, бири баанкатын тас өттүн кумаабынан эрийэн, бороудукта ыскалаатыгар таһааран, улахан хо-лодильникка кисти уурдум. Иккис баанкалаах барыанньабын кэтэһиллээх Сэбизскэй Аар-мыйа уонна Муратаабы байыаннай күөстэр бырааһынныктарыгар набылыччы олорон сизэлит дии санаан, остолобуой иһигэр тураач-чы, түгүгү сулууспаба барааччылар эбии аһылыктарын угар холодильниктарыгар туруор-дум.

Ол кэннэ, нэдиэлэ курдук кэм ааста, күн аайы остолобуойга барыанньабын бэрэбиз-кэлэн көрөбүн.

Кэтэһиллээх күмүт дьэ буолла. Сарсыар-даангы аһылык иннигэр хаһаарыма иһигэр туохтан эрэ сүүрүү-көтүү, уолаттар тугу эрэ сипсизэн кэпсэтэллэриттэн дыктиргээн, туох буолбутун сураһааччы буолдум. Оноука: "Эн убайың "Аввакум" түгүгү дьуһурустубага пуоска туран баран, иһэ тобо баран изоляторга киирбит" дэтиилэр. Мин изоляторга түстүм уон-на көрүүдүгү Свирдловскай куораттан сыл-дыар ыстаарсай мотуруос Аввакумов Алеша уол хара киийээһин тастаах дүблөкатын бүрүнэн титирээти сыдыарынан, икки иилиһиринэн иһин туттан, кенэ уңуохтаах бэйэтэ нүксүчү түһэн, туалет дьикиттэн иһирэн көрүстүм. Быраат киһи буоларым быһыытынан, "убайың" дорусбуой-

тын ыйыпаласпыппар, "Туту эрэ сизэппин, аты-рабыыс буолум быһылаах, барым барыта тити-рэстиир!" дьээн хардарда. Ол кэннэ холодильни-гы көрөмүн, саҥа алайдым. Нэдиэлэ курдук холодильникка турбут барыанньа көбүрээби-тин көрөн соһуйдум. Ону түгүгү дьуһурусту-бага сылдыбыт уолаттар сизбитэр дии санаан, улаханник болгомтобор уурбатым.

Кизээ 17 чааска Сэбизскэй Аармыйа уон-на Муратаабы байыаннай күөстэр бырааһын-нык күннэрин бэлиттээн, Ленинскэй хоско лич-нэй састаап барыта мустан, үөрүүлээх чааһы аһы буолла. Бары эпписирдэр, прапорщик-тар, миһманнар, саллааттар, мотуруостар па-раднай формаларын кэтэн, сүргэлэрэ көтөбүлэн олоһолор. Арай эмискэ Ленинскэй хос аана аһылына, ону кытары иһигэр лии-тэрэ аңаара баанкалаах барыанньабын тулпу-тунан Украинаттан төртүтээх, фальшер прапо-рщик Будник киирэн, дакылаатын турааччы госу-дарственной кыраныссаны хонтуроолмаан аһаараччы пуун начальнигыттан көтүлүтэн, олорооччуларга туһаайан улахан куолаһынан: "Биһизэх "ЧП" буолла!" дьээн соһутта. Бары сагаларыттан матан, "Туох алдыархайа буо-лабай!" дьээн чуумпура түстүгэр. Будник кытаа-нах-кытааһаах сагалартаалаан салбы: "Бүгүн түгүн ыстаарсай мотуруос Аввакумов холодиль-никка турбут, боорту буолбут барыанньаны сизэн инфекционной балыһаба киирэр буолла" дьээн тимири куолаһынан: "Бүгүн ытыллыбыт санитар-нан эпидемиологическай экспертиза түмүгүнэн бу барыанньа боорту буолбут, куһаҥан бахтыа-рыһа үөскээбит. Сизбит киһи ырааханник ыла-дыан сөптөөх. Бу ким барыанньатай? Билинэ тардыт!" дьээн. Ким дабыны саңарбат, уу-чумлу. Бары устунан туох буоларын кэтээн олоһобут. Арай инники эрээккэ олоһоочу, Воронеж куо-раттан сыдыар Романов уол төбөтүн хайыһы-нан мин диэки көрдө уонна хараһын "Биһи!" дьэбитти иһинэн. Ол кэнниттэн аны уолаттар "буруйтан куотунардык тебелөрүн эргитэн мин диэки хайыстылар. Ыксаатым, "Хайдах буолуо-бабайың? Бахтыарылаах барыанньаны, киһини өлөрөр дьааты кистээн ууран турааччы-нан миһин онтордулар" дии санааммын барар-кэлэр сирбин булбака, дөйөн олордум, били-нэргэ тийдим. Ону истэн прапорщик Будник: "Барыанньабыттан ким сизспитэй? Эссе ба-рыанньа баар дуо? Баар буоларына аба!" дьээн ыкхайда. Буруйдаахпын билинэн "Мин ба-рыанньабыттан ким дабыны сизспэтэбэ, бы-рааһынныкка сизтээх этибит, ол иһин холо-дильникка ууран турбутум, атын барыанньа-м суох" дьээн тоһору эпикити бизээччи буолум. Прапорщик Будник итбэйбэтэхти: "Мизэх медпуунга киир сиздыаар. Кэпсэтэһит!" дьээн баран тахсан барда.

Дьэ бу кэннэ, бырааһынныктыгар настро-еияланан боттэбим. Медпуунга киирбиппэр киһим уордайан турда. Хата, үһүнүк мөхкөккө ыппытыгар үөрэ санаан, хаһаарымабар табыс-тым. Уолаттар ороннорун таһыгар, олоппосто-ругар олорон, кизээһэнги бырааһыннык аһын кэтэһэ таарыйа, мотуруос Аввакумов туохтан иһэ ыалдыбытын таһа сатаатылар, ис туохтан ыалдыһан сөптөөбүн туһунан ырыталлар. Уолат-таран хайалара эрэ: "Аввакум аны түгүн пуос-ка турумаары "сочукутур", сүрээдэдьэн би-

ричинэ булунар, дьуһурустубаттан куотуна сатыыра элбэх буолааччы", ким эрэ: "Аввакум пуоска сыдыан, тыһыныга хаарга олорон эмээһин тонорон, иһэ тобу барыт", үтүс киһи: "Катерынан ууга уста үөрэммит, атаһынан хаа-мыан, пуоска туруон баарбат" дьээн Авваку-мов чизинэйэ суохтуу сулууспаба сыһыан-наһарын ырытылар.

Ол айдааннаах түгэн кэнниттэн уонча күн аһар, барыанньа айдаана арыый убаарыйар. Мин уолаттарга ыскалаака кистээн турар барыанньаахпын этэммин, ким барыан-ньа сизэн баарарын туһунан ыйыталаһан көрөбүн дабыны, уолаттар буолумматтар, өссө өһүргэниэх курдуктар. Арай бири ерөбүл күн баанкалаах барыанньабын хаһаарымаа кил-лэрэн, остолобуойтан киллэп, нуоска ылан уолат-тарбын ыгырталаан көрдүм дабыны, ким да буо-луммат. Барыанньабын олоппос үрдүгэр ууран, кизэн сир диэки сыбарыта тардан баран, баанкам хаппабын арыйдым. Ону кытары сүрдээх миннигэс сыт мунубар бизрэд. Уолат-тар ачыктаабыт буоланнар эбитэ дуу, барыан-ньа миннигэс сытын ыланнар дуу, чүгнээбит-ты олоппоско чүгнээбит. Мин барыанньа-бын аһымытым бэрдиһтэн, бырааһахпын баарбаппын, син бири сир эрэ санаалаах олоһобун. Барахсан ыраах Саха сириттэн кэһи буолан кэлбитин, бэйэм ийэм мизэх ыппы-тын курдук күндүтүк санаан, барыанньабын сөмүлүбүнэн умнаан ылан, айаһар угабын. Оо, барахсан, тобо миннигэһэй! Уолаттар ым-сыырбыты уочаратынан сөмүлүбүнэн ум-наан барыанньаны амсайаллар. Бары кэригэ: "Боорту буолбатах, Аввакумов кэннин тонорон, иһэ тобо барыт" дьэһэлэр. Ону кытары Кур-скай уобаластан сыдыар Деричев Алеша уол: "Манньик үгүтэй ас хааһабынаабыр, куһаҥан ис хайыһың!" дьээн баран нуосканы ылан, ботуччу соһус баһан: "Эчи миннигэһиң! Син-бири сизэн баран хаалабың!" дьэһэлээт. Ону эрэ кэригэ киир-дүк атын уолаттар "түһүнэн" кэбистилэр, абыйахта "кырыныбыт", бары дабыны сүрдээһин дьээн астыныбыт. Арай туораттан көрөн олоһобут, Карелиятан сыдыар, туту эмэ эттэххэ, өрүү тыл бырахаас сыдыар Боря Коро-тыанскай сиргэммити сирэһин кычыһыһаннар баран: "Дьэ, кэһэйэххит. Сарсын бары изоля-торга киириэххит!" дьээн чап гыннарааччы буо-ла. Ону ол дьэбэккэ, Деричев уол хардаран: "Манньик миннигэс ас кэнниттэн изоляторга да киириэххэ сөп!" дьээн эпикити туттааччы буолла.

Ол кэннэ сарсыһыгы күн аһар, иккис, онтон үһүс күн буолар. Барыанньа сизспит уолаттар, ол иһигэр мин бэйэм эмэ, санаабытыгар испит хаһан ыалдыһарын кистээн да буоллар, кэтэһэбит. Суох! Испит ыалдыһата. Ол икки арадыгар, фальшер Будник барыанньа сизбиппигин бил-лэн (бука Боря Коротанскай үгсээн бизрбит бу-олуон сөп, атын уолаттар үгсүбэтэр), миһин медпуунга ыгыран өссө төгү мөбө сырыта. Ол гынан баран, амсайытар элбэх буоламмыт, хайабыт дабыны иһэ ыалдыһатах буолан, кини мөбөрүн улаханга уурбатым, арай "Убай Аввакум" буруйуттан таах бырааһыман хаалбыт ба-рыанньабын аһыабын.

Дьэ ол курдук, дойдубуттан ыраах сыдыан, бизрэг сулууспалаабыт нуучча уолаттарын Са-хам сирин күндү дьэдьэн барыанньабын күндүлээн турардаахпын. Мотуруос Аввакумов атырабыс буолбут биричиннээх бигрэгитили-бэтэх буолан икки хонутунан изолятортан тахсы-быта. Ол эрээри кэлин эмэ, сулууспабыт бүтэн, бири күнтэ сулууспалаабыт чааспыттан тах-сан, Москва куоракка тийэн арахсыахтыгы-гар дьылы, иһэ ыалдыһытын мин барыанньабыр күтүрээбит. Кэлин санаан көрдөххө, Авваку-мов кыһын түгүгү сулууспаба сыдыан, ирдэби-линэн олоһобокко, хаама сыдыахтаабын ону-гар, тыһыны хаарга үһүнүк угуя олорон, иһин тонорон ыалды сыдыабыт буолуон сөп...

Ол барыанньабын дьылытын туһунан кэлин уолбар Гришаба кэпсэтэбэтэбим. Уолум 2012 сылаахха хомолтолоохтук күн сириттэн күр-нээтээбитэ...

Саҥа кинигэ

дьонноро", Пантелеймон Панте-леймонович Петров - Хардыы "Петр Пельменев дьэн кимий?", архивист Панкратий Дмитриевич Петров "Личность Павла Ксенофон-това в контексте истории Якутии", СӨ Национальнай архыбын ди-риэктэрин солб. Наталья Степа-новна Степанова "Уерэтээх, саха-ны саха дэһит чулуу дьоммут", Га-лина Ивановна Бельх "Кинилэр ааттара-суолара ырааһыра" дьээн нэһилик бу кытаанна дьыа-лаба эрилэн сор суоламмытар тустарынан, о.д.а. матырыааллар киирбитэр. Уопсайынан, дьобус эрээри олус дириг ис хоһоон-ноох суруйуулар, элбэх хаартыс-калар киирбиттэрэ кыраайы үөрэтээччилэргэ, историктары сэр-гээччилэргэ туһалаах. Хомуйан онго-роочу Раиса Степанова Ксе-нофонов аймах төрүчүтүн кил-лэрбитэ эмэ салгы үлэ барарын ирдир. Ол эрээри, үп-харчы кө-рүлүбүтүнэн кинигэ бэйэ кыа-бынан таһаарылан, абыйах ахсаа-нынан бэчээттэнэ. Манньик таһа-рылыарга үп былаан быһыытынан көрүмүрүн олох ирдир.

Людмила АММОСОВА.

Кылаастык

Иккис ыйдаах санитарнай ыраастаныы түмүктэниэ

Баһылык дьаһалынан Хагалас улуһун сиргэр-уолугар кулун тутар 15 күнүттэн ыам ыйын 30-гар дылы санитарнай ыраастаныы ыйдары биллэриллибиттэрэ.

Олохтоох бэйэни салайыныы уорганнара, тэрилтэлэр, үөрэх тэрилтэлэрэ бу кэм иһигэр бэйэлэрин кэлэктииптэрин кытта аһааран сирдэргэ бөбү-сабы ыраастаныыны ытыктааһахтар, хомуйбут бөхтөрүн тутатына сыбаалкага тийэн таһааран сүөкүөхтээхтэр. Маны таһынан үлэлиир дьыллэрин таһын кастүүтүн эмиз туһунан онгостуохтаахтар, кииригэ бөх урууларын туруоруохтаахтар.

Санитарнай иккис ый бастакы түһүмүгэр хаартан ыраастаныы, кыһын устата мунуһулуубут бөбү, гараж-тар, хочолунайдар тастарыгар туһата суох сытар тими-ри, хаарбах тэрили, автоотрасса кытыгыт, чааһынай ылаар тизгэһэннэрин иһин-таһын ыраастааһын, бал-бааһы тизгэһи ытыктылыбыта. Хас биридин мунуһу-налынай тэрилиһигэ нэһилик депуаттара Тупсары-ныы быраабылаларын тизгэһиниттэрэ. Бу быраабы-ланан бөбү хаһаанын, тууу матырыаалын, металло-лону тэрилтэлэр, чааһынай дьыллэр аттыларыгар мун-нууу бобулар. Тьа сиргир, билиэн турар, бэйэтэ туһунан усулуобуйлаах. Ол да буолар, улуус үгэ нэһиликтэригэр балбааһы сайылаан убаас бөбү тобуу эмиз көгүлүлэммит. Санитарнай ыраастаныы иккис түһүмүгэр нэһиликтэригэр, тэрилтэлэр, куруону-хаһааны бөбүрөгүтүгэ, кырааскааһыныгга, оро былаһааккалы-рын тупсарыга үлэлиһэхтээхтэр, үһүс түмүкүгэр түһүмэххэ - көбүдүүнүн, от-мас, сибээк олодуюнан дьарыктаныы буолар.

Улуус Административнай хамыһыһата саас бигэс собуруу нэһиликтэринэн (Иһит, Сиппэ, Үөдэй, Ту-мул, Тинт Ары) сылдыһаах. Покровскай куоракка Хагаластаагы Роспотребнадзор салаатын кытта кы-тыгас бэрэбизкэлээбиттэрэ. Санитарнай бэрэбизкэ-ни өрүс үгүрүгү иккис нэһилик, Улахан Аан эмиз ас-пыттара.

Физическэй, юридическэй сирдэлэр бас билэр эбэтэр туһанар сирдэрэ, эбииһектэрэ ыраас, иһэ-таһа бэрээдэктээх көстүүдээх буоларыгар эппинтиһини сүтүлэр. Хомойуох иһин, билиһи бэрэбизкэ ыппыт сирдэрбинигэр хочолунайдар быстар молтох тас көстүүлээхтэр. Ол курдук олбуор, куруо дьини суох, таас чох эмиз куруот-хаһата суох сиргэ сүөкүһүннүбүт, таас чох күлэ (шлак) уонсай туһанылар сиргэ, уулус-сага кутулар эбит, - дьээн этэр. Административнай ха-мыһыһа бэрээсдээтэлэ Ирина Кириллиһа. - Бу бэрэ-бизкэлэр түмүктэринэн "Муниципальнай тэрилиһ-лэр сирдэрин-уогтарын тупсарыныы быраабылатын кэһин" СӨ Административнай буруйу онгоруу Кодекса-тын 6.12 ыст. 36 борогокул тоһорулуна, 33 админис-тративнай эппинтиһикэ тардылыһылар, олор иста-рингэр 4 дуоһунастаах киһи, 3 юридическэй сирдэ, тэ-рилтэлэр салайааччыларын 4 докумуон түһүрүлүтэ. Уопсайа 117 тыһ. солк. ыстыраан олохтоһо.

Сүһүнүнэн дьон дьыллэрин таһыгар араас тимири, саппаас чаастары хаһаанылар, убаас бөбү олбуор таһыгар тоһолор, олохтоох бэйэни салайыныы уор-ганнарыттан көтүл ылбака тутуу матырыаалын сайылыллар - бу барыта нэһилик сирин-уотун туп-сарыы быраабылатын кэһин буолар.

Улуус бары нэһиликтэригэр өссө бири сүрүн кыһалба - олус элбэх хаарбах, ким да олоһобт эргэ дьыллэрэ, тутуулар бааллар. Бу эбииһектэр киһи ха-ридар тутта быраабылаллар. нэһилик уонсай көстүүтүн буортуулулар. Онон манньик дьыллэр таста-ра сытан сыл сыбаалкага кубулуйар, - дьээн бэлиттээн этэр Ирина Егорова. - Бу хайысхага салайааччылар утумнаах үлэ ыттан, хаарбах дьыллэри, тутуулары көтүрэн, ыраастаан сөптөөх мизэрэни ыдыһаахтаахтар. Административнай хамыһыһа "Видеонадзор" АО Хагаластаагы салаатыгар трасаны, автостанка-лары, эстакадалары ыраастааһыгга болмтоолорун күһүрдэллэригэр докумуон түһүрүтэ. Бу ирдэбилгэ тэрилтэ салайааччыга А.С. Щипковскай суругуан эппинтээбитинэн, суол кытыгыһаабы, ыйылыбыт сирдэргэ нэдиэлэ аайы ыраастаныы, хомуйуу, бөбү тизгэһи үлэлэрэ ытыктылылар. Ол эрээри, үксүгэр, маһаһыһаннар, кафедр, нэһилиһинэ олус элбэх бэйэ-лэрин бөхтөрүн-сахтарын тизгэһи иһин эстакада сүөкүлүлэр эбит. Онон салайааччы урбааньыттары кытта үлэни эмиз күһүрүдүгэ дьээн санааһын эппит.

Иккис ыйдаагы ыраастаныы үлэлэрэ түмүктэһин эрэллэр. Дьынгэр, улууһу, нэһиликтэри оро тардыгы үлэ ытыктылыбат буолбатах. Ханна да буоларын курдук, сыбаалка болһуруоһа уонна бьылэн турар, дьон бөбүн мээһэ ыһа-тобо сылдыра, түбэһиэх сиргэ бырабада сыгы кыһалба. Олохтоохтор бэйэлэрэ эмиз кыһал-дыах тустаахтар. Оччобуна эр тулалыыр сирбит ыраас, салгыммыт чэбдик, олоһор усулуобуйабыт тупсарай буолуо этэ.

Ольга ГЕРМАНОВА.

Конфедералистар хамсааһыннарыгар

Тинт Арыы нэһилиэгин Ксенофоновтар дьыэ кэргэнэрин музена бу дьонун ыалы үйэтиттигэ, сырдаттыга кини орттээх үлэни тэрийэн кэлбитэ хаһыс да сыла. Абыйах хонуктаабыта Ксенофоновтар үтөө ааттарын тилиһиниһигэ утумнаах үлэни ыытар олохтоох библиэтиэкэ сэбиздэсизэ Раиса Семеновна Степанова редакцияба "Павел Ксенофоновт салайааччылаах Саха сирин конфедералистарын хамсааһыннарын 90 сыла" дьээн дьобус кинигэни аһалан бизрэдэ.

ити событилар кэнниһэригэр хангаластары имири сотон ааспыт репрессиялары докумуоннарга олобуран билиһиннэрэр, 1994 сылаахха Россия президең Б.Н.Ельцин биһиги бастакы Президеңмит М.Н.Николаев туруорсуу-тунан "О восстановлении справедливости в отношении репрессированных в 20-30 годы представи-телей якутского народа" дьээн ыйааба тахсыбытынан "уһун сы-лар усталаарыгар ыар таһаас буо-ла сылдыбыт сүгүлэригэр саныы-бытытан, дьэ түспүтүн курдук буолбута... Мантан ыла кинилэри ким дабыны бандыытарын аат-

таабат, урууларын-аймахтарын си-рэй-харах аспат кэмнэрэ кэлбитэ" дьир. Салгыи конфедералистар хамсааһыннарын салайааччыта Павел Ксенофонов, кини абатын Василий Никифорович ити дьаа-хааннаах кэмнэргэ дьаһаныла-рыттан докумуоннары билиһин-нэрэр.

Кэмпириэнсийэ бэрт сэргэ-тик ааспыта. Манна элбэх учуонай дакылаатын истибиппит. Олортон кинигэҕэ киирбиттэрин наһаан олорон сийили бисэр туһалаах. Кыраайы үөрэтээччилэр Колосов Илья Семенович "Конфедералис-тарга кытыбыт Мэнэ Хагалас

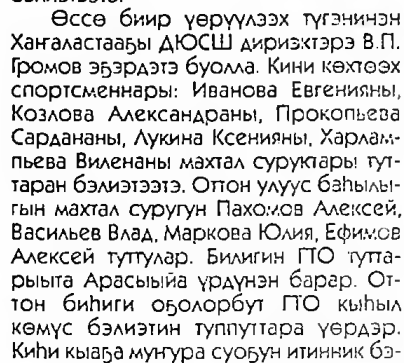

Манна 2017 сылаахха кулун тутар 23 күнүгэр Хагалас улуһун Чкалов сэлиэнньэтигэр ытыкты-быт П.В.Ксенофоновт салайааччы-лаах Саха сирин конфедералиста-рын хамсааһына 90 сылыгар ана-лаах наунай-чинчийэр кэмпи-риэнсийэттэн дакылааттар, НПК резолюцията, хаһыакка суруйуу-лар киирдилэр.

Бу дьобус кинигэ конфедера-листар хамсааһыннарын туһунан кыраайы үөрэтээччи, суруйааччы П.Н.Харитонов-Ойуку тыл этиити-тэн саһаланар. Павел Николаевич

**Бүгүн үөрэнээччилэргэ уон биир сыл үөрэммит, сүүрбүт-
көппүт оскуолаларыттан эксээмэн туттаран букатыннаахтык
барар долгутуулаах түгэн үүһнэ.**

Улуустаабы үөрэх управлениетын аатыптан эбэрдэ этэригэр Н.Н. Макеева быйыл 33 оҕо кыһыл көмүс мэтээли

Мин үерэби кытта спорду, үгүкүүнү тэнгиз дүвэрэлээн ситиһиниээхтик дьарыктанар, ону таһынан араас таһынаах күрэхтэһиингиз кытпар Леонтьев Даниилы кытта элэспитим. Бу оёону нууучаабы "Униквальный" диэлигин баёарамын. Физмат кылаас үөрэнээччилээгиз экскэмэнэргэ бэлэмнээр түбүктэн бириэмээ ордорон, ону аттаран барытыгар ситиһинилээхтик кытпара кини ис-һилинээр түргүгүн, үлэһит буолаарын көдөөрөр. Данил "Ханаласчаан" үгүкүү ансаамбылын чилиээн буолар.

Үөрүүлэх линийг түмүктэнэ, оскуоланы бүтэрээччилэргэ тihэх чуораан чугдаарда. Киэн олох суолугар үктэммит оскуоланы уонна тохсус кылааһы бүтэрээччилэргэ ситиһини бакарабыт.

Мария КОНСТАНТИНОВА.

Үүн биирсн кылааһын бүтэрэр тнһэх чуораан
чугдаарар, озо саастынн арахсар, оскуола олобун
түмүктүүр күннэрэ тийһэн кэлбн долгутуулаах түгэннгар,
И.М.Яковлев аатынан Покровской 1-кы №-дээх орто
оскуолатын XI "б" кылааһын үөрэнээччитин, үөрэх
бастыгын, спортсменканы, оскуола выпускницатын
Сараана Ороосованы (жаартыскаба) кытта көрүстүм:

[illegible]

Автордор суруцтарыгар этидлэр санаа хайлаа да хаймат тутууар
позицийты кытта сен түбдэр буолбатах.
Миннык бэллэлээх матырыалаалар реклама быраабыгар олохуран
бэчээттэннэлэр. Реклама ис хоһоонуун иһин эинитэттиһи
рекламаны бизнэсччи сгэрэ.

Хайхат нүгэмэртээ дүгүүрүнай - Л. АММОСОВА.

**678000,
Саха Республиката,
Покровский куорат,
Николаев уул., 4 №-вэ**

**Эбэрдэни кытта кэргэнийг, оболорууг,
күтүүтүг уонна сизэнэрийг.**

Эн бэтэрээн-учууталыарыг.